

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Sp 83.417

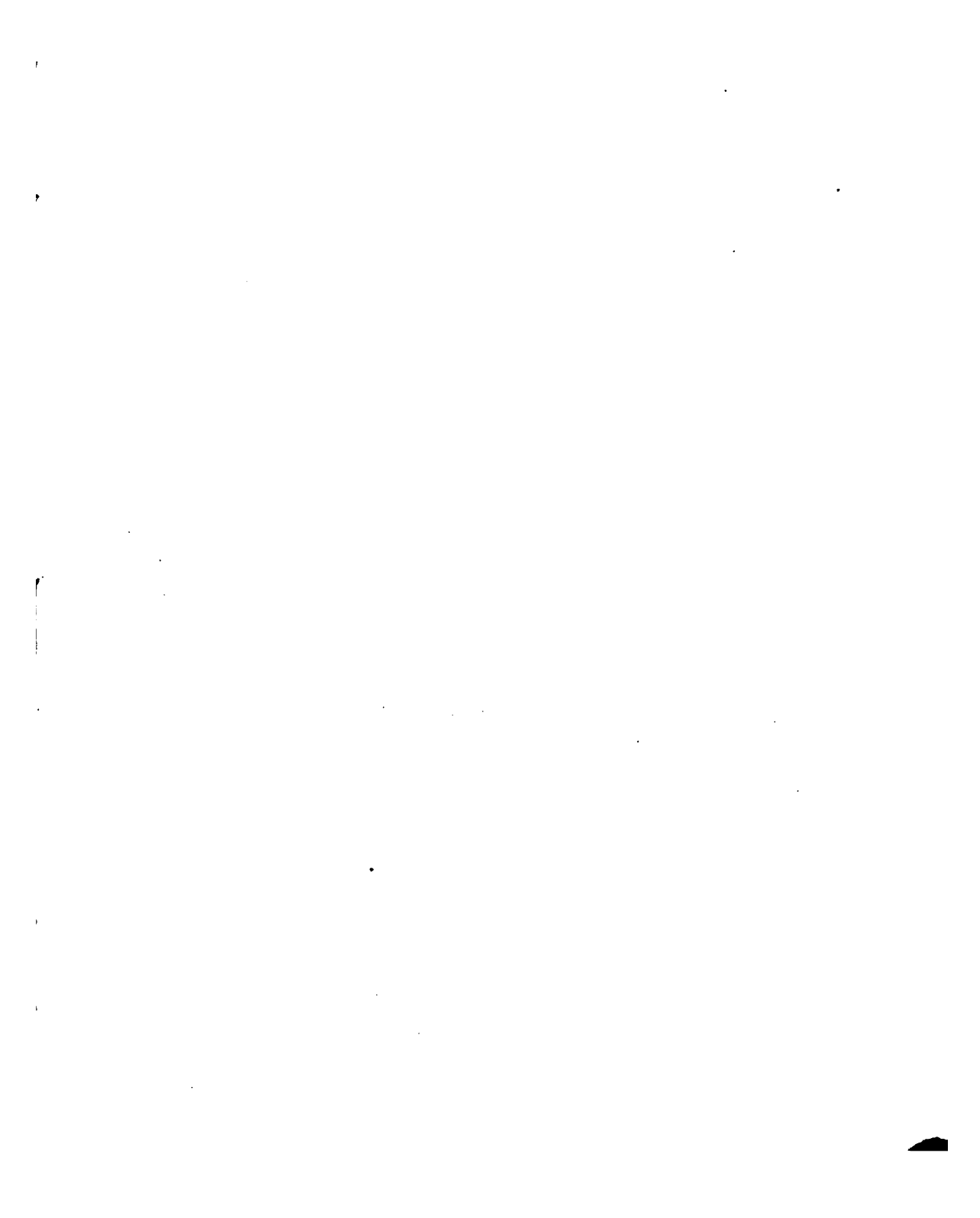
Harvard College Library

FROM THE

CONSTANTIUS FUND

Established by Professor E. A. SOPHOCLES of Harvard University for "the purchase of Greek and Latin books, (the ancient classics) or of Arabic books, or of books illustrating or explaining such Greek, Latin, or Arabic books." Will, dated 1880.)

Received *31 May, 1899.*

NATALEM SEXAGESIMUM
AUGUSTISSIMI ET POTENTISSIMI PRINCIPIS
A C D O M I N I
G U I L I E L M I I I .

ELECTORIS ET LANDGRAVI HASSIAE, MAGNI DUCIS FULDAE,
PRINCIPIS HERSFELDIAE ETC.

LAETANTI PATRIAE SACRUM

AB
ACADEMIA MARBURGENSI

DIE XXVIII JULII MDCCCXXXVI

O R A T I O N E

IN AUDITORIO MAJORI HABENDA
(CELEBRANDUM)

I N D I C I T

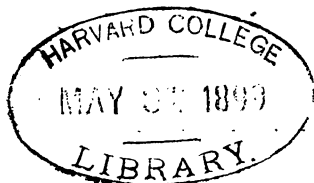
CAROLUS FRIDERICUS HERMANN,

PH. D. AA. M. PHILOGIAE P. P. O. ET SEMINAR. PHILOL. DIRECTOR, BIBLIOTHECAE
ACADEMICAЕ PRAEFECTUS SECUNDARIUS.

Inest disputatio de vestigiis institutorum veterum, imprimis Atticorum,
per Platonis de Legibus libros indagandis.

MARBURGI,
TYPIS ELWERTI ACADEMICIS. MDCCCXXXVI.

Dep 83.417

Constantius fund.

Ante hoc triennium commilitonibus philologiae studiosis, qui in Augustissimi Electoris natalibus de praemio eruditionis decertare velent, hoc argumentum proposueram, ut Platonis de Legibus libros cum iis, quae de veteris Graeciae quum reliquae tum imprimis Athenarum legibus atque institutis nota essent, compararent ita, ut primum quidem librorum illorum indoles atque consilium clarius appareret, deinde vero etiam experiremur, ecquid inde lucis in ipsas Graecorum res publicas redundaret, imprimis in jus Atticum a Solone conditum, quod Plato in nonnullis certe non minus secutus esse videretur, quam Cicero in simili opere leges duodecim tabularum ante oculos habuisset. At nemo inventus est, qui in ea quaestione solvenda operam suam ostentaret, sive quia nimis impeditam et viribus suis majorem existimabant, sive quia aliquid inde, quod tantorum solemnium majestate dignum esset, effici posse desperabant; quapropter meum esse duxi, qui eam proposuissem, ipsum quasi iudicium meum tueri et periculo facto neque arduam nimis neque jejunam et sterilem fuisse demonstrare, simulque debitum Augustissimi Principis natali munus dependere, ne aut temere olim promissum aut turpiter nunc desertum et

neglectum esse videretur. Illud tantum mihi sumsi, ut ordine disputandi inverso de universi operis consilio et proposito Platonis in Legum libris condendis, de quo accuratius mihi propediem alio loco agendum erit, pauca praemitterem, in altera autem argumenti parte ita versarer, ut Platonis legibus certorum veteris Graeciae institutorum comparatione illustratis simul etiam appareret inter ea, quae aliunde non novimus, quid Platonem ad legum patriarum exemplar effinxisse verisimile sit quantumque inde ad harum ipsarum explicationem aliorumque testium supplementum lucrari liceat.

I.

Jam antiquitus quaesitum est ¹⁾, quid esset quod Plato, postquam in praeclaro et vere divino opere, quod a Civitate nomen habet, perfectae rei publicae formam atque imaginem omnibus ingenii coloribus expinxisset, iterum quasi secundis curis Legum libros condidisset, qui si idem cum prioribus continerent, supervacanei esse viderentur, sin aliud, inconstantiae et levitatis ipsum arguerent; eaque res etiam nostra aetate adeo mira nonnullis visa est, ut Leges a Platone abjudicare mallerent, quam idem argumentum pro temporum et

1) Stob. Floril. XIII, 37, p. 326 Gaisford.: Διογένης ἤθετο Πλάτωνα, εἰ νόμους γράφει, ἔδδ' ἔφη: τί δαί, πολιτείαν ἔγραψας; πάνυ μὲν οὖν: τί οὖν, ἡ πολιτεία νόμους οὐκ εἶχεν; εἶχεν: τί οὖν ἔδει, ἵνα καὶ τῶν νόμων γράφειν;

consilii diversitate diversis modis tractari a summo philosopho potuisse paterentur ²⁾. Nobis tamen, qui Platonem suis ipsius praeceptis obtemperantem non semper in luce aetherea coelestisque sapientiae fastigiis haesisse, verum interdum etiam ad mortalium tenebras illustrandas solvendosque miseros vinctos rediisse ³⁾ credimus, fraudi hoc esse nequit, neque est cur post doctissimas Thierschii ⁴⁾, Socheri ⁵⁾, Diltheji ⁶⁾ disputationes intempestivam illam dubitationem amplius explodamus, praesertim quum peculiari horum librorum indole intellecta simul etiam Platonem neque actum egisse neque sibi ipsum contradixisse appareat. Tantum enim abest ut in libris de Civitate jam leges Plato tulerit, ut et illam rem publicam et quaecunque viros bonos et sapientes praesentes rectores habeat, legibus scriptis omnino carere posse contendat ⁷⁾; has enim praeceptorum instar esse, quae medicus absens aegroto reliquerit; quae quamvis prudenter et considerate ad futurum rei eventum excogitata sint, fieri tamen posse

2) Agmen eorum ducit Astius, qui quod jam in comm. ad Phaedrum p. 244 significaverat, fusius persecutus est in *Platon's Leben und Schriften* p. 379—392; paucos tamen secum in errorem traxit, quorum in numero miror etiam Ackermannum esse in libro *optimae frugis pleno das Christliche im Plato* p. 22.

3) Cf. *Republ. VII*, p. 519 C—521 B.

4) In *Annal. Vindobon.* 1818, Vol. III, p. 63—70.

5) *Ueber Platon's Schriften* p. 434—449.

6) In comm. praemio ornata, quae inscribitur *Platoniarum librorum de legibus examen*, quo, quonam jure Platoni vindicari possint, adpareat; *Gotttingae* 1820. 4.

7) *Republ. IV*. p. 425.

ut accidant quæ ille nec praevidere nec cavere potuerit⁸⁾; longe utique præstare, si vel medicus vel rei publicae gubernator coram semper assideat, eademque prudentia, qua in legibus quoque ferendis opus sit, singula quaeque praesens ipse constituat et decernat. Sive enim legibus semel latis perpetuo constare velint, summum jus interdum in summam injuriam converti posse; sive eas pro temporum atque eventuum rationibus subinde mutant, humana arbitria, quo nihil perniciosius cogitari possit, in ipsa rei publicae fundamenta grassari: optimum igitur statum eum fore, si universa civitatis forma justo temperamento descripta, summum regimen penes sapientes sit⁹⁾; sapientiam enim quasi vivam legem aeternam humanis legibus circumscribi non oportere¹⁰⁾. Quippe aliud est rem publicam constituere,

8) *Politic. p. 294 B*: ὅτι νόμος οὐκ ἂν ποτε δύναιτο τὸ τε ἀριστον καὶ τὸ δικαιότατον ἀκριβῶς ἄμμι πᾶσι περιλαβεῖν τὸ βέλτιστον ἐπιτάττειν αἱ γὰρ ἀνομοίωτες τῶν τε ἀνθρώπων καὶ τῶν πράξεων καὶ τὸ μηδέποτε μηδὲν ὡς ἔπος εἰπεῖν ἡσυχίαν ἄγειν τῶν ἀνθρώπων οὐδὲν ἔωσιν ἀπλοῦν ἐν οὐδενὶ περὶ πάντων καὶ ἐπὶ πάντα τὸν χρόνον ἀποφαλεῖσθαι τέχνην οὐδ' ἡγετιναῶν: cf. *Aristot. Politic. III. 10. 4*: δοκοῦσι δὴ τοῖς νομίζουσι συμφέρειν βασιλεύεσθαι τὸ καθόλου μόνον οἱ νόμοι λέγειν, ἀλλ' οὐ πρὸς τὰ προσπίπτοντα ἐπιτάττειν, ὡς τ' ἐν ἔποιμαῶν τέχνῃ τὸ κατὰ γράμματα ἀρχεῖν ἡλίθιον: et *Themist. orat. I, pag. 14 D*: αἴτιον δὲ ὅτι νόμος οὐκ ἂν ποτε δύναιτο συστήναι λειτουργεῖν πρὸς τὰ ἀδικήματα ἐπιχειρῶν αἱ γὰρ ἀνομοίωτες τῶν ἀνθρώπων πραγμάτων οὐδεμίαν ἐπιφυγάνουσαι διαφορὰν εἰς ἀπέμικτον ἐξάγουσι τὸν σφίσι ἀκολουθεῖν ἐπιχειροῦντα: neque alienus est locus *Livii II. 3*.

9) *Notissimus locus in Republ. V, p. 473 D*, quem qui respexerint, vide apud *Ruhnkenium ad Rutil. Lupum p. 22* et *Boissonadium ad Syntipam p. 173*.

10) *Legg. IX, p. 875 D*: ἐπιστήμης γὰρ οὔτε νόμος οὔτε τάξις οὐδεμία κρείττων οὐδὲ θέμις ἐστὶ νοῦν οἰδεὸς ὑπέκoon οἰδὲ δοῦλον ἀλλὰ πάντων ἀρχοντα εἶναι, εἴνπερ ἀληθινὸς εἰσιθέρος τε ἦεν ἢ κατὰ φύσιν: cf. *Appulejus de habit. doctr. et nativ. Platonis I. II, p. 198 Bip. et Schloeseri universalhistor. Uebersicht d. Gesch. d. alten Welt P. I, T. 3, p. 289*. Eadem sen-

aliud leges scribere 11); illa ad universos pertinet, qui quum ipsi sibi satis consulere nequeant, externis finibus adstringendi sunt; hae magistratuum causa feruntur, ne potestate sua per lubricitatem et licentiam abutantur 12), quae quoniam in sapiente nulla est, perfecta civitas legibus non indiget, multumque et a Platonis sententia et a diligenti sermonis Graeci observatione aberret, qui jam Rei publicae idem quod Legum libris propositum fuisse existimet. Neque ita statuendum est, aliam hic aliam illic perfectae rei publicae imaginem oculis ipsius obversatam esse; siquidem eadem quae illic suaserat instituta in Legibus quoque summis laudibus extollit 13) neque quidquam magis in votis esse significat, quam ut deorum virtute et temporum beneficio summa in civitate potestas et perfecta sapientia in uno eodemque homine conveniant 14); quod tamen quum prodigii instar futurum sit nec nisi miraculo aliquo, ut nos loqueremur, evenire possit 15), donec eveniat, eam civitatis formam commendat, quae

tentia est Xenophontis in Cyropaedia VIII. 1, 22: τὸν δὲ ἀγαθὸν ἀρχόντα βλέποντα νόμον ἀνθρώποις ἐνόμιζεν, ὅτι καὶ τάττειν ἰκανὸς ἐστὶ καὶ ὄρεῖν τὸν ἀτακτοῦντα καὶ καλᾶν.

11) Aristot. Pol. IV, 1, 5: πολιτεία μὲν γὰρ ἐστὶ τάξις τῆς πόλεως ἢ περὶ τὰς ἀρχάς, εἶνα τρέποντες κενώμενται καὶ τί τὸ κέρειον τῆς πολιτείας καὶ τί τὸ τέλος ἐκάστου τῆς κοινότητος ἐστὶ νόμοι δὲ κεραισμένοι τῶν δηλοῦντων τὴν πολιτείαν καθ' οὓς δεῖ τοὺς ἀρχοντας ἀρχεῖν καὶ φυλάττειν τοὺς παραβαίνοντας αὐτοῖς.

12) Stob. Floril. XLIII. 89, p. 121: Σίλων πῶς ἀριστα αἱ πόλεις οὐκ ὄντων ἐρωτηθεὶς εἶπεν: εἰ μὲν οἱ πόλεις τοῖς ἀρχοῦσι κείθωνται, οἱ δὲ ἀρχόντες τοῖς νόμοις: cf. Lehrbuch d. griech. Staatsalterth. §. 54, n. 3.

13) Legg. V, p. 739 B; VII, p. 807 B.

14) Ibid. IV, p. 712 A.

15) Ibid. IX, p. 875.

quamvis longo intervallo proxime ad illam accedere videatur. Neque enim eam exemplaris naturam esse Plato monet ¹⁶⁾, ut nisi totum exprimi imitando possit, omnes effingendi conatus prorsus abjiciendi sint; id quod nec ipse summus mundi opifex deus fecit, quum materiam quamvis inertem et contumacem formis aeternis assimilare vellet, nec legislatorem deceat cives quantum possit beatissimos reddere cupientem continuo, ubi optimum rei publicae statum effici non posse intellexerit, suis illos cupiditatibus et fortunae ludibrio permittere! Stoicorum hoc doctrinam referret, quos notum est nihil medii inter sapientem et stultum reliquisse nec digitum exseri ab imperito sine peccato posse existimasse ¹⁷⁾; non Platonis, qui idem quod sapientiam etiam rectam opinionem in actionibus humanis assequi censebat ¹⁸⁾ virtutemque civilem etiam citra doctrinam institutione puerili et diuturno usu in civitate recte constituta comparari posse statuebat ¹⁹⁾; quod quanti momenti sit in praeceptis ipsius de re publica recte intelligendis, ipsi Civitatis libri ostendunt, ubi quos instituit milites sive custodes rei publicae, optimi profecto viri in quibusque ipsum quasi robur civitatis positum sit, sapientia tamen, qua sola virtutis humanae perfectio et absolutio nititur, carent, ita ut quae in ipsis virtus cernatur consuetudine

16) *Ibid.* V, p. 746 C; cf. *Morgenstern de Plat. Republ. comm.* III, p. 288 sqq.

17) Cf. *Pers. Sat.* V, 119 et *Lipsii Manud. ad philos. Stoic.* III. 20.

18) *Meno* p. 97 B; *Phileb.* p. 11 B; *Legg.* I, p. 682 C; II, p. 658 A.

19) *Republ.* X, p. 619 C; *Phaed.* p. 82 B.

tantum atque exercitatione iis contigerit ²⁰). Atque haec eadem causa est ejus civitatis, quam in libris de Legibus Plato informavit; quae nulla re magis a perfecta re publica differt, quam quod philosophorum soboles, qua hanc regi diximus, in illa desideratur; militum autem ordinem, qualem in libris de Civitate inveniamus, quod et ipsum Astius ²¹) frustra quaeri in Legibus arguit, adeo falsum est, ut universa potius civitas, opificiis ad inquilinorum peregrinorumque locum relegatis, militari illi classi respondeat, neque quidquam rectius existimari de Legum libris possit, quam eosdem homines, quos in Republica optimo et disciplinae et exercitationis temperamento philosophorum imperio idoneos institui videamus, nunc pro philosophis legibus quasi mutis dominis regendos tradi ²²). Eadem educationis forma severo musicae et gymnasticae delectu mixta; eadem conviviorum communium ratio; eadem abstinentia et immunitas ab omni turpi quaestu opificiorumque et mercaturae sordibus; eadem mulierum in magistratibus gerendis belloque administrando participatio ²³); quae quod

20) Republ. IV, p. 430, quo de loco vid. quae nuper disserui in Actis Societ. Gr. T. I. p. 6 sqq.

21) Platon's L. u. Schr. p. 386.

22) Cf. de Geer (praeside van Heusde) diatribe in politices Platonicae principia (Traj. ad Rh. 1810. 8) p. 171—175 et Stallbaum de argum. et cons. libr. de Re publ. p. XLVIII. Omnino vetus verbum est, regem esse legem vivam, legem regem mutam; cf. Archytas ap. Stob. Floril. XLIII. 132, p. 166 Gaisford.

23) Aristot. Politic. II, 3. 2: τῶν δὲ Νόμων τὸ πλεῖστον μέρος ὁμοίᾳ τυγχάνουσιν ὄντες, ἄλλα δὲ περὶ τῆς πολιτείας εἴρηκε, καὶ ταύτην βουλόμενος κοινοτέραν ποιεῖν ταῖς πόλεσι κατὰ μικρὸν περιάγει πάλιν πρὸς τὴν ἐτίεραν πολιτείαν ἔξω γὰρ τῆς τῶν γυναικῶν κοινωνίας καὶ τῆς κτήσεως τὰ

non simul ut in Reipublicae libris una cum liberis et universa re familiari aequalibus omnibus communes esse jubentur, neque horum librorum auctoritatem neque constantiam Platonis in suspicionem adducere potest, ut qui consulto monuerit, hanc se veniam pariter ut ipsa legum adminicula imbecillitati humanae tribuere ²⁴). Legibus autem ejusmodi civitati quam maxime opus esse ex iisdem illis, quae supra ex Politico attulimus, sequitur; quae quum praesenti sapientis regimine, quale tunc statuebamus, careat, nihil antiquius habere potest, quam ut optimam rei publicae administrandae rationem, qualem ex sapientiae praeceptis conjectura assequi valeat, literis saltem quam accuratissime perscribat ²⁵) atque ita sanciat, ut quantum fieri possit minimum arbitrio sive privato sive magistratuum relinquatur ²⁶). Quamvis enim recte et diligenter hi homines ad virtutem instituantur, prudenter tamen Plato animadvertit neminem mortalem natum, nisi ad ipsum sapientiae fastigium pervenerit vel divino instinctu dirigatur, adeo omni cupiditate atque appetentia liberum fore, ut potestatem

ἄλλα ταῦτά ἀποδίδωσιν ἀμφοτέρως ταῖς πολιτείαις καὶ γὰρ παιδεύειν τὴν αὐτὴν καὶ τὸ τῶν ἔργων τῶν ἀναγκαίων ἀπεχομένους ζῆν καὶ περὶ συστάτων ὡσαύτως. Cf. de Geer p. 183 sqq.

24) Politic. p. 301 E: νῦν δὲ γε ὁπότε οὐκ ἔστι γινόμενος, ὡς δὴ φαμεν, ἐν ταῖς πόλεσι βασιλεὺς οἷος ἐν σμήνεσιν ἐμφιέται, τότε σῶμα εὐθὺς καὶ τὴν ψυχὴν διαφέρων εἶς, θεὸς δὲ συνελθόντας συγγράμματα γράφειν ὡς ἔοικε, μεταθέλοντας τὰ τῆς ἀληθεσιότητος πολιτείας ἔχνη; cf. de Legg. IV, p. 718 E.

25) Politic. p. 300 C: διὰ ταῦτα δὲ τοῖς περὶ ὀνομασθῶν νόμους καὶ ἐπιγράμματα τιθεμένοις δευτέρως πλοῦς τὸ παρα ταῦτα μήτε ἐνὶ μήτε πλήθος μηδὲν μηδέποτε ἔαν δρᾶν μηδοσιῶν; cf. Aristot. Rhetor. I, 1. 7: μάλιστα μὲν οἷον προσήκει τοῖς ὀρθῶς κειμένους νόμους ὅσα ἐνδέχεται πάντα διορίζειν αὐτοῖς καὶ ὅτι ἐλάχιστα ἐπὶ τοῖς κρίνουσι καταλείπειν.

legibus solutam nactus non sibi potius quam communi rei prospiciat²⁶⁾. Neque illud, opinor, exprobrari Platoni poterit, quod magistratuum alium in Legibus atque in Civitate ordinem numerumque fecerit; quippe illic sapientes habebat, qui vivae legis instar omnia pariter ipsi coram regerent ad eamque rem quasi nati atque ipsa progenie commendati esse viderentur²⁷⁾; nunc autem septem imperii genera proposita erant²⁸⁾, quorum unum aliquod prae ceteris amplecti in pari omnium jure et conditione anceps et lubricum videri poterat: unde factum est, ut aliis alia tribueret eosque pro singulorum munerum natura aut aetate aut censu aut prudentia aut denique sorte eligeret, unum illud spectans, ut legum obsequio reliquis antecellerent et praeirent²⁹⁾. Lege enim, quam quasi philosophorum in locum substituit et suffecit, omnia regi jubet; magistratus non dominos tanquam sapientes, sed ministros legis esse, quoque aegrius philosophiae praesentia careant, eo diligentius quasi imaginem ejus legem sequi debere;

26) Legg. IX, p. 875: γινῶναι μὲν γὰρ πρῶτον χαλεπὸν ὅτι πολιτικῇ καὶ ἀληθεῖ τέχνῃ οὐ τὸ ἴδιον ἀλλὰ τὸ κοινὸν ἀνάγκη μέλειν . . . δεῦτερον δὲ εἰς ἄρα καὶ τὸ γινῶναι τις ὅτι ταῦτα οὔτω πέφυκε λάβη ἱκανῶς ἐν τέχνῃ, μετὰ δὲ τοῦτο ἀνυπεύθυνός τε καὶ αὐτοκράτωρ ἄρξῃ πόλεως, οἷα ἂν ποτε δύναιτο ἐμμεῖναι τούτῳ τῷ δόγματι . . . ἀλλ' ἐπὶ πλεονεξίαν καὶ ἰδιοπραγίαν ἢ θνητῆ φύσεως αὐτῶν ὀρμήσει αἰεὶ κ. τ. λ. cf. et V, p. 731 E.

27) Republ. III, p. 415; VII, p. 520.

28) Legg. III, p. 690.

29) Ibid. IV, p. 715 C: ὡς ἡμεῖς τῇ σῇ πόλει ἀρχὴς οὐθ' ὅτι πλοῦσιός τις ἐστὶ δαίσιμον, οὐθ' ὅτι τῶν τοιούτων ἄλλο οἶδεν κεκτημένος, ἐσχὺν δὲ ἢ μέγεθος ἢ τι γένος θεῶν ἂν τοῖς πεθετοῖς νόμοις εἰπευθίστατός τ' ἢ καὶ κατὰ ταύτην τὴν εἰσὴν ἐν τῇ πόλει, τούτῳ φαρμὸν καὶ τῆν τῶν θεῶν ἐπιηρεσίαν δοτέον κ. τ. λ.

quae ubi auctoritate destituatur hominumque cupiditatibus serviat, perniciem civitati in mundo esse; sin magistratus legibus obtemperant, salutem et omnia bona divinitus expectari posse spondet ³⁰).

II.

Hoc igitur consilio, ut paucis comprehendam, Legum libros Plato condidit, ut aequalibus ostenderet, quomodo etiam deficiente, quo optima civitatis forma nitatur, praesenti sapientum regimine tamen proxime ad illius felicitatem accedere liceat; qua in re tantum abest ut parum sibi constiterit, ut consilii sui naturam etiam clarius atque apertius ostenderit. Quippe jam in Reipublicae libris non illud tantum agit, quod prae se fert, ut perfectae civitatis tanquam hominis exemplo doctrinam morum et justitiae notitiam illustret, sed etiam rerum publicarum regendarum imaginem proponit tantumque abest ut popularium suorum rationes et commoda vanis somniis posthabuerit, ut quum aliorum Graecorum tum imprimis Lacedae-

30) Ibidem: τοὺς δ' ἄρχοντας λεγόμενους νῦν ὑπερέτας τοὺς νόμους ἐκάλεσα οὕτω καινοτομίας ὀνομάτων ἕνεκα, ἀλλ' ἡγοῦμαι παντὸς μᾶλλον παρὰ τοῦτο σωτηρίαν τε πόλει καὶ τούναντιον ἐν ἧ μὲν γὰρ ἂν ἀρχόμενος ἦ καὶ ἄνευ νόμου, φθορὰν ἔρω τῇ τοιαύτῃ ἐτοίμῃ ἰούσαν ἐν ἧ δ' ἔν δεσπότης τῶν ἀρχόντων, οἱ δὲ ἄρχοντες δοῦλοι τοῦ νόμου, σωτηρίαν καὶ πάνθ' ὅσα θεοὶ πόλεσιν ἔδωσαν ἀγαθὰ γιγνόμενα καθορῶ· cf. Aristot. Politic. III, 11. 3: τὸν ἄρα νόμον ἄρχειν αἰρετώτερον μᾶλλον ἢ τῶν πολιτῶν ἵνα τινὰ κἂν εἴ τις ἀρχεῖν βέλτιον, τοὺτους καταστατίον νομοφύλακας καὶ ὑπερέτας τοὺς νόμους ἀναγκάσιον γὰρ εἶναι τινὰς ἀρχαίς, ἀλλ' οὐχ ἵνα τοῦτον εἶναι φασὶ δίκαιον, ὁμοίον γ' ἔστιν πάντων.

moniorum res et instituta semper respiciat atque ita tantum ab his discedat, ubi aliquid iis ad bene beateque vivendum deesse existimet ³¹⁾. Quanquam ejus generis haud pauca esse facile concedo; multo pauciora in Legibus esse consentaneum est, ubi quo propius ad humanam imbecillitatem descendit, eo pressius etiam Graeciae mores atque instituta sequitur, neque quidquam ineptius cogitari potest, quam quod Astius ei exprobravit, leges, quas ex ipsa populi indole prodire ejusque conditionem internam referre oporteat, extrinsecus obtrudi et fundamento historico carere ³²⁾; nobis certe nihil

31) Cf. Morgenstern de Plat. Republ. comm. III, p. 305—314 et censuram edit. Stallbaum. in Ephemerid. scholast. 1831, p. 647 sqq.

32) Platon's L. u. Schr. p. 385.

33) Vetus opinio erat Platonem in Legibus Cyrepaediam impugnasse; cf. Athen. IX, 112 et Gell. N. A. XIV, 3: *eo facto scriptoque ejus usque adeo permotum esse Platonem ferunt, ut quodam in libro mentione Cyri regis habita, retractandi levandique ejus operis gratia virum quidem Cyrum gnavum et strenuum fuisse dixerit, παιδαγωγὸς δ' οὐκ ἐφ' ὅτις ἐφ' ὅτις κοραπίπταρ* (Legg. III, p. 694 C). Obloquitur haic opinioni Boeckhins in comm. de similitate, quae Xenoph. c. Platone intercessisse fertur, p. 28 sq., et recte quidem, quatenus illi homines Platonem de ea institutione qua Cyrus usus esset loqui existimabant, non de ea qua filios suos educasset; quam Xenophon omnino non tangit; veruntamen hac ipsa in re aliquam Xenophontis reprehensionem contineri arbitramur, qui quum in Cyro justi effigiem imperii sibi cernere visus esset, non attenderit, quam parum ille diuturnitati optimi illius status, quo Persarum rem publicam condidisset, consulnerit. Nulla igitur re meliorem eum judicat quam Solonem, qui quum et ipse Atheniensium res egregio temperamento ordinasset, tamen ab effrenata libertate popularibus suis cavere non magis potuerat, quam Cyrus importunam unius dominationem a Persis prohibuerat; neque alio consilio se vel Atheniensium vel Persarum rem publicam commemorasse ait, nisi ut servitutis extremae imagine extremae licentiae opposita, medium inter utramque genus commendaret, quod nec libertate nec ratione et sapientia careret; cf. III, p. 701 D, E.

magis admirandum in ipso hoc Legum opere videtur, quam prudentia Platonis, quae disciplinae suae praecepta cum rerum publicarum formis patriis adeo conjunxit, ut fere nihil eorum quae suadet temere arrip- tum vel ex ingenio procusum, sed plerumque unius alicujus gentis usu atque experimentis confirmatum esset. Ac ne illud quidem sibi indulisit, quod Xenophontem in Cyropaedia commisisse videmus³³⁾, ut, modo optima quaeque sequeretur, Graecos mores passim cum barbaris misceret; unde si quid asciscit — raro enim facit — veruntamen si quid asciscit, sedulo monet³⁴⁾, neque in Legibus solum sed etiam in Civitate identidem Graecis se hominibus scribere significat³⁵⁾; quamvis enim multa in popularibus suis desideraret, tamen nullam aequae gentem quasi divinitus omnibus rebus ad virtutem necessariis instructam existimasse neque unquam originis suae memoriam deposuisse videtur³⁶⁾. Quid quod ipsa illa rei publicae constituendae fundamenta,

33) Legg. II, p. 656 D: νῦν δὲ γε αὐτὸ ὡς ἔπος εἰπεῖν ἐν πάσαις ταῖς πόλεσιν ἔξεσσι δὴν πληρὴ κατ' Αἰγύπτου . . πάλαι γὰρ δὴ ποτε, ὡς δοκεῖν, ἐγνώσθη παρ' αὐτοῖς οὗτος ὁ λόγος, ὃν ταῦν λέγομεν ἡμεῖς: cf. VII, p. 799 A: ἔχει οὖν τις ἡμῶν ἐπὶ τὰ τοιαῦτα βελτίω τινὰ τέχνην τῆς τῶν Αἰγυπτίων . . τοῦ καθιερωσάου πᾶσαν μὲν ὀρχησθαι, πάντα δὲ μέλη κ. τ. λ. et p. 819 A: τοσάδε τοίνυν ἐκίστων χρή φάναι μανθάνειν δεῖν τοῖς ἐλευθέροις ὄσα καὶ πάμπολις ἐν Αἰγύπτῳ παιδίων ὄχλος ἅμα γραμμασι μανθάνει. Huc redit quod jactat Diodor. Sic. I, 98: καὶ Λυκοῦργον δὲ καὶ Πλάτωνα καὶ Σόλωνα πολλὰ τῶν ἐκ Αἰγύπτου νομίμων εἰς τὰς ἑαυτῶν κατατάξαι νομοθεσίας! Scytharum morem (VII, p. 795 A) et Sarmatidas (VII, p. 804 E) exempli tantum causa adhibet.

35) Cf. imprimis Republ. V, p. 470 E: τι δὲ δὴ, ἢν οὐ πόλιν οὐδέ τις, οὐχ Ἑλληνίς ἔσται; δεῖ γὰρ αὐτῆν, ἐφη οἰκοῦν καὶ ἀγαθοὶ τε καὶ ἡμεροὶ ἔσονται; σφόδρα γε.

36) Menexen. p. 245; Alcib. I, p. 123 B; Epinom. p. 987 E; cf. Phot. Biblioth. cod. CCXLIX, p. 441 Bekk. et Ulrici Charakteristik d. ant. Historiographie p. 178.

quae Legibus cum Civitate communia sunt, a legitimis Graecarum civitatum principiis neutiquam abhorrent: ut quantum fieri possit universa civitas unius corporis instar sit³⁷⁾, ut nemo sibi magis quam communi rei vivat³⁸⁾, ut quam plurima, etiam quae ad privatos pertineant, publica auctoritate regantur³⁹⁾, ut omnia domi meliora quam apud exteros appareant, neque quidquam aliter esse posse videatur⁴⁰⁾; unde licet plurimi temporum decursu descivissent atque in alia omnia abiissent, nihil tamen Plato proposuit, nisi quod optimus quisque in Graecia semper expetierat ac persecutus erat⁴¹⁾. Unum illud sibi sumsit, ut, quum alios locorum iniquitate, alios inveterata depravatione ab optimo rei publicae statu prohiberi animadvertisset⁴²⁾, civitatem ab integro condendam fingeret, cui et situm et multitudinem qualem vellet eligere et quasi optare posset; tamen et hac in causa Cretensium mores, quorum in finibus urbem illam condi fecit, haud neglexit⁴³⁾, neque fieri posse negavit, ut eadem instituta paulisper

37) Legg. V, p. 739 D; VIII, p. 828 E; cf. de Geer p. 133 sqq.

38) Legg. V, p. 740 A; IX, p. 877 D; XI, p. 923 A.

39) Legg. II, p. 657 A; VI, p. 780 A; XII, p. 942 A.

40) Legg. VII, p. 798 B; VIII, p. 838 C.

41) Cf. Tittmann Darstellung d. griech. Staatsverfassungen, p. 16 sqq.; Müller Dacier T. II, p. 6; Wachsmuth hellen. Alterthumskunde T. II, P. 2, p. 6 sqq.; Rötacher Aristophanes u. s. Zeitalter p. 87 sqq.; Stahl Philos. d. Rechts nach geschichtl. Ansicht T. I, p. 43 sqq.

42) Legg. IV, p. 704–708.

43) Ibid. VII, p. 798 B; VIII, p. 842 B et 847 E. Recte Hoeck Kreta T. III, p. 448: *Es liegen dem Luftgebäude grossentheils Verhältnisse eines dorischen Binnenstaats auf*

inmutata ad alias quoque civitates transirent earumque rationibus ac necessitatibus accommodarentur⁴⁴). Haec enim est quam ordine tertiam appellat⁴⁵), quae Aristoteli ἐξ ὑποθέσεως πολιτεία dicitur⁴⁶); quod tamen nolim ita accipi, ut a nonnullis⁴⁷) factum est, ut hanc quoque olim singulari scripto persecuturam fuisse philosophum credamus⁴⁸), quasi tribus exemplis absolvi rerum publicarum formas censisset; innumerae enim pro singularum nationum et urbium fortuna esse possunt, quarum ut quaeque proxime ad perfectae civitatis

Kreta su Grunde, und vieles, was als blosser Idee des Philosophen erscheint, ist eigentlich ein Auffassen historischer Zustände.

44) Legg. V, p. 746 C; VII, p. 805 B; IX, p. 858 B.

45) Ibid. V, p. 739 E: τρίτην δὲ μετὰ ταῦτα, ἐὰν θεὸς ἐθέλη, διαπερανοῦμεθα: cf. etiam IX, p. 876 C: τὰ δὲ πλεῖστα αὐτὸν νομοθετεῖν διαρρηθῆναι, ἂν τις ἄρα τοιαύτη πολιτεία νομοθετῆ ποτέ.

46) Aristot. Politic. IV, 1, 2: ὥστε δῆλον ἐστὶ καὶ πολιτείας τῆς αὐτῆς ἐστὶν ἐπιστήμης τὴν ἀριστήν θεωρῆσαι τίς ἐστὶ καὶ ποία τίς ἂν οὖσα μάλιστα εἴη κατ' εὐχὴν, μηδενὸς ἐμποδίζοντος τῶν ἐκτός, καὶ τίς τίσιν ἀρμόττουσα πολλοῖς γὰρ τῆς ἀριστοῦς τυχεῖν ἕως ἀδύνατον ὅστε τὴν κρατιστήν τε ἀπλῶς καὶ τὴν ἐκ τῶν ὑποκειμένων ἀριστήν οὐ δεῖ ληθῆναι τὸν νομοθέτην καὶ τὸν ὡς ἀληθῶς πολιτικῶν εἶναι δὲ τρίτην τὴν ἐξ ὑποθέσεως, δεῖ γὰρ καὶ τὴν δοθεῖσαν δύνασθαι θεωρεῖν ἐξ ἀρχῆς τε πῶς ἂν γένοιτο καὶ γενομένη τίνα τρόπον ἂν σώζοντο πλεῖστον χρόνον. Göttingio p. 370 ἢ ἐξ ὑποθέσεως potius secundae, ἢ ἐκ τῶν ὑποκειμένων tertiæ respondere videtur; sed repugnat ordo sententiae apud Aristotelem, licet haud negem ex usu sermonis Graeci etiam talem, qualem in Legibus Plato proposuit, quatenus pro re nata constitutur, ἐξ ὑποθέσεως dici posse; cf. Appul. de habit. doctr. Platonis p. 198: in hac eo tendit, quemadmodum civiſis gubernator, ejusmodi loci conventusque multitudinem nactus, juxta naturam praesentium rerum et conveniarum debeat facere civitatem plenam bonarum legum et morum donorum.

47) Cf. Bockh ad Plat. Minoem et de Legg. p. 65 sqq; Ast Plat. L. u. Schr. p. 392.

48) Formula μετὰ ταῦτα sive ἐξ αὐθις et similibus, etiam addito ἐὰν θεὸς ἐθέλη, saepissime Plato utitur, non ut ostendat se alio in libro rem amplius tractaturam, sed ut finem sermoni imponat acque quidquam relinquat quod vel discedere vel ad alias res

imaginem accedit, felicissima erit, neque alia de causa tres potissimum gradus distinguuntur, nisi quia longe facilius legislatoris officium est, si ipsa rei publicae primordia ad propositum finem dirigere atque integrā omnia ex animi sui sententia constituere possit, quam si corruptam et malis moribus depravatam plebem accipiat, quae nisi divino quodam numine et auctoritate plus quam humana in ordinem cogi et sanari nequeat. Quanquam in pari legum morumque bonitate prudenter Plato intellexit longe meliorem fortunam ejus civitatis fore, quae institutis a majoribus traditis et quasi sponte natis utatur, quam quae nunc demum legibus quamvis optimis condatur⁴⁹⁾, neque ipsam quam constituit coloniam prius ad plenum propositae beatitudinis fructum perventuram esse auguratur, quam post aliquantum temporis, ubi instituta sua diuturno usu in consuetudinem verterint⁵⁰⁾, atque etiam ea, quae legibus sanciri non possint⁵¹⁾, institutione puerili et communi consensu vim et auctoritatem in animos hominum acceperint. Tantam enim moribus et disciplinae efficaciam ad opti-

progredi collocutores vetet; cf. Euthyphr. p. 14 E; Protag. p. 361 E; Cratyl. p. 440 E; Menon. p. 99 E; Lach. p. 201 C; unde si quid obligationis existere videatur, colloqui sociis promissor fictitius, non lectoribus scriptar se attrinxit.

49) Legg. IV, p. 708 B.

50) Ibid. VI, p. 752 C.

51) Ibid. p. 788 C: *ὅστις ἀπορία μὲν περὶ αὐτὰ νομοθετῶν, σιγῶν δὲ ἀδύνατον*, unde apparet etiam p. 822 D legendum esse: *οὐ γὰρ ἀρρητὰ φασιν εἶναι λέγοντες τε αὐτὰ ὡς νόμους οὐκ ἔσθαι τιθεμένους εἶναι πολλῆς ἀνοίας γίμεν*. Vulg. *ἄρητὰ*, sed cf. p. 788 A et p. 793 B. Nam quod tē sequitur, ubi *δέ* potius exspectes, nihil offensionis habet, cf. Ast ad Legg. p. 570 et Zell ad Aristot. Eth. p. 116, quorum exemplis adde Plat. de Isid. et Osir. c. 15: *ταῦτά τε κριματί*

mum rei publicae statum tribuit, quantam legibus nunquam ⁵²), neque hac in re a popularium suorum sententiis recessit, qui licet per ignaviam plerumque educationem negligenter et privato arbitrio relinquerent ⁵³), tamen morem majorum semper maximi faciebant legesque non scriptas sanctimonia et majestate scriptis longe praeferrebant ⁵⁴): quod si nihilo secius leges aequalibus scribere Plato necesse habuit, illud tantum in causa esse potuit, quod vetera instituta aut temporum decursu in oblivionem venisse et a pristina incolumitate degenerasse arbitraretur, ut quasi denuo condi ea atque in integrum restitui oporteret, aut experimento edoctus jam ab initio iis defectibus laborasse intelligeret, ut corruptelae et ludibriis hominum prohibendis impares fuissent nec nisi correctae et emendatae servari amplius possent. Hinc autem sponte sequitur, quod supra jam monui, Platoni in hoc opere nihil minus propositum fuisse quam ut leges inauditas atque instituta temerario ingenii lusu concepta Graecis obtruderet, sed eo potius omnia rediisse, ut quaecunque apud aliquam gentem usu et ratione probata invenisset, componeret et prudenti temperamento conciliaret, nec nisi ea demum, quae re

φασὶ δαιμονίῳ κ. τ. λ., ubi itidem exstiterunt, qui δὲ legi juberent. *Δεῖν* autem post *φασὶν* solemni more omissum est, de quo cf. Heindorf. ad Plat. Protag. p. 595 et quos praeterea laudant Bähr ad Plat. Artaxerx. p. 89 et Wurm ad Dinarch. p. 143.

52) Legg. II, p. 664 A; VI, p. 766 A; VII, p. 793 A; VIII, p. 828 C; IX, p. 857 E; cf. Diogen. L. III, 86.

53) Xenoph. Cyrop. I, 2. 2; Aristot. Politic. V, 7. 20.

54) Cf. Lehrbuch d. griech. Staatsalterth. §. 5, n. 12.

ipsa inanĳa et debilia apparuissent, philosophia duce corrigeret ac perficeret. Atque hoc imprimis in Lacedaemoniorum et Cretensium res publicas cedit, quae quum et antiquissimam Graeciae indolem fidelissime servasse viderentur, et moribus ac disciplina publica optime fundatae essent, non mirum est eas Graeco philosopho adeo placuisse, ut earum formam et libris de Civitate et Legibus quasi pro fundamento subjiceret; idem tamen quum recte intelligeret utramque et muliebris sexus immoderata licentia⁵⁵⁾, et puerorum foedis amoribus⁵⁶⁾, et nimio rei militaris studio corporumque cura laborare⁵⁷⁾, neglectaque sapientia⁵⁸⁾ in tanta magistratum potestate, quum pauca tantum legibus descripta essent⁵⁹⁾, quamvis egregie temperatas res publicas paullatim pessum ivisse, nihil intentatum reliquit, quo hos defectus evitaret, quaeque Lycurgus et Minos praevidere non potuissent, experientia monitus in posterum caveret⁶⁰⁾. Verum enimvero ne haec quidem, quae ipse illorum in locum sub-

55) Legg. I, p. 657 C; VI, p. 781 A; VII, p. 806 A.

56) Ibid. I, p. 636 B; VIII, p. 836 B.

57) Ibid. I, p. 634; II, p. 660 et 666; III, p. 688; IV, p. 705 E; cf. Aristot. Politic. II, 6. 22: και ωδι δε τη υποθεσει του νομοθετου επιτιμησειεν αν τις, οπερ και Πλάτων εν τοις Νόμοις επιτετιμημε προς γαρ μέρος αρετης η πῶσα σύνταξις των νόμων εστι την πολεμικην.

58) Republ. VIII, p. 547 E: το δε γε φοβεισθαι τοις σοφοις επι τας αρχας αγειν . . . επι δε τοις θυμοειδεις και απλουστερους αποκλινειν τοις προς πολειμον μῆλλον περιφροτας η ειρήνην κ. τ. λ.

59) Legg. IV, p. 712 D: το γαρ των εφορων θυμιαστον ως τυραννικόν εν αυτη γέγονε: cf. Aristot. Politic. II, 6. 16 et 18.

60) Montesquieu de l'esprit des loix IV, 6: Les loix de Crète étoient l'original de celles de Lacédémone, et celles de Platon en étoient la correction.

stituit, adeo certa et omnibus numeris absoluta esse existimavit, ut nihil posteris emendandum vel supplendum relinqueret, sed identidem monet multa a se praetermitti, quae melius secundum ipsius vestigia a junioribus constituantur ⁶¹⁾, neque vetat corrigi, si quid usu expertis magistratibus minus placuerit ⁶²⁾; tantumque abest, ut ex solo ingenii ac philosophiae fonte haec omnia promenda duxerit, ut nonnullis in rebus ipse lectores ad veteres legum latores remiserit ⁶³⁾, plurima autem quum aliorum tum Solonis ex legibus ita expresserit, ut numeros tantum et alia, quae levioris momenti essent, suo iudicio immutaret. Quamvis enim rem publicam Atheniensium, qualem sua aetate nosset, acerrime odisset, Soloniam tamen, unde illam degenerasse potius quam generatam esse sciret, satis magnis laudibus praedicat ⁶⁴⁾, neque quidquam magis reprehendisse in ea videtur, quam quod depravationi ingruenti arcendae impar fuisset; quare fundamenta civitatis condendae a Spartanorum institutis petere maluit; legum autem exempla, quibus hi carerent, accuratiora magisque ad omnes vitae civilis casus accommodata invenire non poterat ⁶⁵⁾, praesertim quum Solo et ipse neutiquam omnia nova excogitasse,

61) Legg. VI, p. 769 D; VIII, p. 835 A; IX, p. 855 D; XI, p. 918 A; XII, p. 957 A.

62) Ibid. VI, p. 770 E et p. 772 B sq.

63) Ibid. VIII, p. 843 E.

64) Legg. III, p. 698 B.

65) Id ipsum quamvis lacunoso et misere dilacerato loco testari videtur Himerius Or. XXVI. 5, p. 828 Wernsd.: *τι Πλάτωνα σοφόν ἐποίησε; Σόλων . . .*

sed multa vel ab aliis legum latoribus ascivisse vel ex antiquis Graeciae moribus et cerimoniis recepisse videatur. Nec Zaleuci Charondaeve legibus si quis Platonem nonnulla debuisse contendat, renuam, quoniam certa ejus rei vestigia exstant ⁶⁶), modo ne praefationes legum huc trahantur, quas utriusque sub nomine Stobaeus nobis servavit ⁶⁷); quas etsi jam Cicero Platonem ante oculos habuisse opinatur ⁶⁸), hunc tamen ipsum ignorasse clara ejus verba ostendunt, ubi negat quemquam ante se legum latorem hoc artificio usum esse ⁶⁹); quod nisi ille ementitus est, longe rectius statuemus, id quod aliis quoque argumentis satis probabile fit, ad ipsius demum exemplum proemia illa a falsariis conficta esse ⁷⁰). Quod autem hincinde vel distincte veteres legum latores objurgat ⁷¹), vel ab iis quae Solonem Athenis instituisse constat, ita recedit, ut simul illum reprehendere videatur ⁷²),

66) Theophrast, ap. Stob. Floril. XLIV, p. 204 Gaisf.: ἡ ὡςπερ Χαρώνδας καὶ Πλάτων οὐδὲν γὰρ παραχρῆμα κελύουσιν διδόναι καὶ λαμβάνειν εἶναι δὲ τις πιστεύσῃ, μὴ εἶναι δίκην αὐτῶν γὰρ αὐτῶν εἶναι τῆς ἀδικίας: cf. Legg. XI, p. 915 E. Nominatim etiam Charondam commemorat Republ. X, p. 599 E.

67) Floril. XLIV, 20 et 40.

68) De Legg. II, 6: quod idem et Zaleucum et Charondam fecisse video . . quos imitatus Plato videlicet hoc quoque legis putavit esse, persuadere aliquid, non omnia vi ac minis cogere.

69) Legg. IV, p. 722 E: τῶν δὲ ὄντως νόμων ὄντων, οὓς δὴ πολιτικοὺς εἶναι φαμεν, οὐδέ τις πώποτε οὐτ' εἰπέ τι προομίον οὔτε ἐνθέτης γενόμενος ἐξήμεμεν εἰς τὸ φῶς, ὡς οὐκ ὄντος φύσει.

70) Cf. Bentleji opuscula p. 347 sqq. et Heynii opuscula academica T. II, p. 71 et 166.

71) Legg. XII, p. 922 E.

72) Ut v. c. quod pecuniam foeneri dari vetuit (Legg. V, p. 742 C; XI, p. 921 C), quod bona damnatorum publicari noluit (Legg. IX, p. 855 A), quod acerrime impugnat ἀνταρροσίας usum, quo litigatores in jure sacramentum interponere cogebantur (Legg. XII, p. 948 B) etc.

sententiam nostram non modo non refellit, verum ipsa exceptione etiam confirmat; siquidem hinc quoque apparet, Platonem in legibus condendis non vana ingenii somnia secutum esse, sed patria semper instituta ante oculos habuisse, unde licet in singulis, quae perniciosa esse intelligeret, discedere non dubitaret, tamen ubi ratione non carerent, consentaneum erat eum haec potius, quae usu et diuturna consuetudine commendarentur, asciscere, quam suum ipsius iudicium in novis fingendis temere experiri.

III.

Tria igitur genera legum Platoniarum distinguenda erunt: primum earum, quas vel Spartanorum rei publicae vel Solonis legibus vel alius cujuscunque gentis institutis deberi certis argumentis compertum sit; alterum earum, in quibus eum suas potius rationes quam aliena exempla secutum esse appareat; quo tamen quum in tanta veterum monumentorum penuria neququam ea omnia referre liceat, de quorum origine non liquido aliunde constet, tertium addemus eorum, quae licet apud solum Platonem exstare norimus, tamen conjectura pariter cum primo genere ex alienis fontibus repetere audeamus. Sive enim universam instituti alicujus formam ex alienis legibus assumit, etiam reliqua et singula, quae in illud confert, eundem fontem habere verisimile erit; sive rationes agendi aut eventus eosdem apud alias gentes invenerimus, etiam leges et instituta similia

fuisse colligemus; sive aliquid sanxerit de re, quam aliis quoque in civitatibus lege describi necesse fuerit, consentaneum erit, etiam si nihil de ea re certi traditum sit, illarum eum exemplum respexisse; qua in causa licet summa cautione opus sit, ne quid temere asseramus, quod reliquae civitatis alicujus indoli reive publicae formis repugnet, tamen ubi contrarium demonstrari nequeat, haud profecto inepte statuemus eum, quem tot in rebus veteres legum latores secutum esse constet, etiam in aliis, de quibus minus constet, illorum institutorum memoriae vel confirmandae vel illustrandae vel sup-
plendae inservire. Quae quum ita sint, quoniam non tam illud agimus, ut Platonis ipsius placita explicemus, quam ut rebus publicis Graecis quantum possimus lucis inde affundamus, ea, quorum aut similitudo aut discrepantia cum Platonis legibus certa est, breviter tantum atque in transcurso attingemus, in reliquis autem institutorum veterum vestigia cautissime simul et accuratissime persequi conabimur. Ac Lacedaemoniorum quidem rei publicae, unde supra jam diximus Platonem totius civitatis fundamenta petiisse, quantum debuerit, vix est quod fusius enarremus; quae quum omnino antiquos Graeciae mores omnium integerrimos servasse videretur, tum imprimis disciplinae publicae clarissima exempla praebebat; nec veteres scriptores fugit 78), quantum Spartanorum virtus congrueret cum ea,

78) Plat. V. Lycarg. c. 31: ὡςπερ ἐνὸς ἀνδρός βίη καὶ πόλις εἷς νομίζων εὐδαίμωνος ἀπ' ἀρετῆς ἐγγίγνεται καὶ ἐμολογῆς τῆς πρὸς αὐτῆς, πρὸς τοῦτο συνέταξι καὶ συνέθεσεν, ὅπως θεοὶ βίαια

qua Plato cives suos non magis legibus quam praeceptis et toto vitae genere imbuere studuit ⁷⁴). Hinc obsequii laus et commendatio, quo ipso imperare homo discat ⁷⁵); hinc seniorum auctoritas, quibus vel castigare petulantes et flagitiosos etiam privatis liceat ⁷⁶); hinc moenium deprecatio, quae et valetudinem civium imminuere et animos imbelles reddere arguit ⁷⁷); hinc dotes prohibitaë, ne res familiaris immodice augeatur mulieresve imperiosae et contumaces adversus maritos fiant ⁷⁸); hinc ipsa matrimoniorum cura, quibus ut abstinere

καὶ αὐτάρκειας γενόμενοι καὶ σωφρονοῦντες ἐπὶ πλείστον χρόνον διατελοῦσι. Ταύτην καὶ Πλάτων εἶλετο τῆς πολιτείας ἐκδόσθαι κ. τ. λ.

74) Legg. IX, p. 857 E: ὅστις περὶ νόμων οὕτω διεξέρχεται καθάπερ ἡμεῖς τὰ νῦν, παιδεύει τοὺς πολίτας ἀλλ' οὐ νομοθετεῖ.

75) Ibid. VI, p. 762 E: δεῖ δὲ πάντα ἄνδρα διανοεῖσθαι περὶ ἀπάντων ἀνθρώπων, ὡς ὁ μὴ δουλεύσας οὐδ' ἂν δεσπότης γένοιτο ἄξιος ἐπαίνου, καὶ καλλωπίεσθαι χρὴ τῶν καλῶς δουλεύσαι μᾶλλον ἢ τῶν καλῶς ἄρξαι; cf. Lehrbuch d. griech. Staatsalterth. §. 26, n. 8 et §. 28, n. 11.

76) Legg. IX, p. 879 C; XI, p. 917 A et 935 C; cf. et IV, p. 730 D et VII, p. 808 E. De Lacedaemoniis Dionys. Hal. Exc. Archaeol. XX, 2: Λακεδαιμόνιοι ἐτι τοῖς πρεσβυτάτοις ἐπέτρεπον τοὺς ἀποσποῦντας τῶν πολιτῶν ἐν ἑστῆ δὴ τινὶ τῶν δημοσίων τόπων ταῖς βρακτηρίαις παλεῖν, et quae praeterea attuli in Lehrbuch cit. §. 28, n. 14. Verberibus autem praeterea in cives animadverti publice non jubet Plato nisi in eos qui triginta annis minores sint, ut VIII, p. 845 C et XI, p. 932 B, neque erat quod Wachamuthius (Hellen. Alterth. T. II, P. 1, p. 185) miraretur eum (Legg. IX, p. 855 C) praeter Graecorum morem verbera inter poenas enumerare; quod enim flagellis caedi jubet in foro, si quis rem adulteratam vendiderit, inquilinorum magis quam civium conditionem respexisse videtur.

77) Legg. VI, p. 778 D.

78) Ibid. V, p. 742 C; VI, p. 774 C. Dotes etiam Lycurgum dari vetuisse testantur Hermippus apud Athen. XIII, 2, Aelian. V. Hist. VI, 6, et Justin. III. 3, qui similes rationes affert: ut uxores eligerentur, non pecuniae, severiusque matrimonia sua viri coërcerent, quum nullis dotis frenis tenerentur. Soloniam legem apud Plutarchum (V. Sol. c. 20: τῶν δ' ἄλλων γάμων ἀφέλει τὰς φερνάς, ἐράτια τρία καὶ σκεῖη μικροῦ νομισματος ἄξια κλεθσας, ἕτερον δὲ μηδὲν ἐπιφέρεισθαι τῇ γαμουμένην) ornatum tantum sponsae, non dotem restringere, monui

cives suos vetat ⁷⁹⁾, ita continenter et sobrie ac pudice uti jubet ⁸⁰⁾. Quanquam hac in re paululum a Lycurgo discessit, quod quum ille vel praemia proposuisset iis, qui magnum filiorum numerum procrearent ⁸¹⁾, Plato liberorum procreationem, quanta satis sit rei publicae, duorum numero, maris et feminae, circumscribit ⁸²⁾; quod si Lycurgus quoque fecisset, profecto non tam mature agrorum penuria coactos alienas terras invadere cives suos coëgisset ⁸³⁾. Atque omnino hac in causa apparet quod supra monui Platonem usu edoctum ea evitasse, quae in reliqua institutorum similitudine veteribus rebus publicis detrimento fuisse intelligeret; qui quum in ipsis agris aequaliter distribuendis singularumque portionum integritate sancienda Lycurgum presse sequeretur, tamen illud quoque novum adjecit, ut si quis forte plures filios relinqueret, unum ex his quem ipse vellet solum

in Lehrbuch cit. §. 122, n. 2. Illud potius a Solone petiisse Plato videatur, quod aliquid certe *εσθητος χάριν* dari concedit, quod nam Sparta licuerit, non constat.

79) Legg. IV, p. 721 B; VI, p. 774 A, B, ubi quam coelibati minatur *ἀντιλαν*, similis utique est ei qua Lacedaemonios coelibatum persecutos esse constat; cf. Lehrbuch cit. §. 28, n. 17. Praeterea videant docti, num veri simile sit Sparta quoque annum aetatis tricesimum quintum juvenibus praestitutum fuisse, intra quem uxores ducerent.

80) Quod Xenophon de Rep. Lac. I, 5 et Plutarchus V. Lycurg. c. 15 de *αἰδὸς καὶ τάξεως* tradunt, qua nuptias Lycurgus imbuerit, idem Platoni obversatum esse videtur in Legg. VI, p. 776 A et VIII, p. 841 A.

81) Cf. Aristot. Politic. II, 6. 13; Aelian. V. Hist. VI, 6.

82) Legg. XI, p. 930 C: *παίδων δὲ ἐπιπλεονεξίας ἀκριβὲς ἀρετὴν καὶ θήλια ἔστω τῶ νόμου*: cf. et V, p. 740 D: *ἐπιπλεονεξίας γενέσεως οὗς ἂν εἴρους ἢ γενέσεως*.

83) Cf. disp. meam de causis turbatae apud Lacedaemonios agrorum aequalitatis (Marb. 1834, 4) p. 48.

heredem scriberet, reliqui vel adoptione in alias domos transirent, vel extorres in colonias ablegarentur⁸⁴); quod a Lycurgi legibus prorsus alienum esse quum aliis rebus⁸⁵) tum Polybii testimonio confirmatur, quo edocemur Spartaе pluribus fratribus vel uxorem, nedum rem familiarem communem habere licuisse⁸⁶); ut omittam Platonem, qui hoc in loco distincte veteres legum latores reprehendit, qui testamenti factionem omnino liberam permisissent⁸⁷), si Lycurgum vel alium veterem ducem in eo artificio habuisset, hunc et illorum numero exempturum et auctoritate ipsius contra reliquos usurum fuisse. Ipsam autem agrorum divisionem, quorum aequas partes definito civium numero distribuit eoque solo fundamento

84) Legg. V, p. 740 B; XI, p. 923 C.

85) Cf. quae in disp. cit. p. 30 sqq. dixi contra Plutarchum apud Proclum ad Hesiod. *l. x. ἡ. 374*, qui Lycurgum Platoni hac in re praecivisse tradit: *καὶ Πλάτων ἔπειτα τῷ Ἡσόδῳ καὶ Ξενοκράτῃ, καὶ Διποῦργος πρὸ τοῦτων, οἱ πάντες ὄρτο δέιν ἓνα κληρονομῶν καταλείπειν.*

86) Polyb. exc. l. XII, c. 6 in A. Maji scriptt. vett. e codd. Vatt. T. II, p. 384. Mirum profecto hoc loco reperto etiam nunc esse, qui majoratum vestigia apud Spartanos invenire sibi videantur, ut C. H. Lachmannus in libro recens edito: *die spartanische Staatsverfassung in ihrer Entwicklung und ihrem Verfall* (Vratislav. 1836, 8) p. 172 sqq; unde quam aliena Graccorum ingenia fuerit, ipso Platoni locus docet, ubi licet uni tantum ex filiis patrimonium destinetur, tamen utpote pari omnium jure patri libera optio datur; praecipui honoris maximo natu habiti ne scintilla quidem apparet.

87) Quid quod ipsi Lycurgo hoc tribuit Aristoteles Politic. II, 6. 10: *ἀνεσθαι μὲν γὰρ ἡ πωλεῖν τὴν ἐπάρχουσαν ἐποίησεν οὐ καλὸν . . . δίδουσι δὲ καὶ καταλείπειν ξουσίαν ἔδοξε τοῖς βουλευμένοις.* At vero Solonem primum liberum testandi arbitrium fecisse narrat Plutarchus V. Solon. c. 21; quapropter veri simile est Aristotelem ad Lycurgum retulisse, quod nuper demum per legem Epitadei invectum erat, quam hoc ipso nomine Lycurgo opponit Plutarchus V. Agid. c. 5.

civitatis salutem niti contendit ⁸⁸⁾, tam manifesto ad Spartanorum exemplum instituit, ut in horum ipsorum rationes agrarias haud minima inde lux redundet ⁸⁹⁾; quas licet et ipse nuper in tanta rerum novarum cupiditate exstiterint qui labefactare et confundere conarentur ⁹⁰⁾, tamen et unanimi antiquitatis consensu refutantur et Platonem certe ita contradicentem habent, ut etiam si aequalem illam agrorum distributionem Spartanis falso tribui ostenderint, Platonem tamen concedere debeant illum ipsum errorem in civitate sua condenda secutum esse ⁹¹⁾. Cetera quoque, quae de agrorum possessione

88) Cf. Legg. V, p. 736 E, ubi mirum est neminem adhuc corrigendum vidisse ταύτης δὲ σιθραῖς οἴσης τῆς βίσεως οὐκ εὐπορος ἢ μετὰ ταῦτα πολιτικῆ πράξεως κ. τ. λ. Vulgo μεταβάσεως sine sensu; praepositio ex sequentibus irrepsit. Βάσιον dicit quam paulo ante κρηπίδα.

89) Cf. quod in disput. cit. p. 22 ex Legg. V, p. 745 C repetii contra Kortümium in Schlosser's u. Bercht's Archiv T. IV, p. 154 sqq., qui mirabatur, quomodo in diversa agrorum fertilitate pares omnibus portiones assignari potuissent!

90) Praeter Kortümium, cui satis superque olim respondiisse mihi videor, in eandem errorem nuper incidit Lachmannus l. c. p. 168, qui tamen praeter ea quae per totum illum librum admirabilia atque incredibilia profudit, nihil argumenti attulit nisi nnum locum vanissimi declamatoris Isocratis, qui in Panathenaico §. 259 negat unquam Spartae γῆς ἀναδυσμὸν factum esse. Quauquam hoc ipso loco nihil aliud probatur, nisi eam possessionis formam, quae inde a condita per Lycurgum re publica obtinuisse, ad Isocratis usque aetatem nunquam per vim ac seditionem mutatam ac denuo descriptam esse; neque enim profecto is erat Isocrates, qui ejusmodi distributionem, qualem Lycurgus instituisse fertur, inter συμφορὰς πάλων et ἀνήματα κινῆ referret!

91) Dudum usus sum hac in causa loco Legg. III, p. 684 D, quem quod suae potius quam meae sententiae favere Lachmannus credidit, nihil aliud demonstravit nisi se Platonem aut non intellexisse aut non inspexisse. Plato enim tantum abest ut neget agros apud Lacedaemonios aequaliter distributos esse, ut eandem aequalitatem, quam postea Lycurgus restituit novisque cantelis sanxit et propagavit, usque ad primordia rerum publicarum Doriensium persequatur, felicesque illarum conditores praedicet, qui quum

et fructu statuit, proxime ad Spartanorum mores et instituta accedunt: ne alienari patrimonia dispertirive liceat ⁹²), neve ipsi manibus suis cives agros colant, sed servis colendos tradant eorumque pensionibus et tributis victitent ⁹³); quanquam hoc etiam Cretensium ex legibus peti poterat ⁹⁴), easque adeo respici veri similis est, siquidem quod arctissime cum hoc vitae genere conjunctum est syssitiorum institutum ad Creticum potius quam ad Laconicum modum descripsit ⁹⁵). Nam quum Laedaemone singuli symbolas suas ad convivia conferrent, interdum accidit, ut si quis magnas calamitates passus esset, in partem coenae venire non posset ⁹⁶); quod quum Plato non magis quam Aristoteles probaret, Cretensium morem praetulit, quo symbolis omnium in medium collatis mox singulis aequae portiones distribuebantur, unde recte Aristoteles ait non privatis sed communibus impensis Cretenses

civitates ab integro constituerent, salutari illo instituto sine cujusquam damno et invidia uti potuissent (*τοῖς δὲ δὴ Λακεδαιμόνιοι καὶ τοῦθ' οὕτως ὑπέρχε καλῶς καὶ ἀνεμεσίτως, γῆν τε ἀναμειβητέως διανεμεσθαι*); idque etiam alio loco confirmatur Legg. V, p. 736 C, ubi sibi ipsi gratulatur, quod eadem sibi cum Heraclidis opportunitate in suis legibus condendis uti licent.

⁹²) Legg. V, p. 741 B; cf. Heracl. Pont. c. 2 et Plut. institt. Laconica T. VIII, p. 252 Hutten.

⁹³) Legg. VII, p. 806 E: *γεωργίαι δὴ ἐκδομένοι δοῦλοι ἀπαρχὴν τῶν ἐκ τῆς γῆς ἀποτελοῦσιν ἐκνήν ἀνθρώπους ζῶσι κοσμίως*; cf. Müller Dorier T. II, p. 33 sqq.

⁹⁴) Cf. Hoeck Kreta T. III, p. 22 sqq. pluraque in universum in Lehrbuch cit. §. 23, n. 5 sqq.

⁹⁵) Legg. VIII, p. 842 B et p. 847 E sqq.

⁹⁶) Cf. Aristot. Politic. II, 6. 21 et diss. meam de Homocis p. 13.

victitasse 97). Neque enim Lyctiis solis hunc morem proprium fuisse, ut ex Dosiadae loco 98) videri possit, ipsum nostri testimonium ostendit, qui si quos Cretensium singulatim respiceret, de Cnosiis potius Cliniae popularibus quam de Lyctiis loqueretur; neque omnino quidquam aptius ad conciliandas utriusque scriptoris narrationes cogitari potest, quam locus Platonicus, ubi omnes omnium proventus annui primum quidem aequaliter per duodecim tribus distribuuntur 99), deinde vero singulae partes trifariam dividuntur ita, ut ex duabus cives et syssitiis sufficere et servos suos et jumenta alere possint, tertia autem pars inquilinis et peregrinis venalis proponatur; quae etiam si fortasse in nonnullis a Cretensium usu discrepent, illud tamen manifesto ostendunt, quomodo simul et singuli ad syssitia conferre et universi publice ali potuerint 100). Ea quoque, quae de peregrinis atque

97) Politic. II, 7. 4: τὰ μὲν οὖν τῶν συσσιτίων ἔχει βέλτιον τοὺς Κρητῶν ἢ τοὺς Λίπυων· ἐν μὲν γὰρ Λακκαδαίμονι κατὰ κεφαλὴν ἕκαστος εἰσφέρει τὸ τεταγμένον, εἰ δὲ μὴ, μετέχειν νόμος καλῶς τῆς πολιτείας . . ἐν δὲ Κρήτῃ κοινωτέρως ἀπὸ πάντων γὰρ τῶν γινόμενων . . τέτακται μέρος τὸ μὲν πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ τὰς κοινὰς λειτουργίας, τὸ δὲ τοὺς συσσιτίους, ὥστε ἐκ κοινοῦ τρέφεσθαι πάντας καὶ γυναῖκας καὶ παῖδας καὶ ἄνδρας.

98) Apud Athenaeum IV. 22, qui miro modo et Neumannum in rer. Cretic. spec. p. 105 et Hoeckium in Kreta T. III, p. 135 seduxit, ut apud Lyctios singulos, apud alios, quos Aristoteles respexerit, aerarium sumtus conviviorum erogasse crederent; multo rectius Müller Dor. T. II, p. 203 utramque de eodem more loqui intellexit.

99) Ita procul dubio accipiendum, quod Plato ait: δώδεκα μὲν γὰρ δὴ μέρη τὰ πάντα ἐκ τῆς χώρας γινόμενα νέμειν χρειῶν πάντας, ἥτις καὶ ἀναλωτῆς: Müllerus et Hoeckius ad duodecim menses referunt, quod vix fieri poterat, quum non semel quotannis, sed quodcumque res ferret symbolas in commune collatas esse consentaneum sit.

100) Unum tantum apud Dosiadam et Platoni et Aristoteli repugnat, quod tamen ita comparatum est, ut per se jam dubitationes movere possit; nimirum quod, quum illi

hospitibus mercatoribusque excipiendis Plato sancit¹⁰¹⁾, Cretensium potius humanitatem quam Lacedaemoniorum *Ξενηλασίαν* referunt¹⁰²⁾; in iis autem, quae ad ipsorum civium peregrinationes spectant, p̄rope ad horum rigorem redit¹⁰³⁾, atque etiam illud artificium amplectitur, quod vel solum sufficiebat ad Spartanos homines ab omni exterorum commercio coërcendos¹⁰⁴⁾, ut proprio pecuniae genere cives uti jubeat nec nisi in publico servari peregrinos numos permittat, unde si quis magistratuum indultu iter facere instituat petat, eodemque si quid ex alienis terris secum attulerit referat¹⁰⁵⁾. Imprimis autem ea, quae ad bellum atque exercitationes bellicas pertinent, ad Lacedaemoniorum exemplum expressa sunt; quibus etsi nimium fortitudinis studium in educanda juventute exprobrat, tamen in iis, quae ipse hujus rei causa instituit, ita illos sequitur, ut et gymnasticam artem totam ad usum bellicum dirigi jubeat¹⁰⁶⁾, et in omni vitae genere ordinem et

omnes omnium praeventus in commune collatos esse narrent, hic decimam tantum frugum partem tradit, quo facto jure nostro quaerimus, quid reliquis novem partibus factum sit; quapropter vix mihi tempero, quin aliquid excidisse suspicer locumque hoc fere modo in integram restituum: *ἐκαστος τῶν γενομένων καρπῶν ἀναφέρει τὴν δεκάτην [εἰς τοὺς θεοὺς, τὸ δὲ λοιπὸν] εἰς τὴν ἐταιρίαν καὶ τὰς τῆς πόλεως προσόδους, ἃς διανέμουσιν οἱ προσηνητότερες τῆς πόλεως εἰς τοὺς ἐκείνων οἴκους κ. τ. λ.*

101) Legg. XII, p. 952 sq.

102) Hoeck Kreta T. III, p. 450 sqq.; cf. p. 129 et 423 sq.

103) Legg. XII, p. 950; cf. Xenoph. de Rep. Lac. XIV, 4; Plat. V. Lycurg. c. 27; Aristot. ap. Harpocrat. p. 159.

104) Cf. Lehrbuch cit. §. 28, n. 5.

105) Legg. V, p. 742.

106) Ibid. VII, p. 804 D et 814 D; cf. Lehrbuch §. 26, n. 12.

quasi tenorem militarem quam maxime commendet ¹⁰⁷). Praeterea selectae adolescentium manui solemnes excubias injungit, quibus per biennium singuli militari more degentes simul et regionem patriam custodiant et cognoscant ¹⁰⁸); qui licet aliquo modo etiam cum Atheniensium ephebis circuitoribus ¹⁰⁹) comparari possint, tamen ipso nomine potius *κρυπτεῖαν* Lacedaemoniorum suggerunt eique instituto quam maximam lucem affundunt. Quamvis enim aliunde quoque constet, *κρυπτεία* illud imprimis propositum fuisse, ut essent qui accuratissima locorum notitia instructi tolerandisque laboribus assuefacti, ubi res ita ferret, latebras omnes locosque avios perrepere atque hostium consilia excipere speculando possent ¹¹⁰), tamen nescio qua invidia factum est, ut primum ejus consilium in Helotarum excidio poneretur ¹¹¹), quod ut seriori aetate, quum nimius horum numerus extimesci coepisset, interdum vel concessum vel injunctum adolescentibus illis esse concedamus, tamen ipse vocabuli usus apud Platonem docet

107) Legg. XII, p. 942; cf. Aristid. Orat. T. I, p. 359 Diadorf.

108) Ibid. VI, p. 760—763; cf. et p. 778 E.

109) *Περὶ πόλεως*, de quibus vide Lehrbuch §. 123, n. 9. At apud Platonem inter annum vicesimum quintum et tricesimum capiuntur atque ex omni juventute seliguntur, quod ipsum in Lacedaemoniorum *κρυπτεῖα* cadit; cf. Plut. V. Lycurg. c. 27: τῶν νέων οἱ ἄρχοντες τοὺς μάλιστα τοῦν ἔχοντας κ. τ. λ., quapropter nec Müllero concedere audeo (Dor. T. II, p. 302) *κρυπτεῖαν* Lacedaemone quoque militarem aetatem antecessisse.

110) Plut. V. Cleom. c. 28: καλέσας δὲ Λαμοτέλη, τὸν ἐπὶ τῆς κρυπτείας τεταγμένον, ὄρῃ ἐπέλευε καὶ ζητεῖν ὅπως ἔχει τὰ κατὰ νότον καὶ κίβλη τῆς παρατάξεως: cf. et Plat. Legg. I, p. 633 C.

111) Cf. Heracl. Pont. de Rebuspubl. c. 2 et Plut. V. Lycurg. c. 27.

nomen rei prorsus sine infamia fuisse ¹¹²). Eadem denique alius instituti causa esse videtur, quod ut a multis jam antiquitus Lacedaemoniis vitio datum est, ita Platonis legibus comparatis longe aliam formam induit; furandi licentiam dico ¹¹³), quam ille licet in universum atrocissime coërceat ¹¹⁴), tamen in fructibus arborum et similibus rebus concedit ita, ut si quis minor triginta annis in ejusmodi furto deprehendatur, verberibus sed sine ignominia castigetur ¹¹⁵), neque aliam Lacedaemone rem fuisse et inde patet, quod ea tantum quae lex permitteret subripere licuisse audimus ¹¹⁶), et Plutarchi testimonio ¹¹⁷), qui olera tantum atque alia edulium genera hac in causa enumerat; simul tamen eorum quoque opinio in dubitationem adducitur, qui etiam hunc morem ad militarem exercitationem et disciplinam rei bellicae referunt ¹¹⁸); apud Platonem certe utrumque genus longissime disjunctum est.

112) Recte hoc intellexerunt etiam Barthélemy, voyage d'Anach. T. IV, chap. XLVII, note p. 326, et Müller Dor. T. II, p. 42—44, mirumque est nuper Lachmannum l. c. p. 149 ad veterem errorem rediisse.

113) Cf. Lehrbuch cit. §. 26, n. 7.

114) Legg. IX, p. 857 A; XII, p. 941 B.

115) Ibid. VIII, p. 845 B.

116) Xenoph. Anab. IV, §. 16: ἡμεῖς γὰρ ἔγωγε ἀνοῦς τοῦς Λακεδαιμονίους, ὅσοι ἐστέ τῶν ἑμοίων, εἰθὲς ἐκ παιδῶν κλέπτειν μελετῶν, καὶ οὐκ ἀσχαρὸν εἶναι ἀλλ' ἀναγκαῖον κλέπτειν, ὅσοι μὴ κολῶναι νόμος ὅπως δ' ὅτι κράτιστα κλέπτειτε καὶ πειρᾶσθε λανθάνειν, νόμιμον ἄρα ὑμῶν ἐστίν, ἐάν ληφθῆτε κλέπτοντες, μαστιγοῦσθαι.

117) V. Lycurg. c. 17.

118) Ut v. c. Gellius N. Att. XI, 18. Cum κρυπτεῖς utique, quancum Müller (Dor. II, p. 310) eum conjungit, nihil commune habet; neque enim veri simile est κρυπτοῖς, qui publice emissi essent, verberari licuisse.

IV.

His autem Creticis Laconicisque institutis, quæ civitati in Creta condendæ quasi substerni consentaneum erat, tot tantaque ex peregrinis inque primis Atticis legibus petita immiscentur ¹¹⁹⁾, ut si a disciplina publica recesseris, ipsa rei publicæ forma vel propius ad Athenarum quam Lacedæmonis exemplum accedat neque quidquam magis spectasse Plato videatur, quam ut rem publicam patriam, quotquot posset integris servatis, additamentis tantum vel mutationibus necessariis corrigeret atque emendaret ¹²⁰⁾. Nam quum duæ maxime res sint, in quibus cura rei publicæ ordinandæ cernatur, in magistratibus instituendis atque in legibus sancientibus, quibus illi civitatem regant ¹²¹⁾, leges quanta cum Solonis Draconisve institutis communia habeant, postmodo videbimus: in magistratibus ¹²²⁾ autem licet diversas ab imperio populari rationes sequeretur, tamen et minutas

119) Hanc enim veniam sibi concessam esse aperte monet Clinias (Legg. III, p. 702 C), ut leges etiam alienas recipiat: *καὶ εἴ τις ἐτίρωθεν, μηδὲν ὑπολογιζόμενος τὸ ξενικὸν αὐτῶν, ἀν βελτίους φαίνονται.*

120) Qua in causa neque illud negligendum est, quod in arce præter Jovis et Vestæ imprimis Minervæ templum consecrari jubet (Legg. V, p. 745 B), cujus ut Athenis summum, ita in Creta exiguum tantum cultum fuisse constat.

121) Legg. V, p. 735 A; VI, p. 751 A.

122) Magistratus id est ἀρχάς dico latissimo sensu, qui et consilia publica et judicia comprehendit; quod etsi a Romanorum loquendi usu longissime recedit, Græcorum tamen et reliquorum et ipsius Platonis auctoritate et exemplo confirmatur. Cf. Legg. VI, p.

res plurimās et nonnullas gravissimas ita constituit, ut appareāt, quantum apud illum domestica consuetudo valuerit. Sic, ut hoc utar, etsi Cretensibus leges daret, quos pariter ut Lacedaemonios annum ab aequinoctio auctumnali auspicatos esse constat ¹²³), magistratus tamen sicut Athenis circa solstitium aestivum adiri jussit ¹²⁴); neque quidquam popularius inveniri potest, quam quod omnes, quicumque aliquid publice administrassent, rationis reddendae officio astrinxit ¹²⁵), judiciorum autem exercendorum jure neminem civem excludi voluit ¹²⁶). Quid quod ne sortitionem quidem omnino rejecit, scilicet ut aliquo popularis aequitatis genere rem publicam temperaret ¹²⁷), eamque adeo quum aliis in magistratibus, tum imprimis in sacerdotibus iudicibusque creandis commendavit, quia et divini numinis speciem haberet ¹²⁸), et cum minimo corruptionis metu conjuncta esset ¹²⁹). Quanquam

766 B et 767 A; Xenoph. Rep. Ath. I, 3; Aristot. Politic. III, 1. 5 et 6. 12, . quaeque praeterea attuli in Quaest. de jure et auctor. magistr. apud Athen. c. II, p. 32 sqq.

123) Cf. Ideler Handbuch d. Chronologie T. I, p. 426.

124) Legg. VI, p. 767 C: *ἐπειδὴν μὲλλη νέος ἑνιαυτός μετὰ θηρινὰς τροπὰς τῶ ἐπιόντι μηνί γενέσθαι.*

125) Ibid. VI, p. 761 E: *δικαστήν δὲ καὶ ἄρχοντα ἀντιπείθονον οὐδένα δικάζειν καὶ ἄρχειν δεῖ πλήν τῶν τὸ τέλος ἐπιθέτων οἷον βασιλείων;* cf. VIII, p. 846 B et XII, p. 945 B.

126) Ibid. VI, p. 768 B: *δεῖ δὲ καὶ τῶν ἰδίων δικῶν κοινωρεῖν κατὰ δόναμιν ἅπαντας ὃ γὰρ ἀκοινώνητος ὢν ἐξουσίας τοῦ συνδικάζειν ἡγείται τοπαράπαν πόλεως οὐ μέτοχος εἶναι:* cf. Aristot. Politic. III, 1. 4.

127) Legg. VI, p. 757 E: *διὸ τῶ τοῦ κλήρου ἕωφ ἀνάγκη προσχερήσασθαι δυσκολίας τῶν πολιῶν ἕνεκα κ. τ. λ.*

128) Ibid. III, p. 690 C; VI, p. 759 B; cf. Welcker ad Syll. epigr. p. 294.

129) Ibid. VI, p. 768 B.

illud artificium, quo saepius Plato utitur, ut ex iis demum, qui suffragiis civium designati sint, certum numerum, qui magistratum gerant, sortiat¹³⁰⁾, Athenienses raro usurparunt¹³¹⁾, neque in eligendis magistratibus illud secuti sunt, quod ex oligarchico rei publicae genere¹³²⁾ in suam Plato recepit, ut opulentiores cives multa proposita comitiis interesse cogerentur, pauperioribus autem impune esset abfuisse¹³³⁾; nisi forte hoc quoque a Solone institutum ingruente populari imperio antiquatum est. Nam quod et census classiumque in suffragiis ferendis rationem haberi jubet atque eos tantum eligi vult, qui arma habeant et stipendia vel equestria vel pedestria mereant¹³⁴⁾, licet postera aetate et ipsum Athenis fere totum evanuerit¹³⁵⁾, tamen omnino Solonium est¹³⁶⁾, neque ipsas illas quatuor classes censorias, quibus saepissime in describendis civium muneribus

130) Ibid. VI, p. 756 E; 763 E; 765 B.

131) Cf. Lehrbuch cit. §. 149, n. 13 et 14. Petiti commentum (Legg. Att. p. 219) quo coniecit populum elegisse quos vellet, eosque deinde magistratus inter se sortitos esse, dudum explosum est; cf. Perizon. ad Ael. V. Hist. VIII, 10.

132) Aristot. Politic. II, 3. 11 et 12; cf. IV, 7. 2; 10. 6; 11. 8.

133) Legg. VI, p. 764 A et 765 C.

134) Ibid. VI, p. 758 B; cf. Lehrbuch §. 67, n. 2.

135) Cf. Plut. V. Aristid. c. 22 et Lysiam pro invalido §. 13. In quaestoribus tantum sacrorum mansit, quod et Plato iussit Legg. VI, p. 760 A, ut ἐκ τῶν μεγίστων τεμημάτων caperentur, cf. Poll. Onom. VIII, 97; unde illud quoque colligimus Athenis obtinuisse; quod Plato sanxit p. 774 B: *μη ἐπιράξας δὲ αὐτὸς ἀφελέτω καὶ ἐν ταῖς ἐδόθαις τοῖς τοιοῦτου λόγον ὑπέχετο πῦς.*

136) Cf. Aristot. Politic. II, 9. 4; Plut. V. Solon. c. 18; Poll. Onom. VIII, 130.

utitur, aliunde potius quam ex patria petiisse videtur 187). Tribus autem quod duodecim numero quam decem facere maluit 188), parum, opinor, interest; illud certe hoc quoque in genere Athenarum exemplum refert, quod et praeter tribus cives per curias et pagos distribuit 189) et ipsarum tribuum ex numero senatum in totidem prytanias

187) Legg. V, p. 744 B: *δεῖ δὲ πολλῶν ἕνεκα τῶν τε κατὰ πᾶν κωρῶν ἰσοτέτος ἕνεκα τιμήματα ἄνω γενέσθαι, ἐν ἀρχαῖς τε καὶ εἰσφοραῖς καὶ διανομαῖς τὴν τῆς ἀξίας ἐκίστους τιμὴν μὴ κατ' ἀρετὴν μόνον . . . ἀλλ' καὶ κατὰ πλοῦτος χρήσιν καὶ πενίας τὰς τιμὰς τε καὶ ἀρχὰς ὡς ἰσότητά τῃ ἀλίω ἐνμέτρον δὲ ἀπολαμβάνοντες μὴ διαφέρωνται.* Ceterum notandus est ridiculus error, quo et Ficius et Astius ex Legg. VI, p. 754 D colligere sibi visi sunt, primae classis censum quatuor minis, secundae tribus, tertiae duabus, quartae una mina Platonem circumscripsisse, licet supra (V, p. 744 E) aperte quadruplum aut triplum aut duplum legitimi patrimonii posuisset; mirum profecto foret eum, cui plus quam quatuor minas habere non liceret, duodecim mulctari (XII, p. 945 A) vel sepulturae quinque minas impendere posse (p. 959 D)! Illo vero loco nihil aliud sancitur, nisi ut tot minas quot diximus singulis ultra quam publice professi sint impune habere liceat; quod quum acquissimum videatur, haud scio an ipsum ex Solonis re publica depromptum haberi possit. Sumtuarias quoque legea veri simile est Athenis similem census rationem habuisse, ac Platonem non modo in sepulturis verum etiam in nuptiis circumscribendis (VI, p. 775 A) habere videmus; mulctas autem constat certe interdum, quod diligenter Plato servat (VI, p. 774 A; IX, p. 880 D; XI, p. 934 D; XII, p. 945 A) pro census modo irrogatas esse; cf. Isaeus de Nicostr. hered. §. 11: *κατὰ τὸ τέλος ζημιούσθαι*: Demosth. adv. Macart. p. 1076. 20: *ἐπιβάλλειν κατὰ τὸ τέλος.*

188) Legg. V, p. 745 E.

189) Ibid. p. 746 D: *φρατρίας καὶ δήμους καὶ κώμας*, quorum extrema duo vocabula unum idemque genus significant; cf. Aristot. Poëtic. III, 6: *οἵτοι μὲν γὰρ κώμας τὰς περιοικίδας καλεῖν φαίειν, Ἀθηναῖοι δὲ δήμους*: neque a patrio more Platonem discessisse apparet ex Legg. VI, p. 753 C: *τοῦτομα πατρῶθεν καὶ φυλῆς καὶ δήμου ὅθεν ἂν δημοτεύηται.* Phratriis quoque idem injungit quod Athenis, ut civium nomina secundum annos natales in albo perscripta habeant; cf. VI, p. 785 A.

dividit ¹⁴⁰), quibus nihil aptius ad prythanum Atticorum munia illustranda inveniri potest. Duodecimam enim senatorum partem singulis mensibus civitati praesidere jubet, ut semper praesto sint, qui aut peregre advenientibus aut in ipsa urbe degentibus operam suam commodare nunciosque accipere et responsa dare publice possint, simulque caveant, ne quid novarum rerum oriatumve ut quam celerrime extinguatur; praeterea hoc quoque illis tribuit, ut conciones et advocent et dimittant, atque omnia curent, quae in rebus subitis pro tempore fieri publica salus postulet; denique una cum reliquis magistratibus custodiam urbis agitent; quorum nihil est, quod non eodem jure prythanibus Atticis et si qui praeterea in aliis Graeciae civitatibusveniuntur tribuamus ¹⁴¹). Neque illud pro arbitrio constituisse Plato videtur, ne quis tricenario minor magistratum gereret ¹⁴²); senatoriae certe judicariaeque potestatis vel Athenis eum terminum fuisse constat ¹⁴³), neque omnino antiquitus ante hanc aetatem ad rem publicam accedere licuisse, Lacedaemoniorum exemplum suadet, apud quos juniores ne concionibus quidem intererant ¹⁴⁴); vicesimus annus, quem florentibus Atheniensium rebus haud raro etiam rei

140) Legg. VI, 758 C. Ipso *πρυτάνων* nomine utitur et antea p. 756 E et infra p. 766 B et XII, p. 958 C.

141) Cf. Lehrbuch cit. §. 127, n. 10—12.

142) Legg. VI, p. 785 B.

143) In aliis ambiguum esse significavi in Lehrbuch cit. §. 148, n. 6.

144) Lehrbuch §. 25, n. 6.

publicae gerendae primum fuisse videtnus ¹⁴⁵), haud scio an initio militaris tantum aetatis, ut apud Lacedaemonios et Platonem ¹⁴⁶), principium fuerit. Choris utique puerorum et puellarum quod minorem quadragenario praeesse vetat ¹⁴⁷), quanquam diversa choregiae ratione, aetatis termino prorsus Solonium habemus ¹⁴⁸); alia causa est nomophylacum, quos minimum quinquagenarios esse jubet ¹⁴⁹); qui quum Solonis ex legibus praeter Areopagitas nulli sint ¹⁵⁰), aut

145) Cf. Schömann de comitiis Athen. p. 105 sq.

146) Legg. VI, p. 785 B: *πρὸς πόλεμον δὲ (scilicet ἔρον εἶναι) ἀνδρὶ μὲν εἴκοσι μέχρι τῶν ἐξήκοντα ἐτῶν*: quibus terminis apud Athenienses quoque militarem aetatem inclusam fuisse docent quos laudat Voemel ad Demosth. Olynth. III, p. 115. Quanquam hunc communem Graecorum omnium morem fuisse facile patior: propius ad patrium usum et loquendi rationem accedit Legg. XII, p. 943 A, ubi inter milites distinguit *τὸν καταλεγέντα ἢ τὸν ἐν μέρει τινὶ τεταγμένον*: quo de discrimine v. quae dissernit Boeckhins in Ind. Lectt. Berol. 1819—20 et quos praeterea laudavi in Lehrbuch cit. §. 152, n. 12.

147) Legg. VI, p. 764 E.

148) Aeschin. adv. Timarch. §. 12: *οἱ δὲ χορηγοὶ οἱ καθιστάμενοι ὑπὸ τοῦ δήμου ἔστωσαν τῆν ἡλικίαν ὑπὲρ τετραράκοντα ἔτη*.

149) Legg. VI, p. 755 A.

150) Commemorantur quidem etiam Atheniensium *νομοφύλακες* apud lexicographos, de quibus singularis disputatio exstat Mückii, Vitemb. 1754. 4; eosque ipsius Platonis usu inductus Schneiderus ad Aristot. Politic. p. 392, quum is magistratus statui populari plane contrarius sit, neque in oratoribus Atticis, quorum orationes hodieque legamus, eorum mentio fiat, suspicatur cum Solonia re publica exolevisse; at contrarium jam intelligimus ex Lexico Rhetor. pone Phot. Pors. p. 674: *ἑπτα δὲ ἦσαν καὶ κατέστησαν, ὡς Φιλόχορος, ὅτι Ἐπιάλτης μὴν κατέλιπε τῇ ἐξ Ἀρείου πάγου βουλῇ καὶ περὶ τοῦ σώματος*. Novi utique egregios viros huic testimonio fidem praefracte negare, quorum nomina vide in Lehrbuch cit. §. 129, n. 15; at vero satis probabile est Ephialtem, ne una cum Areopagi auctoritate simul legum curam et respectum sustulisse videretur, hos quasi custodes legum instituisse, qui in concionibus assiderent prospicerentque, ne quid contra leges scieretur; qui tamen quum dicis causa instituti essent, parum diuturni fuisse restauratoque in Euclidis archontatu

aliunde petiti aut pro singulari civitatis suae indole ad principatum gerendum a Platone instituti sunt ¹⁵¹); neque illud Athenis obtrudere licebit, quod septuagenarios magistratu se abdicare cogit, id quod nec ipse ad alios magistratus transtulit, nec Athenis obtinuisse Phocionis exemplum docet, quem vel octogenarium exercitui praefuisse constat ¹⁵²). Ea vero, quae ad militares duces pertinent, tam manifesto Attica sunt, ut eorum vestigia etiam longius quam per alios auctores liceat persequi audeamus; neque enim illud modo, quod aliunde constat, inde colligimus, hipparchos et phylarchos equitum duces, taxiarchosque qui singulis peditum tribubus praeesent, impe-

Arcopagitico consilio prorsus interiisse videntur, ut nihil mirum sit eos apud Aesch. adv. Ctesiph. init. non commemorari; nam quos postea Demetrius Phalerensis pro undecimviris instituisse fertur, et numero et potestate longe alieni sunt.

151) Non desunt nomophylacum exempla apud alias Graeciae civitates, ut Eleos (Paus. VI, 24, §), Corcyraeos (Boeckh ad C. Inscr. T. II, p. 24), etiam Lacedaemonios (Paus. III, 11. 2; Boeckh T. I, p. 609); sed de forma ac potestate ejus magistratus apud singulos tam parum constat, ut quantum illinc Plato petierit decerni prorsus non possit; nam quod Ullrichius in diss. de Undecimviris (Vier platon. Gespräche, deutsch mit Anmerkungen, Berlin 1821, 8) p. 263, ubi alioquin accurate de hoc argumento disputat, Cretam nos remittit, circulum in concludendo facit miramque profecto foret nomophylacis Cretensium, si tantam quantam apud Platonem potestatem habuissent, in tanta illius rei publicae luce nusquam praeterea commemorari! Illud tantum ex veterum testimoniis in universum intelligimus, *εὐνομίας* signum eum magistratum fuisse (Xenoph. Oeconom. IX, 14) et aristocratiae imprimis convenire visum esse; ut Aristoteli Politic. VI, 5. 13: *τριῶν δ' οὐσῶν ἀρχῶν, αἱ αἰροῦνται τινες ἀρχάς τὰς κυρίους . . . οἱ μὲν νομοφύλακες ἀριστοκρατιῶν, ὀλιγαρχικὴν δ' οἱ πρόβουλοι, βουλὴ δὲ δημοτικὴν*: cf. IV, 11. 9: *ἐν δὲ ταῖς ὀλιγαρχίαις ἢ προαιρεσθαι τινὰς ἐκ τοῦ πλήθους ἢ κατασκευάσαι ἀρχεῖον, οἷον ἐν ἐνάταις πολιτείαις ἐστίν, οὓς καλοῦσι προβούλους καὶ νομοφύλακας, καὶ περὶ τούτων χρηματίζειν, περὶ ὧν ἂν οὗτοι προβουλευέωσιν.*

152) Cf. Plut. V. Phocion. c. 24.

ratoribus quasi ministros belli gerendi additos esse¹⁵³), verum etiam ipsum creandi modum haud scio an accuratius hinc quam aliunde cognoscamus¹⁵⁴): ut primum quidem a magistratibus, qui comitia haberent, candidatorum nomina proposita sint, deinde vero cuivis licuerit jure jurando interposito singulorum in locum alios proponere, ejusque rei penes populum dijudicatio fuerit, tum demum, ubi candidati consensu omnium designati essent, sublatis manibus certus numerus electus sit; in quo neminem arbitror, qui interiorum rei publicae Atheniensium notitiam imbibere, insignem cum aliis ejusdem institutis similitudinem fugere posse. Unum tantum apud Platonem ab Atheniensium usu recedere videtur, quod taxiarchos a solis peditibus, hipparchos ab equitibus, inspectante tantum reliquo exercitu, creari jubet¹⁵⁵), quod Athenis ab universo populo factum esse constat; illud autem his quoque tribuere non dubitamus, confirmarique Platonis auctoritate arbitramur quod ipsi olim conjecimus, reliquos duces, quorum minus momentum esset, imperatorum ipsorum arbitrio

153) Legg. VI, p. 755 B: cf. Poll. onom. VIII, 87 et 94.

154) Cf. Schömann de comitiis p. 328, qui etsi nostri ipsius loci meminit, tamen ne verbum quidem fecit de ἀντιπροβολῆ et προχειροτονία, quae omnium maxime nos advertit. Illud tantum Boeckhius in Ind. Lectt. Berol. 1830 p. 6 scite ex nostro loco collegit, ἀφ' ἑσῶν et χειροτονίαν nullo discrimine apud veteres dictas esse; cf. Lehrbuch §. 149, n. 1.

155) Legg. VI, p. 756 A, ubi mirum est neminem vidisse, quam absurde paulo ante edi soleat χειροτονούντων δὲ στρατηγούς μὲν καὶ ἑπάρχους πάντας, quum ibi de strategis tantum sermo esse possit; ἑπάρχων enim, mox subjungit, κατάστασις ἡμῶν ἐστὶ λουπή γίγνεται, eosque longe aliis creandos attribuit!

constitutos esse ¹⁵⁶). Cr ationem magistratuum sequitur probatio, quam ut in omnibus Plato postulat ¹⁵⁷), ita in paucis tantum accuratius definit, ita ut idem in illa quod Athenienses secutus esse videatur ¹⁵⁸); in sacerdotibus certe, ubi propius eam describit ¹⁵⁹), nihil sancit, quod non pariter etiam apud omnes Graecos obtinuerit ¹⁶⁰); illud tantum memorabile est, quum in plerisque et gravissimis magistratibus hoc vulgo non quaesitum esse constat ¹⁶¹), quod in athlotheticis certaminumque musicorum praesidibus probandis illud quoque quaeri jubet, num earum rerum gnari et periti sint ¹⁶²); quos tamen quum Athenis quoque non ut reliquos sorte ductos sed viri-
tim creatos esse videamus ¹⁶³), non est cur hoc et ipsum ex patriis eum institutis petiisse negemus. Aedilium quoque tam oppidanorum

156) Ibidem : *φιλῶν δὲ ἢ τοξοτῶν ἢ τινος ἄλλου τῶν ἐμπολεμίων ἡγεμόνας οἱ στρατηγοὶ ἑαυτοῖς καθιστάντων*: cf. Lehrbuch prim. edit. §. 152: *die Befehliger dieser ernannten wohl die Feldherren.*

157) Legg. VI, p. 753 D; 754 D; 755 D; 760 A etc.

158) Cf. Lehrbuch §. 148, n. 2. Illud quoque patrium, quod sancit p. 765 C: *εἰν δὲ τις ἀποδοιμασθῆναι καὶ ἠγνιστοῦν ἀρχῆς λῆξιν καὶ κρῖον, ἄλλους ἀνθαιρεῖσθαι κατὰ ταῦτα καὶ τὴν δοιμασίαν ὡσαύτως αὐτῶν περὶ ποιηθῆναι*: cf. Harpocr. p. 117.

159) Legg. VI, p. 759 C.

160) Cf. Spanheim. ad Callim. Lavacr. Pallad. v. 121 et Wesseling. ad Petiti Legg. Att. I, 2, 12, p. 170. Aetas tantum impar, quam Plato sexaginta annis minorem esse votat. De excogetis, quos sacerdotibus subjungit, v. Müller ad Aesch. Eumen. p. 163.

161) Cf. de jure et auctor. magistr. p. 6 sq.

162) Legg. VI, p. 765 B.

163) Plut. Pericl. c. 13; cf. Lehrbuch §. 150, n. 3.

quam forensium negotia vix aliter nobis Athenis informare possumus, quam a Platone in legibus suis describuntur ¹⁶⁴): qua in causa illud imprimis nos advertit, quanta cum diligentia utriusque generis provinciae distinguantur, ut eadem crimina, si in foro commissa sint, quasi in altero oppido non astynomorum sed agoranomorum cognitioni tradantur ¹⁶⁵), iidem tamen gravioribus in causis una judicare jubeantur ¹⁶⁶); quod etiam si forte Athenis secus fuerit, utrosque tamen eodem quo apud Platonem mulctae irrogandae jure usos esse merito nobis conjicere videmur. Nam hoc quoque Plato ex antiquo et communi Graecorum more petiit, quod omnem magistratum simul etiam aliquid judicariae potestatis habere ait ¹⁶⁷); cujus etsi apud Athenienses rara tantum et singularia exempla exstant, tamen non desunt indicia, unde colligamus, in disciplina publica tuenda coërcendisque hominibus contumacibus vel turbulentis pro sui cuique muneris finibus et natura mulctas irrogare licuisse ¹⁶⁸). Juris autem

164) Legg. VI, p. 759 A et 763 E; cf. VIII, p. 849 et XI, p. 917 E, ubi prudenter Stéphanus correxit πρόσθε τοῦ ἀγορανόμου pro ἀγορανόμου: cf. Jacobs. Animadv. ad Anthol. Gr. T. III, P. 3, p. 53. De Atheniensium ἀστυνόμοις et ἀγορανόμοις quae constant, vide apud Schubertum de Aedilibus p. 87 sqq. et quos praeterea laudavi in Lehrbuch cit. §. 150, n. 7-10.

165) Legg. IX, p. 881 C; XI, p. 913 E et 936 C.

166) Ibid. VI, p. 764 B: ἐάν δ' ἐπιχώριός τις περι τὰ τοιαῦτα ἀποσμή, μέχρι μὲν ἑκατὸν δραχμῶν νομισματος αὐτοῖς εἶναι κυρίους διακόντας, μέχρι δὲ διπλοῦσι τοῦτου κοινή μετ' ἀστυνόμων ζημιῶν διακόντας τῶ ἀδικούντι.

167) Legg. VI, p. 767 A: πάντα ἄρχοντα ἀναγκαῖον καὶ δικαστὴν εἶναι τινῶν: cf. de jure et auctor. magistr. p. 54 sqq.

168) ——— ch §. 137, n. 10.

litigantibus dicendi facultatem Plato quoque raro magistratibus permittit, atque haud scio an ita tantum, ubi peregrinorum inquilinorumve causae agantur¹⁶⁹); unos excipio ruris praesides sive ἀγρονόμους eorumque praefectos Φρουράρχους¹⁷⁰), quibus non modo eandem in agris quam aedilibus in urbe potestatem tribuit, verum etiam illud injungit, ut levioribus in causis ac de rebus agrariis inter rusticos jus dicant¹⁷¹); quod tamen quum in Lacedaemoniorum κρυπτούς, unde plurima in illos contulit, cadere non videatur, vide ne et ipsum ab Atheniensium quadragintaviris repetitum sit, quos simili munere et potestate juris dicendi causa pagos circuisse constat¹⁷²). Reliqua utique ἀγρονόμων munera nihil ad hos pertinent, quorum adeo non-

169) Ut v. c. Legg. XII, p. 953 B: δικαστῆς δ' αὐτοῖς εἶναι τοῖς ἑρῆαις, ἐὰν ἀδικῇ τις αὐτῶν τινα ἢ τιν' ἄλλων ἀδικῇ τις τούτων, ἕνα ἐνός δραχμῶν πενήτηκοντα ἐὰν δέ τι μείζον ἐγκλημα αὐτοῖς γίγνηται, πρὸς τοῖς ἀγορανόμοις εἶναι δεῖ δίκας τοῖς τοιοῦτοις. Anceps quaestio est l. IX, p. 880 D, ubi strategi ceterique militiae duces judicare jubentur de vi manibus illata, sed ut ambiguum sit, num hoc ad omnes ejus generis lites an ad ξένους tantum et μετακοίους pertineat, quorum proxime mentio antecedit; quod si recte statnimus, hic quoque aliquam similitudinem cum Atheniensium re publica deprehendimus, ubi πολέμαρχον jus dixisse inter peregrinos constat.

170) Legg. VI, p. 760 sqq.; cf. Timaei Lex. Platon. p. 14: ἀγρονόμοι οἱ τοῖς ἀγροῖς ἐπιφοιτῶντες ἄρχοντες. Eiusdem nominis magistratus commemorat etiam Aristoteles Pol. VI, 5. 4, eosque apud alios etiam ἰλωροῖς appellari narrat; vix tamen arbitror usquam eorum officia tam late patuisse quam apud Platonem patent.

171) Legg. VI, p. 761 E: γειτόνων δὲ καὶ τῶν ἄλλων πολιτῶν ἢν ἄλλος ἄλλον ἀδικῇ, δοῦλος ἢ ἐλεύθερος, δικάζοντας τῷ ἀδικησῆαι φάσκοντι, τὰ μὲν σμικρὰ αὐτοῖς τοῖς πέντε ἄρχοντας, τὰ δὲ μέγιστα μετὰ τῶν δώδεκα τοῖς ἑπτακαίδεκα δικάζειν μέχρι τριῶν μῶν; cf. et VIII, p. 843 D et IX, p. 873 E.

172) Cf. Lehrbuch §. 146, n. 10.

nulla potius demarchis Atheniensium convenire videntur 173); illud tamen, quod initio monui, hinc quoque patet, Platonem etiam sicubi patriae suae instituta prorsus deseruisse atque in alia omnia digressus esse videatur, tamen in singulis identidem illuc reverti et quidquid in illis recti bonique invenerit, quamvis diverso loco et mutata passim externa forma legibus suis inserere.

V.

Quod idem in ipsa re judiciaria apparet, quae licet in multis gravissimisque rebus prorsus ab Atheniensium usu forensi abhorreat 174), tamen nonnulla habet, in quibus philosophus non minus patriae memor fuisse videatur, quam nobis legentibus Atticorum institutorum recordatio occurrat. Atque id ipsum, quod quasi gradus quosdam judiciorum facit 175), Athenas nos remittit, ubi et primum omnium provocandi solatium originem habuisse videtur 176), et postea

173) Quid quod nomine quoque propius ad eos accedere videri possint, si quidem p. 770 B vulgo legitur *πέντε ὄν ἀγορόμους καὶ φυλιάρχους*: vix tamen dubito quin ibi potius ut in sequentibus scribendum sit *φρουράρχους*, cujus confusionis aliud exemplum proposui in disp. de Equitt. Att. p. 18, n. 49.

174) Cf. acerrimam reprehensionem, qua procul dubio turbulentam Atticorum judiciorum licentiam persequitur, IX, p. 876 B.

175) Legg. VI, p. 767 B; XII, p. 956 C.

176) Cf. Des. Heraldus de rerum judicatarum auctoritate I. c. 3 et Quacstt. de jure et auctor. magistr. p. 62.

quoque, quum Heliastae, qui ipsi olim a Solone provocationum tantum causa instituti erant ¹⁷⁷), solemnī more omnes causas a magistratibus iudicandas acciperent, tamen ne statim in supremo iudicio periclitandum esset, arbitri constituti sunt, qui licet initio inter volentes tantum jus dixisse videantur, adeo paulatim invaluerunt, ut fere nihil prius ad Heliastas quam ad arbitros deferretur ¹⁷⁸); neque alios Platoni ante oculos fuisse, ipso *δαιτητῶν* nomine apparet, quo in primo iudicium gradu designando identidem utitur ¹⁷⁹). Reliqua satis diversa esse facile concedo; neque enim aut illud Atticum est, quod arbitros hos, quos in primo gradu constituit, compromissarios esse vult, unde Athenis provocationem nullam fuisse constat ¹⁸⁰), aut illud, quod sorte creatos ex tribulibus, qui secundum gradum tenent, tot numero esse jubet, ut omnes in aliquam iudicandi partem veniant ¹⁸¹); summum denique gradum tantum abest ut populari iudicio tribuat, ut selectos ex omnibus magistratibus constituat, quos pro humani

177) Plut. V. Solon. c. 18: *καὶ γὰρ ἅσα ταῖς ἀρχαῖς ἔταξε κρῖναι, ὁμοίως καὶ περὶ ἐπιόντων εἰς τὸ δικαστήριον ἔφασκε ἰδίως τοῖς βουλευμένοις.*

178) Lex. Rhetor. pone Phot. Pors. p. 673: *δεῖ γὰρ τοὺς ἐπὶ δίκῃ δραστικῶν ἀμφισβητούντας δικαστηρίας δίκῃ ἐπι (fort. ἐκείνῃ) λαμβάνειν διὸ καὶ ἐκεῖτο νόμος μὴ εἰσάγεσθαι δίκην, εἰ μὴ πρότερον παρ' αὐτοῖς ἐξετασθῆι τὸ πρῶγμα: cf. Poll. Onom. VIII, 126: πάλαι οὐδεμία δίκη κρίνεται ἐπὶ δικαστηρίας ἐλθεῖν εἰρήγεται.*

179) Legg. XII, p. 956 C: *δικαστῆται δικαστῶν τοῦνομα μᾶλλον κρείττον ἔχοντες; cf. XI, p. 920 D.*

180) Cf. quae disserui in prooemio Ind. Lectt. Marburg, 1833—34.

181) Legg. VI, p. 768 B: *δεῖ δὴ καὶ τῶν ἰδίων δίκῶν κατὰ δύνάμιν κοινῶν ἄπαντας . . . διὰ ταῦτ' οὖν δὴ καὶ κατὰ φυλὰς ἀναγκάσιον δικαστήριον τε γίγνεσθαι καὶ ἀλήγη δικαστῆς κ. τ. λ.*

generis fortuna omnium minime corruptioni obnoxios fore spondet¹⁸²); veruntamen haec omnia ad privatas tantum causas spectant; publicarum et ipse, quod Athenis in majestatis criminibus factum esse constat¹⁸³), principium et finem penes populum esse jubet¹⁸⁴), quaesitoribus tantum tribus ex summis magistratibus, de quibus accusatori cum reo convenerit, ad temperandam plebis ferociam interpositis; capitales autem causas, de quibus Athenis Areopagum judicasse scimus, selectis illis una cum nomophylacibus attribuit¹⁸⁵), quorum alteros supra vidimus proxime ad cetera Areopagitarum munera, quae Athenis fuerint, accessisse, alteri, quamvis quotannis repetita creatione, tamen hoc cum illis commune habent, ut ex superioris anni magistratibus, probatione superata, in illud fastigium evehantur¹⁸⁶). Multa sane etiam hic novavit, quae quum manum emendatricem satis aperte prodant, neque Athenas neque in aliam civitatem Graecam transferri debent; formam quoque horum judi-

182) Hoc est quod identidem appellat τὸ τῶν ἐκρίτων sive ἐλεκτῶν δικαστήριον: cf. XI, p. 926 D; 928 B; 938 B; XII, p. 946 D; 949 A.

183) Xenoph. Hellen. I, 7. 21: οτι τὸ Κανῶνου ψήφισμά ἐστιν ἰσχυρότατον, ὃ κελεύει, εἰν τις τὸν τῶν Ἀθηναίων δῆμον ἀδικῆ, δεδεμένον ἀποδικεῖν ἐν τῷ δήμῳ, καὶ εἰν καταγνωσθῆ ἀδικεῖν, ἀποθανόντα ἐς τὸ βάρβαρον ἐμβληθῆναι: cf. Platner's Process und Klagen bei den Attikern T. I, p. 372 sqq.

184) Legg. VI, p. 768 A.

185) Ibid. IX, p. 855 C; 831 D; 877 B.

186) Ibid. VI, p. 767 D: cf. IX, p. 855 C: τὸ τῶν περυσίων ἀρχόντων ἀριστέτην ἀπομερισθῆν δικαστήριον.

ciorum, quamvis antiqua religione consecratam ¹⁸⁷⁾, passim mutavit; et primum quidem *διωμοσίαν* ¹⁸⁸⁾ omisit, quam licet Rhadamanthys instituisse traderetur, ex omni judiciorum genere funditus (sustulit ¹⁸⁹⁾; deinde singulas tantum utrique parti orationes reliquit, quum Athenis binae essent adeoque post priorem etiam solum vertere reo liceret ¹⁹⁰⁾; postremo suffragia aperte ferri jussit, quod num in Areopagitas quoque cadat, ambiguum videri potest ¹⁹¹⁾; accuratius tamen re exacta ne in tanta quidem diversitate desunt, quae non modo comparationi instituendae, verum etiam illustrandae iudicii Areopagitici formae adhibere liceat. Mitto coronam populi, quam et Plato admitti jubet ¹⁹²⁾

187) Cf. Petit. Legg. Att. VII. 1, p. 504 sqq.; Matthiae Miscell. Philoll. T. I, p. 159 sqq.; Müller ad Aeschyl. Eumen. p. 151 sqq.

188) Cf. Antiph. de Chorea §. 16 et de Herodis caede §. 11; Demosth. adv. Aristocr. p. 642. 11 et adv. Neaeram p. 1348. 15.

189) Legg. XII, p. 948.

190) Demosth. adv. Aristocr. p. 643. 5; Poll. Onom. VIII, 117.

191) Quaeritur enim quid sit *φανερῶς ψηφίσθαι*: quod si illud tantum dicitur, quod apud Lysiam legimus adv. Agorat. §. 37: *τὴν δὲ ψῆφον οὐκ εἰς καθίσκους, ἀλλὰ φανεράν ἐπὶ τὰς τραπέζας ταύτας ἔδει τίθισθαι*, in Areopagum non cadit, quem *καθίσκος* uti jam apud Aeschylum Eumen. v. 712 videmus; itaque statuerunt Schömann Att. Process p. 722 et Müller ad Eumen. p. 161; scite tamen animadvertit Rossius in Seebode's u. Jahn's Archiv für Philologie T. I, p. 357, hunc quoque suffragiorum ferendorum modum apertum dici posse, si quidem duabus urnis constitutis appareat, in utram quis calculum suum conjiciat. Postea demum, quum duo calculi darentur, quorum alter absolveret, alter condemnaret, dici poterat, quod Plato ait p. 876 B: *δικαστήριον φαῦλα καὶ ἄφωνα κλέπτοντα τὰς αὐτῶν δίκας κρυβδὴν τὰς κρίσεις διαδικάζει*: quod tamen num etiam ad Areopagitas transierit, discerni nequit; hoc certe, quod Plato adjungit p. 856 A: *ψηφον ἱερὰν ἑμιστον φέροντα . . . οὕτω τέλος ἐπιθεῖναι τῇ κοινῇ δίκῃ*, Demosthenis etiam aetate obtinuit; cf. pro Cor. p. 271. 27: *καὶ ταῦτα ἀπὸ τοῦ βωμοῦ φέρονται τὴν ψῆφον ἔπραξε*.

192) Legg. IX, p. 855 D; cf. et VI, p. 767 E.

neque Athenis exclusam esse veri simile est ¹⁹³); Demosthenis enim locus ¹⁹⁴), qui Areopagitas ait in regia porticu remotis arbitris consedis, iudicium, quod in Martio colle haberi necesse erat, spectare nequit nec nisi ad inquisitiones pertinere videtur; quas illi consilio interdum a populo mandatas esse constat; verum longe gravius est, quod Platoni cum Areopago convenit de triduo, quod iudices causae ab omni parte cognoscendae atque identidem examinandae impendere jubet ¹⁹⁵); similem utique apud Lacedaemonios cautionem deprehendimus, ne de capite hominis nisi pluribus deinceps diebus causa cognita statueretur ¹⁹⁶); nec dubitamus quin vere antiquum

193) Cf. Matthiae l. l. p. 167; quem tamen nollem Antiphontis locum de Choreuta §. 14 adhibuisse; illa enim oratio non in Arcopago, sed in βουλευσιως iudicio apud Palladium habita est; cf. Forchhammer de Arcopago p. 29.

194) Demosth. adv. Aristog. p. 776. 20: τὸ τὴν ἐξ Ἀρείου πάγου βουλὴν, ὅταν ἐν τῇ βασιλείῳ στοῦ καθέξομένη περισχοιολοῖται, κατὰ πολλὴν ἥσυχίαν ἐφ' ἑαυτῆς εἶναι καὶ ἄπικτας ἐμποδῶν ἵποχορεῖν: quo loco Meursius Arcop. c. 8 abusus est ad secretos Areopagiticis iudicii concessus demonstrandos. Et hinc quidem Matthiae l. l. quod obloquitur, recte fecit; ipse tamen dupliciter lapsus est, quum iudicii mentione servata, περισχοιολοῖσιν illum ad multitudinem a subselliis iudicium arcendam tantum, non omnino amovendam valere diceret; nam quod endem illius quam κυκλίδος in senatu quingentorum vim esse monet, ipsam κυκλίδα non cancellos (δρυφάκτους) sed januam clatratam esse docuit Fritzechius de Aristoph. Daetal. p. 124 sqq.

195) Legg. IX, p. 856 A; cf. Lysiam adv. Andoc. §. 14, quibus verbis ἀνέκρισιν illam Areopagitarum satis clare indicari arbitror: καὶ τοὶ καὶ ἐν Ἀρείῳ πάγῳ, ἐν τῷ σεμνοτάτῳ καὶ δικαιοτάτῳ δικαστηρίῳ, δροιογῶν μὲν ἀδικεῖν ἀποθνήσκουσι, ἐάν δὲ ἀμφοισβητῆ, ἐλέγχεται, καὶ πολλοὶ οὐδ' ἔδοξαν ἀδικεῖν. Triduo autem Arcopagum iudicasse docet Pollux Onom. VIII, 117: καθ' ἕκαστον δὲ μῆνα τριῶν ἡμερῶν ἐδικαζόν ἐφεξῆς, τετάρτῃ φθίνοντος, τρίτῃ, δευτέρῃ.

196) Plat. Apephth, Lacc. T. VIII, p. 196 Hutt.: ἐρωτῶντος δὲ τιτος, διὰ τί τὰς περὶ τοῦ θανάτου δίκας πλείους ἡμέρας οἱ γέροντες κρίνουσι. . . πολλοὶ μὲν, ἐφη, ἡμέρας κρίνουσιν, ὅτι περὶ θανάτου τοῖς διαμαρτάνουσι οὐκ ἔστι μεταβολεῖσασθαι.

morem Plato servaverit, qui Areopagi quoque gravitatem apprime deceat. Quae si recte disputavimus, vel hac in parte, ubi plurima discrepant, Platonis leges non sine fructu cum institutis Atticis comparabuntur; ipsas autem homicidiorum religiones ex antiquissimo jure patrio in suum ita transtulit, ut nihil opportunius ad illustranda illius vestigia inveniri posse videatur. Nam et necessariis, qui genere proximi essent, prisco more caedem judicio persequendam¹⁹⁷⁾ reliquit, et ei qui hominem interemisset, noto pariter ignotoque, locis sacris publicisque omnibus interdixit¹⁹⁸⁾, eundemque, si iudicium subire nolisset, capitali poena proposita, in perpetuum universa mortui patria prohibuit¹⁹⁹⁾; bruta quoque resque inanimas, quae mortis causam homini praebuissent, extra fines projici jussit²⁰⁰⁾; furem tantum nocturnum grassatoremque vel eum qui aut ipsi aut parentibus, liberis, fratri, sorori, conjugive vim inferre tentaret, impune ac sine piaculo interfici permisit²⁰¹⁾; sin quis imprudens innocentem occidisset, exsilium praestituit, unde nisi certo tempore

197) Legg. IX, p. 866 A: *ὁ τοῦ τελευτήσαντος γίνετ' ἄγγελα, ἐπίσκοπος δὲν τούτων πάντων γενομένην*: cf. p. 871 B: *ἐντὸς ἀνεψιότητος*, ut est in lege apud Demosth. adv. Macart. p. 1068 ult. Plura dabunt Müller ad Aesch. Eumen. p. 126 et Meier de gentil. Att. p. 18.

198) Legg. IX, p. 871 A et 874 B; cf. Ast p. 455.

199) Ibid. IX, p. 871 D; cf. Demosth. Mid. p. 528.

200) Ibid. IX, p. 873 E; cf. Kühn ad Polluc. Onom. VIII, 120.

201) Ibid. IX, p. 869 D et 874 B, ubi vid. Ast p. 461. Hanc quoque legem Rhadamanthi tribuit Apollodor. Bibl. II, 4, 9: *ὅς ἐν ἀμύνηται τὸν χειρῶν ἀδίκων ἄρξαντα, ἐδόξον εἶναι.*

praeterlapso volentibusque occisi necessariis non rediret 202), quae omnia Solonis Draconisve in legibus fere ad verbum eadem inveniuntur; illa quoque ex jure Attico petita sunt, ut caedis reus, nisi tres vades constituerit, in vincula conjiciatur 203), ut exulem, qui homicidii causa in perpetuum relegatus sit, si redierit, cuius occidere liceat 204), ut medico impune sit hominem interfecisse 205); nec desunt, quae etsi certis testimoniis careant, tamen eodem referre jure nostro audeamus. Atque ad Areopagum quidem pertinet, quod homicidam supplicio affectum iisdem cum occiso finibus sepeliri vetat 206), ad Ephetarum autem iudicia, quod de iis statuit, qui in certaminibus exercitationibusve gymnasticis et militaribus occubuerint, ut si jumentum mortis causa exstiterit, impune sit, sin homo, poena quidem liberetur, lustratione tamen indigeat, qua iis, qui se suosve a vi defenderint, opus esse negat 207); illud etiam iudicium, quod in Phreatto habitum esse traditur de iis, qui quum homicidii causa solum vertissent, nondum

202) Ibid. IX, p. 865 E; cf. Demosth. adv. Aristocr. p. 644.

203) Ibid. IX, p. 871 E; cf. iurjurandum senatorium apud Demosth. adv. Timocr. p. 745, 11: οὐδέ τις δῆσω Ἀθηναίων οὐδέ τις, ὅς ἂν ἔγγυήσας τρεῖς καθιστῆ τὸ αὐτὸ τέλος τελούσας: et quae praeterea attuli in Lehrbuch cit. §. 137, n. 2.

204) Ibid. IX, p. 871 D; cf. Demosth. adv. Aristocr. p. 629. 20: τοὺς δ' ἀνδροφόνους εἶναι ἀποκτείνειν ἐν τῇ ἡμεδαπῇ καὶ ἀπάγειν, quibuscum recte nostra comparat Wesseling ad Petiti Legg. p. 610.

205) Ibid. IX, p. 865 B; cf. Antipho Tetr. III, 3, §. 5: εἰ δὲ τοι καὶ ὑπὸ τοῦ λατροῦ ἀπίθανον, ὃ μὲν λατρός οὐ φονεὺς αὐτοῦ ἐστίν, ὃ γὰρ νόμος ἀποκτείνει αὐτόν.

206) Ibid. IX, p. 871 D: ὃ δὲ ὁπλῶν θανάτῳ ζημιούσθω καὶ μὴ ἐν τῇ τοῦ παθόντος χώρα θυπείσθω.

207) Ibid. p. 865 B: καθαρθεὶς κατὰ τὸν ἐκ Δελφῶν κομισθέντα νόμον ἔστω καθαρὸς: in illis

venia impetrata iterum rei capitalis accusarentur ²⁰⁸), nulla re magis illustratur, quam eo quod Plato in universum ejusmodi homines cavere jubet ne, si aliqua necessitate ad oram patriam referantur, terram tangant, sed in ipso mari tugurio posito exspectent, donec abire liceat ²⁰⁹); postremo ea, quae a nonnullis mediocris fidei auctoribus de annuo exsili tempore his ipsis hominibus praestituto traduntur ²¹⁰), ipsius testimonio haud minimam confirmationem acci-

contra, quae not. 201 laudavimus, legitur: ἀμυνόμενος ἄρχοντα χειρῶν πρότερον καθάπερ πολλοὶ ἀποκτείνας ἔστω καθαρὸς, et: κτείνας τὸν βιαζόμενον ἔστω καθαρὸς ἐν τῷ νόμῳ. Lex apud Demosth. adv. Aristocr. p. 637, quoniam de poena tantum loquitur, utrumque comprehendit: ἐάν τις ἀποκτείνῃ ἐν ἀθλοῖς ἄνω . . . ἢ ἐπὶ δάμαρτι . . . τούτων ἕνεκα μὴ φείγῃν κτείναντα. De jumentis v. p. 878 E.

208) Poll. ix Onom. VIII, 120: ἦν δὲ ἐν θαλίῳ τὸ δικαστήριον, καὶ τὸν ἐν αὐτῷ προσπλείσαντα, τῆς γῆς οὐ προσεπιτόμενον, ἀπὸ τῆς νεὸς ἐχρῆν ἀπολογεῖσθαι, μήτε ἀποβάθραν μήτε ἄγκυραν εἰς τὴν γῆν βαλλόμενον: cf. Petiti Legg. p. 517.

209) Legg. IX, p. 866 C. D.

210) Scholiast. Eurip. Hippolyt. v. 35: ἔθος γὰρ τοῖς ἐφ' αἵματι φείγουσιν ἐνιαυτὸν ποιεῖν ἐκτὸς τῆς πατρίδος. Tzetzes ad Lycophr. v. 1039: νόμος ἦν τὸν ἐργασίμενον φόνον φείγειν ὄλον ἐνιαυτὸν, μὴ φείοντα τῆς πατρίδος. Hesychius T. I, p. 437: ἀπειναντισμός ἢ εἰς ἐνιαυτὸν γιγῆ τοῖς φόνον δράσαισι: cf. Bekk. Anecd. p. 421. 20, qui tamen omnes non distincto de Attica loquuntur. Nam quod Petitus p. 518 etiam legem Atticam apud Demosth. adv. Aristocr. p. 613 extr. ita interpolavit, ut annum tempus intruderet, eo temerius factum est, quod Demosthenes illic omnino non de exsili tempore loquitur, sed de die praestituta, intra quam proficisci debeant: τὸν ἀλάντα ἐπ' ἀκουσίῳ φόνῳ ἐν τῶν ἀρισμένων χρόνοις ἀπελθεῖν ταυτὴν ὁδὸν καὶ φείγειν, ἕως ἂν ἀδίσθηται τις τῶν ἐν γένει τοῦ πεπονηθότος. Tamen etiam Matthiae p. 169: annum, inquit, patria curere lex erat. Cautius Müller ad Aeschyl. Eumen. p. 128: *Attica es aber gehalten wurde, wenn die Verwandten es nicht für gut fanden, ob dem Todtschläger die Heimath dann auf immer verschlossen blieb . . . darüber fehlt es an bestimmten Zeugnissen; Platon setzt die Frist eines Jahres für die Landesverweisung des unfreiwilligen Mörders fest.*

pere videntur²¹¹). Quanquam hac in causa caute nos versari jubent ea quae eodem loco philosophus sancit, ut si quis ante diem praestitutam redeat, duplicem poenam patiatur²¹²), propinquos autem, qui hoc impune esse sinant, cuivis liceat ipsos reos facere et quinquennii exsilio mulctare²¹³); quorum etiam prius Atticorum usui, qualem nos quidem novimus, non omnino respondet²¹⁴), alterum autem Athenis non magis factum esse constat, quam quod idem in lege de caede voluntaria permittit, ut si is, qui genere proximus sit, officio suo fungi caedemque ulcisci negligat, alienus quivis, servatis ceremoniis, quas deus accusatorem servare jusserit, et propinquo diem dicat et ipsum illum, qui caedem fecerit, iudicio persequatur²¹⁵). Nam ut concedamus legem nullam fuisse, quae alienum quoque actionem intendere percussori vetaret²¹⁶), hoc profecto claris veterum

211) Legg. IX, p. 865 E; cf. et p. 866 C et p. 869 E.

212) Legg. IX, p. 866 B; cf. p. 864 E: *ἐν δημοσίῳ δεθίς ὑπὸ τῶν νομοφυλάκων διὰ ἐννοητοῦς οἴτως ἀπαλλαττέσθω τῶν δεσμῶν.*

213) Ibid. p. 866 B et p. 868 B.

214) Supplicio affectos esse, qui nulla venia accepta ex exsilio redirent, ex Demosth. adv. Aristocr. p. 636 haud immerito colligit Platner *Process und Klagen T. I, p. 269*; per *ἐνδειξιν* petitos esse certum est ex Poll. Onom. VIII, 49.

215) Legg. IX, p. 871.

216) Memorabilis locus est apud Demosth. adv. Everg. et Mnesib. p. 1160, ubi exegetae dissuadent quidem, ne alienae feminae caedem ulciscatur, *οὐδὲ γὰρ ἐν τῷ νόμῳ ἐστὶ σοὺ οὐ γὰρ ἐστὶν ἐν γένει σοὶ ἢ ἄνθρωπος οὐδὲ θεράπεινα*: addunt tamen: *χειρῶν τε δόξεις πολλοῦ εἶναι, κἂν μὲν ἀποφύγῃ σε, ἐπιωρημένα, ἐὰν δὲ ἔλθῃ, φθορήσῃ*, unde apparere videtur, *εἰσαγωγίμων* certe ejusmodi *δίλην* fuisse, etiam si ab alieno institueretur; noluisse tantum homines, nisi necessitudine cogerentur, ne *πολιπραγμοσύνης* invidiam incurrerent, cujus omnino ratio-

testimoniis efficitur, prorsus ab arbitrio propinquorum pependisse, si jure suo adversus auctorem caedis neglecto veniam ipsi dare vellent ²¹⁷). Ei tantum, qui voluntariae caedis convictus et condemnatus esset, ignosci potuisse nego ²¹⁸); hoc enim jam ad rem publicam pertinebat magistratuumque erat videre, ut poenam ille lueret; ipsam autem facinoris persecutionem qui omisisset, eive quem fortuitae caedis damnasset exilium quando vellet condonaret, eum etsi quis piaculum commisisse fasque et pietatem infregisse censeret, tamen diis manibus puniendum relinquere debebat, judicio petere ut qui rem publicam laesisset non licebat ²¹⁹). Longe aliter Plato, qui adeo

nem in accusando habitam esse constat; cf. Lehrbuch §. 135, n. 3. Ceterum nec exempla desunt, de quibus vid. Meier's Att. Process p. 161.

217) Demosth. adv. Nausimach. p. 991: καὶ τοῦθ' οὕτω τὸ δίκαιον ἐν πᾶσιν λαχόντες, ὅσα ἂν ἔλων τις ἀκούσιου φόνου καὶ σαφῶς ἐπιδείξας μὴ καθαρὸν μετὰ ταῦτα αἰδίσθηται καὶ ἀφῆ, οὐδέτ' ἐμβαλεῖν κύριος τὸν ἀδὸν ἔστι: cf. eund. adv. Pantaenet. p. 984. 17 et plura apud Meier de bon. damnat. p. 22.

218) Cf. Müller ad Eumen. p. 127, qui recte in utroque Demosthenis loco vulgatam lectionem ἀκούσιου tuetur contra Reiskium et Bekkerum, qui ex uno codice ἐκούσιου scripserunt; quamvis enim concedam Meiero (de gentil. Att. p. 18; cf. censuram meam in Zimmermann's Zeitschr. f. d. Alterth. 1835, p. 1142) voluntariam quoque caedem remitti atque expiari licuisse, antequam de ea judicatum esset, tamen ne cum eo ἀκούσιον ἢ ἐκούσιον legam, efficit illud ἔλων, quod de peracto judicio agi ostendit; quod autem sequitur ἀλλ' οὐς ἐπιπέπειν καὶ τεθνᾶναι προστάττουσιν οἱ νόμοι, τοῦτους, ἂν ἀφεθῶσιν ἅπαξ, ἀπάντων ἐκλείει τῶν δεινῶν τοῦτο τὸ ἥμα, alterum quoque casum comprehendit, quem proxime attingemus, si ipse moriens percussori ignoverat; tum enim, ipse Platone teste (p. 869 A), quamvis voluntaria caedes pro ἀκούσιῳ habebatur.

219) Ei tantum, qui causam ad iudices delatam deservisset, mulctam irrogari potuisse videmus ex Aesch. F. L. §. 93, quod nollem Meierus ad sola vulnera restringisset; hoc enim omnibus judiciis publicis commune fuisse constat (Lehrb. §. 144.)

necessario exsilium annuum etiam fortuitam caedem sequi debere arbitrabatur, ut ne ei quidem illud remitteret, quem caesus ipse moriens culpa liberasset ²²⁰), cui Attico jure nihil amplius subeundum fuisse constat ²²¹); quod ubi recogito, veri simillimum est Platonem multa demum legibus firmasse, quae antiquorum legum latorum temporibus adeo solemnia usuque recepta fuissent, ut accuratiore sanctione, quam quae apud illos inveniatur, indigere non viderentur: ne propinqui caedem necessarii inultam sinerent, ut qui homicidium commisisset, quamvis imprudens tamen annum patria abstineret; quae etsi propinquorum arbitrio relinquerentur, tamen nemo erat qui aliter fieri posse exspectaret; Platonis demum aetate vel socordia hominum ²²²) vel ipsorum, qui damnati essent, impudentia ²²³) eo res pervenisse videtur, ut nisi severis legibus coercerentur, piaculi discrimen in ipsam rem publicam redundaret. Unde illud etiam explicationem accipit, quod quum Attico more accusatoris demum

220) Legg. IX, p. 869 E: ταῦτόν τοῦτο ἔστω περί ἀπάσης τῶν τοιαύτων ἀφάσεως, ἐάν τις τιτῶν δευρῶν ἀφῆ τοῦτο ἔκαν, ὡς ἀκουσίῳ γεγονότος τοῦ φόρου οἱ τε καθαροὶ γιγνέσθωσαν τῷ δημίῳ καὶ ἐνιαυτός εἰς ἔστω τῆς ἐδημίας ἐν νόμῳ.

221) Demosth. adv. Pantacn. p. 963. 21: οὐδὲ γὰρ ἂν ὁ παθὼν αὐτός ἀφῆ τοῦ φόρου πρὶν τελευτῆσαι τὸν δράσαντα, οἷδε γὰρ τῶν λοιπῶν συγγενῶν ἐξεστὶν ἐπεξίεμαι.

222) Cf. Demosth. adv. Theocrin. p. 1831: τελευτήσαντος αὐτῷ τοῦ ἀδελφοῦ βιαίῳ θανάτῳ τοιοῦτος ἐγένετο περί αὐτὸν οὗτος, ὡς ἀναζητήσας τοῖς δράσαντι καὶ πυνθόμενος, οὔτινες ἦσαν, ἀργύριον λαβὼν ἀπηλλάγη.

223) Cf. Plat. Republ. VIII, p. 558 A: ἢ οἴσω εἶδες ἐν τοιαύτῃ πολιτείᾳ, ἀνθρώπων καταψηφισθέντων θανάτου ἢ φυγῆς οὐδὲν ἦν αὐτῷ μενόντων τε καὶ ἀνωστρεφόμενων ἐν μέσῳ; καὶ ὡς οὔτε φροντίζοντος οὔτε δρῶντος οἷδε γὰρ περινοστέει ὡς περ ἦρας.

interdicto homicida locis sacris arceretur, Plato eum ipso jure abesse jubet 224), scilicet ne omisso per negligentiam interdicto impune illa loca polluantur; simillimum autem est, quod quum Solonem constet in legibus suis parricidae rationem omnino non habuisse 225), quia talem exsistere non posse sibi persuasisset, Plato, qui rem aliter se habere expertus nosset 226), eidem atrocissimum supplicium proponit 227); quanquam ita comparatum, ut in eo quoque non minus antiquissimum Graecorum usum sequi videatur 228), quam in sepulturae ignominia, qua eum qui ipse sibi mortem consciverit prosequitur 229). Philosophi manum novatricem in iis tantum agnosco, quae de exsilio tempore pro diversis criminum fontibus diverso argutatur; qui quum omnino omnium, nisi fallor, primus in hoc ipso legum

224) Legg. IX, p. 871 A: *ἐάν τι τις ἀπαγορεύῃ τῷ δράσαντι ταῦτα ἀνθρώπων εἶναι τι μή· ὁ γὰρ νόμος ἀπαγορεύει κ. τ. λ.*

225) Cf. Cicero pro Rosc. Amer. c. 25; Diog. L. I, 59.

226) Cf. Aristoph. Vesp. v. 1075.

227) Legg. IX, p. 878 B.

228) Eurip. Orest. 486: *θανεῖν ἐπ' ἀστῶν λευσίμῳ πετρῶματι*. Illud tantum Plato mitigat, quod necatum demum lapidibus in trivio obrui jubet.

229) Legg. IX, p. 873 D; cf. Zenob. Proverb. VI, 17: *Ἀριστοτέλης φησὶ περὶ Θεβαίων, ὅτι τοὺς αὐτόχειρας ἐαντῶν γινόμενους οὐκ ἐτίμων*. Longius etiam ipsi Athenienses progrediebantur, de quibus Aeschines adv. Ctesiph. §. 244: *ἐάν τις αὐτὸν διαχρήσῃται, τὴν χεῖρα τὴν τοῦτο πράξασαν χωρὶς τοῦ σώματος θάπτομεν*: cf. Joseph. de B. Jud. III, 8 5; videtur autem Plato in his ut in aliis communem potius Graeciae quam singularem Athenarum morem secutus esse. Sic, ut hoc utar, in funeribus eorum, qui ab ignoto caesi essent, quamvis interdicti percussori juberet, tamen non addidit, ut hasta simul ferretur, quo de usu v. Seidler ad Eurip. Troad. v. 1155. De *αὐτοχειρίᾳ* plura dabit Kirchmann de Funer. Romae p. 482 sqq. et C. H. Scheidler de morte voluntaria, Jenae 1822. 4.

opere veterem usuque receptam criminum divisionem in voluntaria et invita reprehenderit, eaque secundum tres animi humani partes trifariam distribuerit ²³⁰), ita hic quoque mediam inter imprudentiam et dolum malum iracundiam inseruit, qua quis motus caedem vel extemplo committeret vel etiam posterius animum suum sanguine expleret; ac priori quidem generi biennii, posteriori triennii exsilium proposuit, capitali autem poena in eos tantum animadvertit, qui aut cupiditate vel avaritia hominem occidissent aut iterata caede ingenium effrenatum et insanabile ostendissent ²³¹). Illud etiam triennium, quo eos, qui consanguineos conjugesve per iracundiam interfecissent; exsulare jussit ²³²), dubito num antiquitus aut lege aut more ita descriptum fuerit; quod autem addit, ut qui tale facinus commiserint liberorum fratrumve mensa atque consortio in perpetuum abstineant ipsam antiquitatem redolet, neque alia causa est eorum, quae de servorum necibus aut suppliciis statuit; quo in genere licet multa potius ab exegetarum responsis quam a jure scripto pependisse videantur ²³³), erant tamen, quibus etiam legibus provideri necesse esset. Ac si quis servum occidisset, Athenis quoque capitale fuisse

²³⁰) Legg. IX, p. 866.

²³¹) Ibid. IX, p. 866 D sqq. De poena capitali in universum quid sentiat, exponit Legg. V, p. 735 E: τοὺς γὰρ μέγιστα ἐξημαρτηκότας, ἀνίκτους δὲ ὄντας, μέγιστην δὲ ὄσαν βλάβην πόλει; ἀπυλλάττειν εἰωθεῖν: cf. XII, p. 942 A et 957 E; Protag. p. 322 D; Republ. III, p. 410 A.

²³²) Ibid. IX, p. 868 D.

²³³) Cf. Plato Euthyphr. p. 4.

constat ²³⁴), imprudenti tantum eandem quam apud Platonem veniam dari consentaneum erat, ut cum hero ejus transigeret judiciove petitus duplum pretii ex aestimatione judicum restitueret ²³⁵); ipsi certe domino impune erat, modo solemnibus lustrationibus uteretur ²³⁶). In servo autem puniendo, qui liberum interemisset, Plato ita tantum a patria lege discrepat, ut duplex supplicii genus proponat, prout aut dolo aut iracundia fecerit, vel publicum vel privatam ²³⁷); Athenis publicum tantum fuisse audimus ²³⁸), quod tamen nihil obstat quo minus eodem modo quo apud Platonem a carnifice prope monumentum occisi sumtum esse statuamus; ac licet homicidam propinquis encandum tradi non licuerit, illud tamen nihil vetat Athenas transferri, quod Plato servum, qui liberum pulsaverit, huic ipsi verberandum aut vinciendum citra domini damnum tradi jubet ²³⁹) eumque qui civem vulnerarit aut aliquo detrimento affecerit, nisi a domino ejus satis-

234) Lycurg. adv. Leocr. §. 65: οὐδὲ τὸν μὲν οὐδέτην ἀποκτείναντα ἀργυρίῳ ἐζημίουν, τὸν δὲ ἐλείθειρον εἶργον τῶν νομίμων, ἀλλ' ἰσότητος ἐπὶ πᾶσι καὶ τοῖς ἐλαχίστοις παρανομήμασι θάνατον ὄρισαν εἶναι τὴν ζημίαν: cf. Plat. Legg. IX, p. 872 C.

235) Legg. IX, p. 865 C.

236) Legg. IX, p. 865 D; cf. Antipho de Choreuta §. 4: καὶ ἂν τις κτελεῖη τινὰ ὧν αὐτὸς κρατεῖ καὶ μὴ ἔστιν ὁ τιμωρήσων, τὸ νομιζόμενον καὶ τὸ θεῖον δεδωῖς ἀγνέει τε ἑαυτὸν καὶ ἀφέξει ὧν εἴρηται ἐν τῷ νόμῳ.

237) Legg. IX, p. 868 B, C et p. 872 B.

238) Cf. Antiph. de caede Herod. §. 48: καίτοι οὐδὲ οἱ τοῖς διαπύταις ἀποκτείναντες, εἰν ἐπ' αὐτοφώρῳ ληφθῶσιν, οὐδ' οὐδοὶ θνήσκουσιν ἐπ' αὐτῶν τῶν προσημόντων, ἀλλὰ παραδιδόσασιν αὐτοῖς τῇ ἀρχῇ κατὰ νόμους ἑμετέρους κτερίους.

239) Legg. IX, p. 882.

factum sit ^{239b}), vulnerato ipsi addicit; praesertim quum cautionem adjiciat Attico jure dignissimam, ut si ille rem cum servo fallendi domini causa composuisse videatur, vel plagii vel doli mali reum facere liceat ²⁴⁰). Inter ingenuos quoque quae de vulneribus sancit, nisi quae ad peculiarem ipsius rei publicae formam pertinent, plurimam partem Attica esse dixerim: ut vulnus hostili animo inflictum exsilio perpetuo mulctetur, inter consanguineos autem capitale sit, sin quis imprudens alterum vulneraverit, sanabile damnum duplo, insanabile quadruplo compenset ²⁴¹); de insidiis autem, quas quis alterius vitae struxerit ²⁴²), jam ab aliis observatum est jus Atticum Platonis legibus

239b) Similem certe legem Solonis, βλάβης τετραπόδων νόμον, invenimus apud Plut. V. Solon. c. 24, unde etiam in XII tabulas transiisse videtur, cf. Ulpian. in l. 1 Dig. si quadrup. pauper. fec.; neque servorum mentione caremus, modo cum Heraldo (Obs. ad J. A. et R. V. 8) apud Lysiam adv. Theomnest. §. 19 legamus ολιγός και δοῦλος τήν βλάβην ὀφείλειν: cf. Platner's Process u. Kl. T. II, p. 372 et comparationis causa Dirksen's Zwölf-Tafel-Fragmente p. 708 sqq.

240) Ibid. IX, p. 879 A; XI, p. 936 D, unde simul etiam illud lucramur, ut intelligamus κακοτεχνῶν δίκην non eam tantum dici, ἣν εἰσήμεσαν οἱ ἔχοντες μαρτυρίαν ψευδομαρτυριῶν κατὰ τῶν παρεχομένων τοῖς ψευθεῖς μάρτυρας, verum ut ipsam quoque nomen arguit, in universum de omni dolo malo usurpari; cf. Des. Herald. de rer. jud. auctor. I, 3. 7 sqq.

241) Legg. IX, p. 876 sqq. De exsilio apud Athenienses quoque constat ex Lys. adv. Andoc. §. 15; cf. Moier's att. Process p. 314, qui tamen quod bona quoque exsulis publicata esse censet, recto addubitat Wachsmuth. Hell. Alterth. T. II, P. 1, p. 270, ipso Platone duce p. 877 A: μετάστασιν εἰς τήν γέτονα πόλιν αὐτῶ γίγνεσθαι διὰ βίον, κέρποιμενον ἄπασαν τήν αὐτοῦ κτήσιν.

242) Legg. IX, p. 872 C; cf. Forchhammer de Areopago p. 30, qui recte τὸν βουλευσάντα appellat den intellectuellen Urheber des Mordes reprehenditque Hestertonum, qui (Athen. Gerichtsverf. p. 140) βουλευσέως nomine etiam conatum caedis comprehendit. Conatus enim caedis ita tantum punitus esse videtur, si aliquem saltem successum habuis-

insigniter illustrari; neque in hoc tantum genere, verum etiam in aliis, quae ad causas publicas pertinent, insignis utriusque similitudo apparet. Et sacrilegos quidem proditoresque quod conjungit ²⁴³⁾, idem in lege Attica fit, qua utrisque pariter, ut apud Platonem sacrilegis, praeter capitalem poenam etiam sepultura intra fines patriae negatur ²⁴⁴⁾, nec dubitari potest, quin proditorum nomine hac in causa Attici eos quoque comprehenderint, quos duobus illis Plato adjungit, qui rei publicae mutandae consilia agitassent ²⁴⁵⁾. Furtis quoque Solonem eandem quam nostrum dupli poenam praestituisse constat ²⁴⁶⁾, neque illud ab usu patrio alienum sanxit, ut qui pere-

set, quam ipsam esse causam τραύματος ἐκ προνοίας recte Meierus p. 313 intellexit; idem tamen, quod miror, in βουλεύσει quaerit, quid factum sit, si insidiae irritae fuissent? Utrique, ni fallor, fraudi fait, quod dicunt grammatici: τὸ μὲν γὰρ ἔστιν, ὅταν ἐξ ἐπιβουλῆς τις τινὶ κατωσυνείση θάνατον, εἴν τε ἀποθάνῃ ὁ ἐπιβουλευθεὶς εἴν τε μὴ: mihi vero potior est Platonis auctoritas, qui eum tantum βουλεύσεως reum agit, qui βουλῆσει τε καὶ ἐπιβουλεύσει ἀποκτείνας αἷτιος fuerit; conatum enim, si effectu caruerit, extra iudicium fuisse, illud quoque ostendit, quod in lege Areopagitica subjicitur: — καὶ φαρκύκων, εἴν τις ἀποκτείνῃ δοῖς; cf. et Plat. legg. XI, p. 933. Illud tantum prudenter Heffterus animadvertit, ex jure Attico consortem criminis pari cum ipso qui fecerit loco habitum esse; cuius rei aliud etiam insigne exemplum habemus apud Plat. Legg. XII, p. 955 B, ubi perinde haberi jubet, sive quis furtum fecerit, sive celarit, prorsus ut apud Lysiam legitimus adv. Philocr. §. 11: οἱ μὲν τὰ τῶν ἰδιωτῶν ἀπολλύμενοι τοῖς κλέπτταις συνειδότες τοῖς αὐτοῖς ἐνέχορται.

243) Ibid. IX, p. 853—856.

244) Cf. Xenoph. Hollen. I, 7. 23: κατὰ τοῦτον τὸν νόμον κρίνατε, ὅς ἐστιν ἐπὶ τοῖς ἱεροσίοις καὶ προδοταῖς, εἴν τις ἢ τὴν πόλιν προδιδῶ ἢ τὰ ἱερὰ κλέπτῃ, κατωσυνείση ἐν δικαστηρίῳ μὴ ταφῆναι ἐν τῇ Ἀττικῇ: cf. Wesseling ad Petiti Legg. VIII, 4. 4, p. 672.

245) Cf. Meier's Att. Process p. 311 sqq.

246) Legg. IX, p. 857 A; cf. Gell. XI, 18: is Solo . . . sua lege non ut Draco antea mortis, sed dupli poena vindicandum existimavit, quod et Demosthenes confirmat adv. Timo-

grinos deos privatim colerent, impietatis nomine punirentur ²⁴⁷), quem etsi *τιμητὸν ἀγῶνα* fuisse Socratis exemplo apparet, plerumque tamen apud Athenienses quoque ut apud Platonem capitale habitum esse videtur ²⁴⁸); veneficiorum tantum et incantationum poenas, quae Athenis et ipsae interdum ad impietatem relatae esse videntur ²⁴⁹), nisi augur medicusve fraudem fecisset, iudicium arbitrio reliquit ²⁵⁰). *Παραπρεσβείας* crimen, quoniam Plato quoque leviter perstringit ²⁵¹), verbo attigisse sufficiet; militarium autem iudiciorum, quae accuratissime ille exposuit ²⁵²), licet ad exitum properemus, ita saltem mentionem faciemus, ut moneamus de usu Attico, quem philosophus quoque retinuit, ut praesidentibus ducibus milites ipsi has causas iudica-

crat. p. 736. 10: *εἰ δὲ τις ἰδίαν δίκην κλοπῆς ἀλόφῃ, ὑπάρχειν μὲν αὐτῷ διπλάσιον ἀποτίουσι τὸ τιμηθῆναι*; cf. Aristoteles *Problem.* XXIIX, 14: *ἐάν δὲ τις ἐξ οὐλίας, διπλοῦν τῆς ἄλλας τοῦ κλέμματος ἀποτίειν* et Dinarch. *adv. Demosth.* §. 60: *ἀλλ' οἱ νόμοι περὶ μὲν τῶν ἄλλων ἀδικημάτων τῶν εἰς ἀργυρίου λόγον ἀνηρώτων διπλὴν τὴν βλάβην ὀφείλειν κεινέουσι κ. τ. λ.*, unde simul apparet, decuplum illud in lege apud Demosth. p. 733 ad simplex furtum spectare non posse; cf. et p. 735. 10. Ceterum hoc etiam Atticum, quod Plato addit: *ἐὰν δὲ μή, δεδέσθαι ἕως ἂν ἐκτίσῃ ἢ πείσῃ τὸν καταδικασίμενον*: cf. Demosth. p. 733. 16.

247) *Legg.* X, p. 910.

248) Praeter ipsum Socratem, cui nihil magis crimini dabatur, quam quod *καὶνὰ δαιμόνια εἰςηγείτο* (*Xen. Mem.* I, 1; *Diog. L.* II, 40), exemplo 'est *μητραγύρτης* ille, quem Athenienses interfecerunt, *ἐμβάλλοντες εἰς βύραθρον ἐπὶ κεφαλὴν*: cf. Photii *Lex.* p. 268 Pors.

249) Cf. Demosth. *adv. Aristogit.* I, p. 793 sq. et quibus hanc causam illustrat Meier. *Att. Process.* p. 812; adde Platnerum, *Process u. Klagen T.* II, p. 170, qui scite observat illic quoque *φάρμακα* et *ἐπωδάς* jungi.

250) *Legg.* XI, p. 933.

251) *Ibid.* XII, p. 941 A.

252) *Legg.* XII, p. 943 sqq.

rent ²⁵³); hoc enim certum est: illud ambiguum, utri fortitudinis praemia decreverint, quod Plato iisdem militibus tribuit, plerumque autem imperatores soli fecisse videntur ²⁵⁴); coronas tantum, quas victores accepissent, non sua, sed communi Graecorum lege in templo suspendi jubet ²⁵⁵).

VI.

Hactenus de causis publicis; nam quae praeterea hoc in genere recensenda essent, aut junioribus demum definienda transmissit ²⁵⁶), aut ambiguum reliquit, num ad omnia iudicia extendi vellet ²⁵⁷); poenas autem licet et ipse haud raro, ut Athenis factum esse con-

²⁵³) Lysias adv. Alcibiad. I, §. 5: τὸν δὲ νόμον κελύειν, εἴν τις λίσσῃ τὴν τάξιν εἰς τοῦ-
πίσω δειλίαν ἕνεκα μαχομένων τῶν ἄλλων, περὶ τούτου τοῖς στρατιώταις διακίλειν ubi quod Meier
de bonis damn. p. 124 στρατιωτῶν nomine omnes comprehendi censet, qui stipendia jam
fecerint (τοῖς ἐστρατευκότας), Platonis certe loco non firmatur, ubi legimus: γρηγορῶς εἶναι
πρὸς τοῖς πολεμικοῖς ἀρχοντας, ὅταν ἔλθωσιν ἀπὸ στρατοπέδου, διακίλειν δὲ τοῖς στρατεύουσι ἐκά-
στους, χωρὶς ὀπλίτας τε καὶ ἰππέας καὶ τὰλλα ἐν πολέμῳ ἕκαστα ὡσαύτως: hinc enim apparet eos
tantum dici, qui una in expeditione fuerint; cf. et Platner l. l. II, p. 95. Obiter moneo
ex Platone fortasse etiam hipparchis jurisdictionem in equites tribui posse; cf. de Equitt.
Att. p. 22.

²⁵⁴) Cf. Plat. Sympos, p. 220 E; Herod. VIII, 123.

²⁵⁵) Omnino enim praemia publice accepta consecrari solemnio erat; cf. Herod. I, 144;
Isacus de Dicneog. §. 41; Demosth. adv. Phaenipp. p. 1045. 22; Aeschin. adv. Ctesiph. §.
46; de corona autem in ἀριστοῖσι Herod. VIII, 121 et Isocr. de Bigis §. 29.

²⁵⁶) Legg. VIII, p. 846 C; IX, p. 855 D.

²⁵⁷) V. c. quod XII, p. 948 A eum qui causa ceciderit, nisi quintam suffragiorum
partem tulerit, mulcta afficit; cf. Lehrbuch §. 144, n. 1.

stat, iudicium arbitrio vel decernendas ²⁵⁸) vel augendas ²⁵⁹) permittat, tamen non semper easdem, quibus Athenienses uti solebant, adhibet. Mitto stationes sessionesque ignominiosas, quas erunt qui Charondae ex legibus repetendas censeant ²⁶⁰); omnium autem maxime memorabilis est frequens carceris usus in poena ²⁶¹), qui Athenis custodiendis potius quam puniendis maleficis inserviebat ²⁶²); sunt adeo quos perpetuis vinculis coërceri eorumque in bona quasi mortuorum succedi iubet ²⁶³); capitis contra deminutiones ²⁶⁴) bonorumque publicationes, quae frequentissimae Athenis erant ²⁶⁵), prorsus rejicit atque omnino cavet, ne parentum peccata posteris ipsorum fraudi sint ²⁶⁶); eorum tantum, quorum patres avique idem sacrilegii proditionisve crimen commiserint, omnem progeniem exulare iubet;

²⁵⁸) Legg. VIII, p. 843: τιμὰν τὸ δικαστήριον ἢ τι ἂν δεῖ πάσχειν ἢ ἀποκτείναν τὸν ἡττηθῆντα; cf. IX, p. 876 C; XI, p. 928 C; 933 E; XII, p. 946 D.

²⁵⁹) Ibid. VI, p. 767 E: προστιμῆν; cf. et IX, p. 880 D.

²⁶⁰) Ibid. IX, p. 855 C; cf. Diodor. XII, 16 pluraque apud Casaub. ad Sucton. Oct. c. 24 et Wachsmuth. l. l. p. 184.

²⁶¹) Cf. Legg. IX, p. 833 B; XI, p. 919 E; inque universum de tribus carcerum generibus X, p. 908.

²⁶²) Cf. Lehrbuch cit. §. 139, n. 6.

²⁶³) Legg. X, p. 909 D. Similis causa est exsulam, qui et ipsi civiliter mortui habentur; cf. IX, p. 877 C.

²⁶⁴) Ibid. IX, p. 855 D. Aliquid saltem ἀτιμίας ignavis imponit XII, p. 943 B et 944 E, aed hanc quoque κατὰ προστάξει; tantum, ut militiae jure in posterum careant, non καθάπεξ, ut Athenis; cf. Lehrbuch §. 124.

²⁶⁵) Cf. Meieri historiae juris Attici de bonis damnatorum et fiscalium debitorum libros II, Berol. 1819. 8; imprimis p. 163 sqq.

²⁶⁶) Legg. IX, p. 855 A et 856 C, quo loco mirum in modum abusus est Eusebius Praep. Evng. XII, 39.

tamen horum quoque bonis novos ex reliquorum civium filiis dominos constituit, ne fundorum numerus, quo tota rei publicae descriptio nititur, unquam imminuatur ²⁶⁷). Hac enim in cura vel Lacedaemoniis diligentiorē fuisse Platonem vidimus, nedum Atheniensibus, qui ne initio quidem aequalem agrorum distributionem habuerant ²⁶⁸); in iis modo, quae ad familiarum perpetuitatem spectabant, tantus omnium Graecorum consensus erat, ut hoc quoque in genere Solonis leges non sine fructu cum Platonicis comparare liceat ²⁶⁹). Verum hoc, quoniam spatii angustiis excludimur, alio tempore experiri constituimus; nunc ea tantum breviter perlustrabimus, quae ex reliquo jure civili a Solone condito philosophus ascivisse videatur. Atque in iis, quae ad fines regundos vicinorumque officia mutua et aquarum ductus pertinent, ipse nos ad antiquos legum latores remittit ²⁷⁰), quorum in numero neminem magis quam Solonem censendum esse clarissimae legum Atticarum reliquiae ostendunt ²⁷¹); neque aliam originem esse

²⁶⁷) Ibid. IX, p. 856 D; cf. et similem rationem p. 877 D.

²⁶⁸) Aristotelis enim locus Politic. II, 4. 4 obscurior est, quam ut quidquam inde colligi liceat, nisi quod aliunde constat, Solonem providisse, ne nimium inter pauperes opulentosque discrimen intercederet neu cujusquam victus ab alterius nutu vel comitate penderet; cf. et Isocr. Areop. §. 83.

²⁶⁹) Cf. omnino Legg. XI, p. 922 sqq. cum iis quae congressi in Lehrbuch cit. §. 119 sqq. Similia etiam Lacedaemoniorum instituta fuisse disputavi in comm. de causis turb. agr. aequ. p. 39 sqq. Plura in universum dabit Wachsmuth. T. II, P. 1, p. 169.

²⁷⁰) Legg. VIII, p. 843 E.

²⁷¹) Cf. Plut. V. Solon. c. 23 et Gajum in l. ult. Dig. de finibus regundis, cum animad-

eorum, quae de fructibus arborum legendis sancit ²⁷²), vel inde patet, quod ea ad legem refert, quam ipsam Solonis esse constat, ne quis tollat, quod non posuerit ²⁷³). Poma tantum viliora auferri permittit eadem lege, qua Spartaee, ut tricenario minor, si comprehensus fuerit, verberetur; ficuum autem et uvarum eandem quam Athenienses curam gerit ²⁷⁴), nec nisi peregrinum iter facientem carpere patitur ex illo genere, quod gustandi potius quam condendi causa plantatum esse videtur ²⁷⁵); alteras contra vel dominum ante certum maturitatis tempus legere vetat. Eadem causa est vindicationum, quas ut videtur integras ex jure patrio in suum transtulit ²⁷⁶); nam et servos, ubicunque inventi essent, reduci ²⁷⁷), et libertos ingratos in servitutem revocari potuisse constat ²⁷⁸), officia tantum libertorum nemo Platone luculentius exposuit; neque ea quae de assertione in libertatem

versionibus Dea. Heraldi in Obs. et Emendd. c. 41, Petiti in Legg. Att. V. 1, p. 387 sqq., et G. A. Roseni in fragmenti Gajani de jure confinium interpretatione, Lemgoviae 1831. 8; adde Dirksen's Uebersicht der Zwölf-Tafel-Fragmente p. 468 sqq.

272) Legg. VIII, p. 814 D sqq.

273) Diog. L. I, 57: *ἂ μὴ ἔθου, μὴ ἀνίλη, εἰ δὲ μὴ, θάνατος ἢ ἕλη*: cf. Legg. XI, p. 913 C.

274) Alciph. Epist. III, 49: *μέφομαι τῷ Σέλωνι καὶ τῷ Ἀρχοντι, ὃ τοὺς μὲν κλέπτοντας στερηθῆναι θανάτῳ, ζῆμιῶν δὲ δικαιώσασιν*. Festus p. 243 ed. Lindem.: *Atticos quondam juvenes solibus ajunt in hortos irrupere ficosque deligere, quam ob causam lege cautum, qui id fecisset, capital esset ei*.

275) *Γενναῖαι*: cf. Dio Chrysost. Or. VII, p. 108. 14: *εἰοὶ δὲ γενναῖαι ὀφῶδα καὶ τοῖς βύτραις φέρουσαι μεγάλους, ὅταν οἱ περιώντες ἐπαφῶσιν αὐτοὺς*. Adde Niclas. ad Geopon. T. I, p. 368.

276) Legg. XI, p. 914 C sqq.

277) Cf. Meier's Att. Process p. 395 sqq., qui si nostri loci memor fuisset, non negasset etiam tertio culvis hominem in servitutem vindicare licuisse.

278) Cf. Petiti Legg. II, 6, p. 180 sqq. et quae attulit in Lehrbuch §. 114, n. 15.

passim apud oratores Atticos exstant, majorem aliunde lucem accipiunt 279); de furto autem concipiendo, quod a Graecis translatum per lancem et licium Romani dicunt, solus ita disputat, ut claram inde rei imaginem nanciscamur 280); quae quum ita sint, illa quoque, quae ad rei vindicationem et actionem ad exhibendum cum ea conjunctam pertinent, tuto quasi restituere Soloni licebit 281). Quae sequuntur de evictione in vendendo et regressu ad venditorem 282), ipsis juris Attici reliquiis confirmantur 283), nec dubito quin idem

279) Apud Platonem haec leguntur p. 914 E: *ἐὰν δὲ τις ἀφαιρῆται τινα εἰς ἀλευθρίαν ὡς δούλον ἀρβόμενον, μεθίετω μὲν ὁ ἄγων, ὁ δ' ἀφαιρούμενος ἐγγυητὴς τρεῖς ἀξίχρεως καταστήσας οὕτως ἀφαιρείσθω κατὰ ταῦτα, ἄλλως δὲ μή:* quibuscum cf. Lysias adv. Pancleon. §. 9 sqq. et quae praeterea attulit Petitus II, 6. 3, p. 177; deinde pergit: *ἐὰν δὲ παρὰ ταῦτά τις ἀφαιρῆται, τῶν βιαίων ἔνοχος ἔστω καὶ ἀλοῦς τὴν δικασίαν τοῦ ἐπιγραφέντος βλάβους τῷ ἀφαιρεθέντι τινέτω*, unde illustratur Demosth. adv. Theocrin. p. 1827. 21; cf. Boeckh's Staatsh. d. Athenen T. I, p. 416 et Meier l. l. p. 398. Praeterea animadvertendum, Platonem cum Attico usu stare contra Zaleucum, qui eum, unde peteretur, servum ad finem usque iudicii retinere jusserat, cf. Polyb. XII, 16, 4.

280) Legg. XII, p. 954; cf. Petiti Legg. VII, 5. 9, p. 533 sqq. et Heinocci Antiqu. Rom. Syntagma IV, 1. 19. Apud Platonem obiter moneo legendum esse *γυμνὸς χιτωνίσκιον ἔχων*: nam ἢ intrusum est a librariis, qui nescirent *γυμνόν* eum ipsum dici, qui sola tunica indutus sit; cf. Aristoph. Nubb. v. 966; Plat. Republ. V, p. 474 A; Demosth. Mid. p. 588; Lucian. Hermot. 23.

281) Cf. Polluc. Onom VIII, 33: *ἦν δὲ δίκη καὶ εἰς ἐμφανῶν κατῴστασιν καλουμένη, ὅποτε τις ἐγγυησάτο ἢ αὐτὸν τινα ἢ τὰ χρήματα, ὅσον τὰ κλοπαῖα: quam Platoni ante oculos fuisse ostendunt ipsius verba: τὸν ἔχοντα καλεῖσθω πρὸς τὴν ἀρχὴν, ὁ δὲ κρισιστάτω γενομένοι δὲ ἐμμανοῦς κ. τ. λ.* Plura dabit Platner, Process u. Kl. T. II, p. 297 sqq.

282) Legg. XI, p. 915 D sq.

283) Cf. Petiti Legg. V, 3. 1, p. 400 sq. et Herald's Obs. ad J. Att. et Rom. IV, 3, p. 232 sqq. praetereaque Meier's Att. Process p. 528 et Platner l. l. T. II, p. 343 sqq.

fons sit eorum, quae de fidejussione proxeuëtarum ²⁸⁴) et de redhibitione propter latens vitium apud Platonem sanciantur ²⁸⁵), praesertim quum pariter ut antecedentia in jure Romano redeant ²⁸⁶), quod multa ex Solonis legibus petiisse constat; ea tantum aliena esse censeo, quae minuendae litigationis causa subjicit, ne actio detur de iis negotiis, quae extra forum vel pecunia non numerata gesta sint ²⁸⁷), ut fidejussiones sygraphis perscribantur coram tribus vel quinque testibus ²⁸⁸), ut qui rem vendiderit, cujus pretium quinquaginta drachmas excedat, ne intra decimum diem urbem relinquat domusque ejus emtori nota sit ²⁸⁹); praescriptionis denique terminos, quod plerumque facit in numeris, suo arbitrio descripsisse videtur ²⁹⁰), quanquam horum quoque nonnullos cum jure Attico communes habet ²⁹¹). Quod vero de institorum atque opificum mendaciis coërcendis statuit ²⁹²), licet pro rei publicae suae conditione variatum sit, tamen re ipsa Solonis esse inde conjicimus, quod Athenis lege vetitum fuisse fertur, ne quis in foro mentiretur ²⁹³); qua ex lege illic quoque

284) Legg. XII, p. 954 A.

285) Ibid. XI, p. 916 A. Nescio cur hoc neget Meier l. l. p. 525.

286) Cf. Gell. Noct. Att. IV, 2 et Heineccium l. l. III, 23. 6.

287) Legg. XI, p. 915 E; cf. Platner l. l. p. 311.

288) Ibid. XII, p. 953 E; cf. Platner l. l. p. 367.

289) Ibid. XI, p. 916 A.

290) Legg. XII, p. 954 C-E.

291) Cf. Lehrbuch cit. §. 141, n. 5.

292) Legg. XI, p. 917 B sqq. et p. 920 D sqq.

293) Cf. Hyperidem ap. Harpocrat. p. 164 s. v. κατὰ τῆς ἀγορᾶς ἀψευδεῖν et quae ille de loco disseruit Petitus V, 3. 2, p. 401 adde Platnerum l. l. p. 339 sq.

ψεύδους agere licuisse veri simillimum est, si quis aut pretium nimium indicasset aut diem operi absolvendo praestitutam non servasset, ejusque nominis actionem nuper in inscriptione Deliaca, quae a colonis Atticis scripta est, Böeckhii solertia indagavit ²⁹⁴). Sunt et alia minoris momenti apud Platonem, quae nos ad disciplinam publicam a Solone conditam remittunt: lex de conviciis, quibus et alias et imprimis in locis sacris publicisque abstineri jubet ²⁹⁵), de saltatoribus et cantoribus choricis, quos prorsus ut Athenis pignore capto ad operam suam praestandam cogi permittit ²⁹⁶); de funeribus, quorum luxum eodem quo Solo consilio sapienter restringit ²⁹⁷); his tamen missis, quantum restat spatii ad usum forensem Atheniensium inque primis locum de testimoniis ex Platone illustrandum conferamus,

294) Cf. Corpus Inscriptt. T. II, p. 222. Quanquam in illo a Boeckhio discedo, quod non de eo redemptore agi arbitror, qui opus intra diem praestitutam non absolverit, sed de eo, quem alius vadibus et ipse constitutis ostenderit nimia mercede opus faciendum conduxisse; quod si recte conjeci, haec quoque verba, quae Boeckhii se non intelligere professus est, probabiliter emendare mihi videor lin. 10: ὅσα δ' ἄν . . . εἴρειαν ἀπολούμενον, ἐξίστω τοῖς ἐπιστάταις εἰσπράξει τὸν ἐργῶν κ. τ. λ. Nihili est ἀπολούμενον: tu lege ὅσα δ' ἄν πλείονος εἴρειαν πωλούμενον, ut quanto pluris quam sequum esset locatum opus invenerint, tantum multatae a redemptore exigere curatores jubeantur; qui quum et ipsi culpa non vacare in tali errore videri possint, venia ipsis datur, si rem praesenserint: ἐὰν προγινώσκωσιν, ἀζημίους οἶσιν καὶ ἀντιποδίοις.

295) Legg. XI, p. 935; cf. Plut. V. Solon. c. 21: ζῶντα δὲ κακῶς λέγειν ἐκόλλισε πρὸς ἔργοις καὶ δικαστηρίοις καὶ ἀρχαίοις καὶ θεοῖς οἴσης ἀγῶνων: et quae praeterea Petitus congressit VII. 6, p. 535. Miror Wachsmuthium T. II, P. 1, p. 238.

296) Legg. XII, p. 949 D; cf. Antipho de Chorcuta §. 11.

297) Legg. XII, p. 959; cf. Plut. V. Solon. c. 21; Cicero de Legg. II, 23 - 25, et plura apud Petitum p. 499 sqq. et Dirksen. l. l. p. 666.

quem hic quoque jus patriam secutum esse quum insignis rerum verborumque similitudo, tum eae partes ostendunt, quas magistratibus in causis cognoscendis colligendisque probandi instrumentis tribuit²⁹⁸. Et hoc quidem Schoemanno²⁹⁹ assentior, quod mulieribus quoque, quae quadragesimum aetatis annum excesserint, testimonii dicendi facultatem concedat, Atticis moribus non magis convenire, quam quod iisdem magistratus quoque gerendos permittit³⁰⁰; illud tamen miror neminem adhuc ex ipso confirmasse, quod Antipho quoque innuit, in caedis causis etiam servorum testimonia audita esse³⁰¹; praeterea non video cur non Athenas quoque transferamus, quod Plato, si quis ex ipso iudicum numero testis excitetur, eum testimonio dicto iudicare in eadem causa vetat³⁰²; neque ἐξωμοσίας formula, quam per tres deos dejerari iubet, a Solonis legibus aliena est³⁰³; omnium vero maximam lucem ex ipso ἐπίσηψις ψευδομαρτυριῶν accipit, quae quum

298) Legg. XI, p. 937 B: τὰς δ' ἐπισήψεις τὰς ἀρχὰς φιλάττειν κατασκευασμένους ἐπ' ἀφορῶν καὶ παρέχειν εἰς τὴν τῶν ψευδομαρτυριῶν διάκρισιν: et ibidem C: ἐνδεικνίτω μὲν πρὸς τὴν ἀρχὴν ὁ βουλόμενος αὐτὸν, ἢ δ' ἀρχὴ δικαστηρίου παραδῶτω.

299) Att. Process p. 667.

300) Legg. VI, p. 785 B.

301) Antipho de caede Herod. §. 48: καὶ μαρτυρεῖν ἔστι δούλω κατὰ τοῦ ἐλευθέρου τὸν φόνον: quo de loco Platnerus Proc. v. Kl. T. I, p. 215: diess ist nicht sowohl von einem eigentlichen Zeugniß als von einer Denunciation zu verstehen; at Plato hoc et ipse sancit: δοίλη δὲ καὶ δούλω καὶ παιδὶ φόνου μόνον ἔξιστω μαρτυρεῖν κ. τ. λ.

302) Legg. XI, p. 937 A; cf. Schömann p. 672.

303) Cf. Spanheim ad Aristoph. Nubb. v. 1233 et ad Plat. v. 129; adde Buttman. Mythol. T. I, p. 29 et Nitzsch ad Odyss. T. II, p. 30.

a Charonda demum inventa esse dicatur ³⁰⁴), profecto non nomine tantum, ut plerumque creditur ³⁰⁵), ab actione falsi testimonii differre potest. Ego certe non dubito quin illud quod Plato sancit, ut ante quam iudicio decernatur *ἐπίσκοψις* fiat, Athenis quoque non arbitrarium sed necessarium fuerit, atque in eo ipso *ἐπίσκήψεως* natura cernatur, ut statim in cognoscenda causa quasi recusatione interposita fides testium labefactetur, licet in iis tantum causis, quae totae a testimoniis penderent, *ἐπίσκοψιν* continuo actio secuta esse videatur ³⁰⁶), in reliquis exspectari oportuerit, donec aliquid damni ex eo testimonio acceptum esset ³⁰⁷). Quod ut statuam eo imprimis moveor, quod nulla re magis testimonii alicujus veritatem confirmari apud oratores

304) Aristot. Politic. II, 9, 8: *Χαρώνδου δ' ἴδιον μὲν οὐδὲν ἐστὶ πλὴν αἱ δίκαι τῶν ψευδομαρτυριῶν πρῶτος γὰρ ἐποίησε τὴν ἐπίσκοψιν*: cf. Bentleji Opuscula p. 358.

305) Cf. Meier's Att. Process p. 385, qui etiam nostro de loco perperam p. 382: *Plato scheint diese Klage nur vor ausgemachter Hauptsache zu gestatten; neque enim est actio ἐπίσκοψις, sed actionis denunciatio, ut ἐπαγγέλλω*.

306) Hoc est in *διαμαρτυρία*: cf. Lehrbuch §. 141, n. 10.

307) Demosth. adv. Everg. et Mnesib. p. 1139: *καλῶς μοι δοκοῦσιν οἱ νόμοι ἔχειν ἐπόλοιπον ἀγῶνα ἀποδιόντες ταῖς δίκαις τῶν ψευδομαρτυριῶν, ἐν' εἴ τις μάρτυρας τὰ ψευδῆ μαρτυροῦντας παρασχόμενος . . . ἐξηπάτησε τοῖς δικασταῖς, μηδὲν αὐτῷ πλέον γένηται, ἀλλ' ἐπισκηψάμενος ταῖς μαρτυρίας ὁ ἀδικηθεὶς καὶ εἰσελθὼν ὡς ἡμᾶς καὶ ἐπιδείξας περὶ τοῦ πρῆγματος τοῖς μάρτυρας τὰ ψευδῆ μαρτυρηκότας παρὰ τε τούτων δίκαν λάβη*: cf. adv. Stephan. I, p. 1101: *καταψευδομαρτυρηθεὶς καὶ πυθὼν ἐπὶ Φορμίωνος ἰβριστικὰ καὶ δεινὰ δίκαν παρὰ τῶν αὐτίων ἦκε ληφόμενος παρ' ἡμῖν*. Quod Meiero videtur p. 381, *oi quoque, qui litem ipsam abstulisset, ψευδομαρτυριῶν agere licuisse, concedere nequeo; quae enim affert exempla, vel ἐπίσκοψιν tantum spectant ante iudicium faciendam, vel διαμαρτυρίαν, ubi plures ψευδομαρτυριῶν actiones sese excipere poterant; neque opus esse arbitror cum Platnerō Proc. u. Kl. T. I, p. 398 eo confugere, ut in Isaei oratione de Pyrrhi hereditate damnnum mora illatum peti statuamus.*

Atticos video, quam quod nemo ἐπεσκήψατο, unde patet, nisi continuo testimonium ἐπίσκηψις secuta esset, pro vero haberi debuisse ³⁰⁸); neque alia ἐπίσκηψις ratio fuisse videtur in ψευδομαρτυρίαις ac drachmae illius quam in λειπομαρτυρίῳ statim antequam iudicetur poni videmus ³⁰⁹), licet damni actio contra testem contumacem pariter ac mendacem post iudicium demum instituatur. Damnum enim a teste, cujus qualicunque culpa lis amissa esset, repeti licuisse ³¹⁰) et aliunde constat neque a Platonis legibus abest; nisi quod is de eo potissimum loquitur, qui citatus non respondisset, quem Athenis, nisi ipse testimonium promisisset, multa potius affectum esse audimus ³¹¹); mendacio autem amissam litem denuo instaurari permittit, quod Athenis

308) Demosth. adv. Everg. p. 1140. 21: καὶ Θεόφημος αὐτοῖς ὡς ἀληθῆ μεμαρτυρηκόων οὐκ ἐπισκήψατο οὐδ' ἐπεξέρχεται τῶν ψευδομαρτυριῶν: cf. adv. Olympiod. p. 1179. 20: ἐπεὶ εἰ μή ἐστι ταῦτα ἀληθῆ, ἃ ἐγὼ λέγω, διὰ τί οὐκ ἐπισκηφάμην ἐγὼ τότε τοῖς μάρτυσι τοῖς ταῦτα μαρτυροῦσι; inque primis Isaeum de Pyrrhi her. §. 12: ἀλλὰ μὴν ὁπότε μὴ ἐνεσημμένοι εἶσι ταῖς περὶ αὐτοῦ τοῦτου μαρτυρίαις, ὁμολογημένοι εἶσι ταῦτα.

309) Cf. Demosth. adv. Timoth. p. 1190.

310) De ψευδομαρτυριῶν δίκη cf. Platner's Proc. u. Kl. T. I, p. 400, de λειπομαρτυρίῳ Heffter's athen. Gerichtsverf. p. 307; quod enim Platnerus p. 221 aliam λειπομαρτυρίον, aliam βλάβης δίκην fuisse contendit, speciosius quam verius disputatum existimo, si quidem ipso Demosthenis exemplo apparet testem nisi motu actionis post iudicium intentandae cogi non potuisse; quod autem apud eundem sequitur: καὶ δὲ τῶ Ἀντιφάνει εἰληχε βλάβης ἰδίῳ δίκην, illud tantum spectat, quod alias etiam κλητεύσει in λειπομαρτυρίῳ locus erat; λειπομαρτυρίον certe γραφήν non fuisse contra lexicographorum ineptias recte monnit Meier Att. Process p. 390.

311) Cf. Harpocr. p. 174: λέγεται κλητεύεσθαι καὶ ἐκκλητεύεσθαι ἐπὶ τῶν μαρτύρων, ὅταν μὴ ἐπακούωσι πρὸς τὴν μαρτυρίαν ἐν τοῖς δικαστηρίοις, καὶ ἔστιν ἐπιτίμιον κατ' αὐτῶν δόγματι χίλις: quod ne quis Platonem secutus cum λειπομαρτυρίου δίκη confundat, animadvertendum est utriusque discrimen apud Phot. Lex. p. 212: ὁ μὲν οὐδὲ τὴν ἀρχὴν θελήσας μαρτυρεῖν ἐξεκλητεύετο, ὁ δὲ ὑποσχόμενος μὲν, ἐκλειπὼν δὲ, λειπομαρτυρίου ἐκρίνετο: quorum posterius Plato omnino non attigit.

interdum tantum factum esse Theophrastus tradidit ³¹²); illud modo praeterea cum Attico jure commune habet, quod eum, qui ter mendacii convictus fuerit, testimonii dicendi jure in perpetuum, ἐνδειξέως periculo proposito, privat ³¹³). Verbo denique monendum est de executione rei judicatae, quae illud imprimis memorabile habet, quod fiscalium debitorum poenas, quae Athenis fuerunt, in eos qui privatis deberent transtulit, fiscalibus autem capitalem poenam minatur ³¹⁴); unum tamen haud scio an hinc quoque lucremur, ut quam reliquos ἀτίμους Athenis non magis peti judicio quam petere potuisse constet ³¹⁵), debitores petendi tantum jure caruisse intelligamus.

312) Ap. Schol. Plat. p. 458 Bekk.: ἀνάδικος κρῖσις, εἰ ἐάλωσαν ἤτοι πάντες οἱ μάρτυρες ψευδομαρτυριῶν ἢ ἐπισημασίαις. οὐκ ἐπὶ πάντων δὲ τῶν ἀγώνων. ἀλλ' ἐπὶ μόνῃς ἐνίας καὶ ψευδομαρτυριῶν καὶ κλήρων: quo jam restringitur illud quod nimis univere narrat Harpocr. p. 22: ἀνάδικος κρῖσις αἱ ἀνηθεν διακλόμεναι, ὅταν ἀλώσιν οἱ μάρτυρες ψευδομαρτυριῶν. Quanquam jam Heraldus de rerum jud. auctor. I, 3. 10 recte intellexit Platonem beneficium illud latius extendisse, quam apud Athenienses factum sit, quibus nihil re judicata sanctius videbatur; neque aliter sentio de loco Legg. XII, p. 954 E, ubi Plato itidem rescindi judicium permittit, εἰάν τις τινα δίκην παραγίγνασθαι κολύση βία εἴτε αὐτὸν εἴτε μάρτυρας: licet enim ipsam, qui vi prohibitus vadimonium deseruisset, in integrum restitui Athenis quoque potuisse concedam (Lehrbuch §. 145, n. 1), testibus tamen prohibitis κακοτεχνιῶν tantam et βιαίων agi licuisse censo.

313) Cf. Andoc. de myster. §. 74 et quae de eo loco disputarunt Boeckhii in Ind. Lectt. Ber. 1817-18 et Meier de bon. danun. p. 125, quibus nuper accessit P. v. Lelyveld de infamia jure Attico p. 123. Postea demum, fortasse inde ab Euclidis archontatu, discrimen auctum esse videtur, ut unum testimonium falsum ad ἀτιμίαν sufficeret; nam quod Boeckhio placuit, ut per προκτίμησιν interdum etiam capitis deminutionem accessisse statuamus, Isaei loco confutatur de Dicaeog. §. 19, unde apparet infamiam testi, mendacii convicto, etiam antequam sententia a iudicibus ferretur, certam fuisse.

314) Legg. XII, p. 958 B; cf. Meier l. l. p. 137 sqq.

315) Cf. Demosth. adv. Mid. p. 534. 1.

Haec igitur sunt, quae Augustissimi Principis natalibus deberi arbitrabar; quibus etsi tanti ponderis argumentum adumbratum potius quam expressum et absolutum esse sentiam, satis tamen, opinor, pro consilio nostro actum est, ut aliquo saltem exemplo prodito commi-
 pitonum animos erigamus viamque monstremus, qua proposita in-
 dustriae praemia nancisci possint. Neque irritas spes nostras fore
 spondent specimina, quibus hoc ipso die intelligentissimorum iudicum
 consensu palma victorum decus decreta est. Nam quum quaestionem
 jam ante hoc biennium frustra propositam proximo anno iterassem
 his verbis conceptam:

Quum constet primo post Chr. n. seculo eloquentiam Romanam a
 Ciceronis exemplo prorsus discessisse, conquirantur ex scriptoribus illius
 aetatis et componantur inter se quaecumque de mutata sub imperatoribus
 artis oratoriae forma inveniri atque investigari poterunt; imprimis autem
 de Cassii Severi, quem primum flexisse a vetere illa et directa dicendi
 via affirmat auctor dial. de orat. c. 19, vita atque ingenio quantum fieri
 poterit accuratissime disputetur;

nunc saltem inventus est juvenis doctissimus, qui eum certe locum,
 qui ad eloquentiae formam sub Caesaribus pertinet, tanta cum dili-
 gentia et iudicio in colligenda pariter ac disponenda materia exsecutus
 est, ut praemium ei negari non posset; quae enim de Cassio Severo
 disputavit, quoniam interim a Weicherto viro clarissimo idem argu-
 mentum luculentissime pertractatum erat, in censum venire amplius
 non posse videbantur. Schemata in consessu iudicum aperta nomen
 apparuit

CAROLUS GUILIELMUS PIDERT,
RINTELIENSIS.

Neque alteri argumento, quod proximo anno novum commendaram, *Prosopographiae Aristophanae*, defuit qui laudabilem operam impenderet; qui etsi non omni festinationis culpa liberari possit neque exactum semper in temporum hominumque rationibus distinguendis iudicium adhibuerit, tamen et ipse vel propter industriam universo opere comprobata vel propter dexteritatem in singularum rerum tractatione conspicuam praemio non indignus esse visus est. Nomen ejus reclusa schedula hoc repertum est:

HENRICUS HASSELBACH,
RICHELSDORFENSIS.

Et hi quidem, quoniam nemo contra in arenam descendit, ἀκροῦσι victores renunciantur; de nova autem, quam nunc in sequentem annum proponimus, quaestione speramus fore ut jam etiam plures inter se decertent, praesertim quum ita comparata sit, ut non modo ad philologorum studia, verum ad omnes pertineat, qui morum emendationem bonasque artes curant. Ea vero haec est:

Quoniam parum adhuc de Peripateticorum doctrina morali disputatum est, colligantur, quae de hoc argumento apud Ciceronem, Diogenem Laërtium, Stobacum in Eclogis aliosque auctores veteres leguntur, et cum Aristotelis libris ethicis comparentur ita, ut quantum eorum ad ipsum scholae principem referendum, quantum a posterioribus magistris additum vel innovatum sit appareat; praeterea de rationibus inter eadem et Academicorum placita ethica intercedentibus quum in universum tum eo imprimis consilio agatur, ut Ciceronis doctrina ethica justam inde lucem accipiat.

Atque in his opera nostra subsistit; quod enim reliquum est, ipsum Augustissimi Electoris diem natalem vir excellentissimus et clarissimus, collega conjunctissimus,

FRIDERICUS REHM,

PH. D. AA. M. HIST. P. P. O.

oratione in auditorio majori habenda illustrabit; cuius sacri ceremoniis ut frequentes adesse, oratorem publice constitutum audire, bonaque vota concipienti favere velint *magnificus Academiae Prælector, Professores omnium ordinum, summe venerabiles, illustres et consultissimi, experientissimi, excellentissimi, quotquot præterea in quocunque honoris ac dignitatis gradu constituti bene Academiae cupiunt et bonis artibus favent, cives denique, Minervæ sacris operantes, ornatissimi atque suavissimi, ea qua par est observantia oro rogoque.*

Marburgi die XXI. JULII MDCCCLXXVI.

2

0

NATALEM TRIGESIMUM QUINTUM
 SERENISSIMI ET POTENTISSIMI PRINCIPIS
 A C D O M I N I
FRIDERICI GUILIELMI

PRINCIPIS ELECTORALIS, CONSORTIS REGIMINIS HASSIAE etc.

LAETANTI PATRIAE SACRUM

AB

ACADEMIA MARBURGENSI

DIE XX AUGUSTI MDCCCXXXVI

O R A T I O N E

IN AUDITORIO MAJORI HABENDA
 CELEBRANDUM

I N D I C I T

CAROLUS FRIDERICUS HERMANN,

PH. D. AA. M. PHILOLOGIAE P. P. O. ET SEMINAR. PHILOL. DIRECTOR, BIBLIOTHECAE
 ACADEMICAЕ PRAEFECTUS SECUNDARIUS.

Inest juris domestici et familiaris apud Platonem in Legibus cum veteris Graeciae inque
 primis Athenarum institutis comparatio.

MARBURGI,

TYPIS ELWERTI ACADEMICIS. MDCCCXXXVI.

[The page contains extremely faint and illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the document. The text is scattered across the page and cannot be transcribed accurately.]

In iis quae nuper indicendorum Augustissimi Electoris natalium causa de vestigiis institutorum veterum, imprimis Atticorum, per Platonis de Legibus libros indagandis disputavimus, et alia multa spatii temporisque angustiis coacti aut negleximus aut leviter tantum atque in transcurso attingimus, quo olim fortasse majore otio et cura redire licebit; gravissimum autem locum, qui est de jure domestico et familiari, ita distulimus, ut integrum propediem nos tractaturos esse polliceremur. Sperabamus enim fore, ut hoc quoque anno Serenissimi Principis, cui ab Augustissimo Patre imperii habenae commissae sunt, natales debita cum gratulatione ac pietate celebrandi redirent; quem quum Divini Numinis clementia ad hunc usque diem salvum sospitemque videre contigerit, faustissima occasione ad id quod promisimus persolvendum uti non detrectabimus. Quoniam autem in singulari hoc argumento latius exspatiari licet, non in eo modo consistemus, ut jus Atticum ex Platone illustremus, sed omnino Platonis leges, quae quidem ad familias regendas et successionem in bona defunctorum pertinent, succincta enarratione comprehendemus; quo facto etiam similitudines aequae ac discrimina, quae illis cum reliquis veteris Graeciae institutis intercedunt, sponte sua prodibunt.

Neque enim ullo in loco clarius apparet singularis legum Platonis indoles, quem jam in superiore disputatione monuimus non magis domesticas quam publicas res arbitrio singulorum permittere, sed utrumque genus pariter certis finibus describendum censere, ne quis ullo tempore obsequii et disciplinae immemor sibi prius quam communi rei vivere discat, et licentia, qua nihil civitati perniciosius esse potest, consuetudinis potius vi leni atque aequabili quam externis et temporariis imperiis reprimatur ¹⁾; quod etsi legibus non semper effici posse intellexit, eodem tamen, modo universa civitas prudenter constituta fuerit, morum praeceptis et pudore quodam perveniri sperat ²⁾. Ipsa igitur matrimonia, unde totius rei domesticae initium ducitur, non ut sibi sed ut patriae maxime expediat, cives inire jubet ³⁾, neque quidquam antiquius in re publica constituenda habendum existimat ⁴⁾. Atque illud quidem e communi Graecorum usu instituit, ut in diebus festis juvenum et puellarum chori simul in

1) Legg. VI, p. 780 A: ὅστις δὴ διανοεῖται πόλεσιν ἀποφαινεσθαι νόμους πῆ τὰ δημόσια καὶ κοινὰ αὐτοῖς χρῆ ζῆν πράττοντας, τῶν δὲ ἰδίων ὅσον ἀνάγκη μὴδὲ οἴεται δεῖν, ἔξουσίαν δὲ ἐκάστοις εἶναι τὴν ἡμέραν ζῆν ὅπως ἂν ἐθέλῃ, καὶ μὴ πάντα διὰ τάξεως δεῖν γίνεσθαι, προέμενος δὲ τὰ ἴδια ἀνομοθέτητα ἡγρεῖται τὰ γε κοινὰ καὶ δημόσια ἐθέλησειν αὐτοῖς ζῆν διὰ νόμων, οὐκ ὀρθῶς δια-
νοεῖται: cf. XII, p. 942 A.

2) Ibid. VI, p. 773 D: τοῦτων δὴ χάριν εἶν μὲν νόμοι τὰ τοιαῦτα ἀναγκαῖον, ἐπίδοτα δὲ πείθειν πειρᾶσθαι . . καὶ δι' ὀνειδούς ἀποτρέπειν, ἀλλὰ μὴ γραπτῶ νόμοι βιαζόμενον: cf. sup. dis-
put. n. 51 et 52.

3) Ibid. VI, p. 773 B: καὶ κατὰ παντός εἰς ἕστω μῦθος γάμον τὸν γὰρ τῆ πόλει δεῖ συμ-
φέροντα μνηστεῖν γάμον ἑκαστον, οὐ τὸν ἥδιστον αὐτῶ.

4) Ibid. IV, p. 721 A: γαμικοὶ δὲ νόμοι πρῶτοι κινδυνεῖουσι τιθέμενοι κελῶς ἂν τίθεσθαι
πρὸς ὀρθότητα πάση πόλει.

medium procedant inter seque spectantes animis designent, quem sibi quisque potissimum ad vitae consortium convenire arbitretur 5); delectum autem non ita, ut plerumque fiat, haberi vult, ut sui quisque simillimum sectetur 6), sed ut sapienti contrariorum temperamento et permistione in tanta singulorum differentia aliqua saltem universorum aequabilitas servetur; quod quum in reliqua despondendorum indole moribusque, tum maxime in rei familiaris modo commendat, ne divitiae divitiis cumulatae majorem semper bonorum inaequalitatem in civitate efficiant. Quamquam haec omnia non tam legibus imperanda quam suadendo et contraria reprehendendo in consuetudinem vertenda esse censet; dotes tantum, Lycurgi exemplum secutus, vel constitui vel accipi gravi mulcta proposita vetat 7); ea vero, quae ad ipsam generis propagationem spectant, non modo hortatibus acerrime inculcat 8), verum etiam legibus ita sancit, ut vel Lacedaemoniorum diligentiam in hac causa superet. Coelibes quidem jam in superiore disputatione monui fere eodem exemplo apud ipsum

5) Ibid. VI, p. 771 E; cf. V, p. 738 D et Xenoph. Ephes. I, 2.

6) Philosophi quoque commendarunt γαμῖν ἐκ τῶν ὁμοίων, ut Cleobulus apud Diog. L. I, 92 et Pittacus apud eundem I, 80: τὴν κατὰ συντόν ἔλα: cf. Aeschyl. Prometh. v. 890: εἰς τὸ κηδεῦσαι καθ' ἑαυτὸν ἀριστέως μακροῦ, et Ovid. Heroid. IX, 29: *Quam male inaequales veniunt ad aratra juvenci, tam premitur magno conjuge nupta minor.* Propius ad Platonem accedunt Juven. Satir. XI, 29 et Callicratidas Pythagoricus apud Stob. Floril. LXXXV, 18, p. 182 Gaisford.

7) Cf. sup. disput. n. 78 et Plut. Apophth. Lacc. T. VIII, p. 223 sqq. Hutt.

8) Legg. IV, p. 721 C; VI, p. 773 E; cf. Sympos. p. 208 B.

puniri ⁹⁾, quos et honoribus privat, quibus alioquin seniores a junioribus coli jussit, et mulcta afficit, quam scite Clemens Alexandrinus quasi impensarum instar esse ait, quas uxori maritus impendere debeat ¹⁰⁾; neque aetatis termini, intra quos matrimonium jungi oportuerit, Sparta minus accurate quam apud Platonem descripti fuisse videntur ¹¹⁾; quod autem nuptiis quoque quasi custodes quos-

9) Plura dabit Osannus in comm. de coelibum apud veteres populos conditione, *Gissae* 1827. 4, p. 4 sqq.

10) Clem. Alex. Stromatt. II, p. 423 A: ὁ δὲ γενναῖος Πλάτων καὶ τροφήν γυναικὸς ἀποτινῶν εἰς τὸ δημόσιον κελεῖν τὸν μὴ γήμαντα καὶ τὰς καθηκούσας διαπάνας ἀποδιδόναι τοῖς ἀρχουσιν· εἰ γὰρ μὴ γήμαντες οὐ παιδοποιήσουσι, καὶ καταλύσουσι τὰς τε πόλεις καὶ τὸν κόσμον τὸν ἐν τούτων, τὸ δὲ τοιοῦτον ἀσεβὲς, θεῶν γένειον καταλύοντων.

11) Cf. Lycurgi dictum in Plut. Apophth. Lac. T. VIII, p. 224: ὀρίσαντος δ' αὐτοῦ καὶ τὸν χρόνον τῶν τε γαμομένων καὶ τῶν γαμούντων, πρὸς τὸν ζητοῦντα, ἐν' ἔφη τὰ γεννώμενα ἰσχυρὰ ἢ ἐν τελείῳ γεννώμενα: quem quod Osannus l. l. p. 8 non certum tempus praefinisse vult, sed illud tantum sanxisse, quod Xenophon ait de Republ. Lac. I, 6: ἐν ἡμαρτῶν τῶν σωμάτων τοῖς γάμοις ποιεῖσθαι — diversam enim pro cujusque natura maturitatem fuisse — non satis perpendit quod apud ipsum Platonem legitur de Republ. V, p. 460 E: ἄρ' οὐκ οὐκ οὐκ οὐκ μέτριος χρόνος ἀμῆς τὰ εἰκοσι ἔτη γυναικῶν, ἀνδρῶν δὲ τὰ τριάκοντα; ut mittam Aristotelem, qui eadem terminis quibus noster in Legibus aetatis vigorem comprehendit Rhetor. II, 14. 4: ἀμύλει δὲ τὸ μὲν σῶμα ἀπὸ τῶν τριάκοντα ἔτων μέχρι τῶν πέντε καὶ τριάκοντα. Cf. Legg. IV, p. 721 B et VI, p. 795 B, quibus ne quis illud contradicere existimet, quod p. 772 D ait: ἴσαστε τις οὐκ καὶ διαγνῆαι τῶν πέντε καὶ εἰκοσι γεγονότων ἔτη σοφῶν τε καὶ σοφοποιήμενος. . . . ἔξοικημένα πιστεύει, γαμεῖται μὲν πᾶς ἐντὸς τῶν πέντε καὶ τριάκοντα ἔτων, tenendum est, illic de circumspiciendis potius quam contrahendis nuptiis sermonem esse, similisque ratio est ei, qua Athenis juvenes duodeviginti quidem annos natos inter cives relatos, tamen vicenarios demum ad concionem admissos esse constat; inter vicesimum quintum enim et tricesimum annum Plato ipsam illam κρυπτεῖαν collocat, quam in sup. disp. p. 31 cum περιπόλιος Atticis comparavi. Obiter moneo apud Aristot. Politic. VII, 14. 6 pariter legendum videri δὲ τὰς μὲν ἀμύλει περὶ τὴν δεκάκαιδεκα ἔτων ἡλικίαν συζυγνόνται, τοὺς δὲ περὶ τὰ τριάκοντα: vulgo inepte τοὺς δ' ἔπειτα καὶ τριάκοντα.

dam magistratuū ex numero addit, feminas pariter maresque, qui concordiae conjugum prospiciant eosque debiti conjugalis admoneant contumacesque publicis tabulis proscribant ¹²⁾, ita comparatum est, ut ad Lacedaemoniorum *δίκην μονοδιαιτησίας* referri nequeat ¹³⁾, neque meliorem explicationem habeat, quam ut *ἐπικλήρων* curam, quam Athenis quoque magistratibus mandatam fuisse constat ¹⁴⁾, philosophum ad omne matrimoniorum genus transtulisse dicamus. Idem tamen, ne ultra modum civium numerus augeatur, tempus liberorum quaerendorum, nisi sterilitas intercesserit, decennio circumscribit ¹⁵⁾, adeoque sufficere censet, si quis vel duo tantum liberos, filium filiamque susceperit ¹⁶⁾; tot certe qui habeat, negat esse cur prima uxore mortua alteram ducat, quae illis pro noverca sit; quod etsi non tantis quantis Charondas poenis sauxerit ¹⁷⁾, sed dissuadendum potius quam praecise negandum esse duxerit, satis tamen clarè

12) Legg. VI, p. 784.

13) Cf. Clem. Alex. I. I. p. 423 A.

14) Cf. Lehrbuch d. griech. Staatsalterth. §. 121, n. 11.

15) Legg. VI, p. 784 B: *ἡ δὲ παιδοποιία καὶ φυλακὴ τῶν παιδοποιουμένων δευτέρῃ ἔστω κ. τ. λ.* Viginti annos liberis procreandis permittit Plato in Republ. V, p. 460 E, unde tamen inconsulte egit Astius, Plat. L. u. Schr. p. 386, quum argumentum contra Legum auctoritatem depromeret; qui primum quidem in eo lapsus est, quod contrahendorum matrimoniorum tempus illic describi censuit (cf. Dilthey p. 36 sq.), deinde vero non perpenderit, in Reipublicae libris, ubi liberi omnibus civibus communes esse jubentur, non esse cur sobolis augmenta tanta cum sollicitudine reprimentur.

16) Legg. XI, p. 930 C; cf. sup. disput. n. 82. Non satis merito Platonem reprehendit Aristot. Politic. II, 3. 6.

17) Cf. Diodor. XH, 12.

significavit, nullas sibi secundas nuptias probari, nisi quae reparandae priorum sterilitatis causa ineantur ¹⁸⁾. Concubinarum autem consuetudine civibus suis tanta cum severitate interdixit, ut eum qui alia muliere utatur praeter illam, quam cum diis sacrisque nuptialibus domum suam duxerit ¹⁹⁾, perinde ac peregrinum omni honorum communi-
 catione privet, progeniem vero, nisi quis cum alieno mancipio rem habuerit, cujus partum ipsius domino accrescere communi antiquitatis jure oportebat, una cum matre extra fines proturbari jubeat ²⁰⁾; unde fit, ut nulla apud ipsum spuriorum-mentio exstet, quorum conditio in reliquis Graeciae civitatibus haud exiguas difficultates legum latoribus creasse videtur.

Hactenus de maribus; feminarum notum est Platonem quantum fieri posset eandem cum maribus fortunam esse voluisse ²¹⁾; quod tamen quum ipse non semper pari cum illis diligentia persecutus sit, nobis nunc verbo attigisse sufficiat; comparationis utique cum aliorum Graecorum institutis in tanta rationum differentia sola sponsalia idoneam materiam praebent. Quod enim maribus tribuerat,

18) Legg. XI, p. 930 B.

19) Ibid. VIII, p. 841 D: ἄθνητα παλλάκων σπέρματα καὶ νόθα μὴ στείρειν . . . εἴ τις συγκληρονομήσῃ τινι πλήν ταῖς μετὰ θεῶν καὶ ἱερῶν γάμων ἐλθοῦσαις εἰς τὴν οἰκίαν, ἀνητάς ἢ καὶ ἄλλο δόξουσιν τρέφειν κτητάς . . . τάχ' ἂν ἄτιμον αὐτὸν τῶν ἐν τῇ πόλει ἐπαίων νομοθετοῦντες ὀρθῶς ἂν δέξαιμεν νομοθετεῖν, ὡς ὄντως ὄντα ξενικόν, ubi ne quis ἱερῶν γαμικῶν vel γαμηλιῶν corrigendum censeat, cf. Lex. Rhetor. pone Phot, Pors. p. 670: οἱ γαμοῦντες ποιοῦσιν τῷ Δεῖ καὶ τῇ Ἥρᾳ ἱεροῦς γάμους.

20) Legg. XI, p. 930 D.

21) Legg. VII, p. 791 sqq.

ut uno eodemque aetatis anno tricesimo simul et sui juris fierent et matrimonii ineundi potestatem acciperent, hoc certe in mulieres transferre non poterat, quas quum maritali quidem inter decimum sextum et vicesimum aetatis annum vellet, negotiorum autem gerendorum auctoritatem quadragenariis demum permitteret ²²⁾, desponderi saltem puellas aliena auctoritate necesse erat. Atque hac in causa fere eundem ordinem secutus est, quem et Athenis obtinuisse novimus ²³⁾ et universae Graeciae communem fuisse veri simile est ²⁴⁾, nisi quod matrem maternosque cognatos adjungendo femini generis aequalitatem quodam modo restituit ²⁵⁾; reliqua Soloniam legem vel illustrare arbi-

22) Ibid. VI, p. 785 B; cf. XII, p. 937 A, ubi tamen illud animadvertendum est, quod *δικην λαγχάνειν* ita tantum mulieri permittit, *ἐὰν ἄνδρος ἦ*: nuptiae igitur et ipse maritum *κύριον* esse vult; cf. Schömann's Att. Process p. 556.

23) Cf. Potiti Legg. Att. VI, l. 4, p. 436 sqq. et plura in Lehrbuch cit. §. 119, n. 6 et 7.

24) Cf. Gans Erbrecht in weltgeschichtl. Entwicklung T. I, p. 299.

25) Legg. VI, p. 774 E: *ἐγγύην δὲ εἶναι κυρίαν πατρός μὲν πρώτων, δευτέραν πάππου, τρίτην δὲ ἀδελφῶν δημοκρατίων ἐὰν δὲ μηδὲ εἰς ἣν τούτων, τὴν πρὸς μητρός μετὰ τοῦτο εἶναι κυρίαν ὡσαύτως ἐὰν δῶρα τύχη τις ἀήθης συμβαλεῖν, τοὺς ἐγγύτατοι γένους αἰεὶ κυρίους εἶναι μετὰ τῶν ἐπιτροπέων.* Unum restat discrimen cum lege Attica apud Demosth. adv. Steph. II, p. 1134, quod illic frater avum antecedit, apud Platonem sequitur; quod si quis fortuitum existimet, librariorum certe culpae tribui non potest, quum idem ordo in altero Demosthenis loco exstet adv. Leochar. p. 1095. 7: *καὶ ὁ νόμος ταῦτα μαρτυρεῖ λέγων, ἣν ἂν ἐγγυήσῃ πατὴρ ἢ ἀδελφός ἢ πάππος, ἐκ ταύτης εἶναι παιδας γρησίους*: sed vide ne Plato seniori plus tribuendum putaverit quam Solo, praesertim quum fratrem etiam multo serius apud Platonem quam Athenis in suam tutelam pervenire videamus, nec patrimonium nisi mortuo avo ad posteros transire possit; Athenis nullus dubito quin frater, qui sui juris paternorumque bonorum compos esset, avum in despondenda sorore antecesserit.

tror, si quidem tutorum mentio, quae in illa miro dicendi genere obscurata est, apud Platonem clarissime exstat, nec dubitari potest, quin Athenis quoque patre atque avo fratribusque mortuis puella in ejus potissimum potestate fuerit, cujus tutelae ab eo, qui novissime decessisset, commissa esset ²⁶). Disciplina autem muliebris, quam in plerisque Graeciae civitatibus peculiari magistratum generi commissam

26) Verba legis haec sunt: ἢν ἄν ἐγγυήσῃ ἐπὶ δικαίοις δάμαρτα εἶναι ἢ πατὴρ ἢ ἀδελφὸς ἢ υἱὸς ἢ παῖς ἢ πάλαιος ὁ πρὸς πατέρα, ἐκ ταύτης εἶναι παιδὸς γνησίους ἐὰν δὲ μηδεὶς ἢ τούτων, ἐὰν μὲν ἐπίκληρός τις ἦ, τὸν κύριον ἔχειν, ἐὰν δὲ μὴ ἦ, ὅτω ἄν ἐπιτρέψῃ, τοῦτον κύριον εἶναι: quorum quum jam universum sensum Petitus recte reddidisset: si orba (ἐπίκληρος) non sit, tutor eam desponsato, in alia omnia abiit Salmasius de modo usur. p. 168, qui tutoris mentionem aspernatus eum κύριον esse vult, cui vir moriens testamento uxorem suam reliquerit ac nuptum dederit, eumque secutus est Wesseling. ad Petit. p. 535; his deinde refutatis Heffterus athen. Gerichtsverf. p. 73 cum Reiskio (in Schaeferi Appar. crit. et exeg. T. V, p. 210) et Platnero (Beiträge zur Kenntniss d. att. Rechts p. 118) puellae ipsi jus tutoris eligendi tribuit; postremo Platnerus ipse (Proc. u. Kl. T. II, p. 250) sententia sua retractata hanc legis mentem fuisse statuit, ut pauper puella, quippe quae ἐπίκληρος non esset, ei matrimonio jungeretur, cui eam proximus agnatus despondisset. Atque hic quidem cum Salmasio et Müllero recte intellexit, subjectum ejus quod est ἐπιτρέψῃ mulierem esse non posse, sed ex antecedentibus repeti debere; illa vero ἐὰν δὲ μὴ ἦ prudenter cum Schaefero ad ἐπίκληρον retulit; ex reliquis autem primum hoc concedere nequeo, eam quae ἐπίκληρος non sit, pauperem esse, sed eam intelligo, cujus frater filios in aliena tutela reliquerit, qui etsi bona hereditaria acceperint, κύριοι tamen mulieris esse non possint; deinde vero nego vel ἐπιτρέψῃ despondendi vim habere, vel κύριον nunc, quum non de ducenda sed de despondenda puella agatur, maritum potius quem tutorem significare; nam quod paulo ante κύριος eam ipse ducere jubetur, singulare est. Κυρίων autem nomen ἐπιτρέψῃ quoque convenire, quatenus parentis loco et potestate sit, et aliis locis probatur, quos congressit Schmeisser de re tutelari Atheniensium p. 11, et insignissimo Aeschinis adv. Timarch. §. 13: πατὴρ ἢ ἀδελφὸς ἢ θεῖος ἢ ἐπιτρόπος ἢ ὅλος τῶν κυρίων τις: neque minus mulierum quam im-
 puberum ἐπιτρέψῃς esse potuisse, quod negare videtur Klenze in Zeitschr. f. geschichtl. Rechtsw. T. VI, p. 81, Platonis locus clare ostendit, ut mittam Isaeum de Philoctem. §. 14 et 17.

esse constat ²⁷⁾, Platoni non diversa est ab ea, qua universam civitatem severissime adstringit, neque quidquam eorum invenimus, quae Athenis ad *γυναικονόμων* curam pertinuisse traduntur, nisi quod convivarum numerum in nuptiis certo modo et ipse circumscribit ²⁸⁾; in quotidiana vita uxores una cum maritis et syssitiis ²⁹⁾ et exercitationibus bellicis ³⁰⁾ interesse jubet, eaque re non modo a reliquorum Graecorum moribus discedit, quos muliebre genus omnino domorum finibus inclusisse constat ³¹⁾, verum etiam Lacedaemoniorum exemplum relinquit, qui etsi virgines iisdem quibus juvenes artibus educarent ³²⁾, nuptas tamen vitam domesticam agere permiserunt et quasi disciplina publica solverunt ³³⁾, unde identidem queritur factum esse, ut viri tantum verecundia et obsequio conspicui essent, mulieres

27) Cf. Schubert de Aedilibus p. 68-72.

28) Legg. VI, p. 775 A; cf. Athenaeus VI, 46, p. 245 B: *ὅτι δ' ἦν ἔθος τοὺς γυναικονόμους ἐμορῶν τὰ συμπόσια καὶ ἐξετάζειν τῶν κελημένων τὸν ἀριθμὸν, εἰ κατὰ νόμον ἔσσι κ. τ. λ.*

29) Legg. VI, p. 780 B; cf. VII, p. 806 E.

30) Ibid. VII, p. 804 E sqq.

31) Cf. Plat. Republ. IX, p. 579 C: *καταδεδικώς ἐν τῇ οἰκίᾳ τὰ πολλὰ ἐστὶ ὡς περὶ γυνή: Phintys apud Stob. Floril. LXXIV. 61, p. 83 Gaisf.: ἴδια δὲ γυναικὸς τὸ οἰκουρὴν καὶ ἔνδον μένει καὶ ἐκδέχεται καὶ θεραπεύει τὸν ἄνδρα: Philo de Legg. Spec. p. 803 C: *θηλείας δὲ οἰκουρία καὶ ἔνδον μονή, παρθένους μὲν εἰσὼ κλισιάδων, τὴν μεγαύλιον ὄρον πεποιημέναις, τελείας δ' ἤδη γυναιξὶ τὴν αὔλιον.**

32) De re notissima cf. Müller's Dorier T. II, p. 314. Eadem Plato VIII, p. 833 D sqq., sed ut *πρῆποισι* σπολῆ ἔσσι κλέμας in certamina descendere jubeat, non nudas ut Lacaenas.

33) Cf. Dionys. Hal. Exc. Archaeol. Rom. XX, 2: *τῶν δὲ κατ' οἰκίαν γενομένων οὔτε πρόνοιον οὔτε φυλακὴν ἐποιῶντο, τὴν αὔλιον θυρὰν ἐκίστου ὄρον εἶναι τῆς ἐλευθερίας τοῦ βίου τομίζοντες.*

autem procacitate et intemperantia reliquas Graecas longe superarent ³⁴). Neque in liberis educandis eum Lacedaemoniorum rationes omnino probasse jam in superiore disputatione significavi; quorum instituta ut in aliis multis, quae ad morum disciplinam pertinent, studiose sequitur, ita in hoc acerrime reprehendit, quod corpora magis quam ingenia puerorum excolerent ³⁵); ipse vero vel pluribus artibus, quam quae vulgo Graecorum pueri addiscerent, juventutem erudiendam censet ³⁶), earumque magistros, quod ante ipsum unum Charondam instituisse audimus ³⁷), etiam publicis impensis conducere jubet ³⁸); in eo tantum Lacedaemoniorum quoque similis, quod non arbitrio parentum relinquit, quae suos quique liberos discere cupiant, sed eadem omnes scholarum frequentandarum necessitate compre-

34) Cf. disput. sup. n. 55 et Lehrbuch cit. §. 26, n. 20.

35) Cf. disput. sup. n. 57.

36) Legg. VII, p. 817 E: *ἔτι δὲ τοίνυν τοῖς ἐλευθέροις ἐστὶ τρία μαθήματα, λογισμοὶ μὲν καὶ τὰ περὶ ἀριθμοῦ ἐν μίθῳ, μετρητικὴ δὲ μέτρον καὶ ἐπιπέδου καὶ βάθους ὡς ἐν αὐτῷ δεύτερον, τρίτον δὲ τῆς τῶν ἀστρῶν περιόδου πρὸς ἄλληλα ὡς πέφυκε πορεύεσθαι: cf. Republ. VII, p. 536 D. Harum enim artium ignorantiam etiam alias popularibus suis exprobravit; cf. Plutarch. de Genio Socratis c. 7.*

37) Diodor. XII, 12: *ἰσομοθέτησι γὰρ τῶν πολιτῶν τοὺς νόμους ἀπαντὰς μαθάνειν γράμματα χορηγίᾳ τῆς πόλεως τοῖς μισθοῖς τοῖς διδασκάλους. Apud reliquos enim Graecos etsi communiter pueri instituerentur, privatorum tamen opera si ludii instituti erant, publicas scholas non novimus; cf. Hegewisch, ob bei den Alten öffentliche Erziehung war? Altona 1811. 8, et Koenig de publica educatione in Opuscul. p. 66 sq. et 81 sq.*

38) Legg. VII, p. 804 C, ubi tamen cavendum est ne quis cum *Kappio* (Platon's Erziehungslehre p. 42) ex nostro loquendi usu *besoldete Lehrer* inveniri sibi videatur; peregrinos enim quasi opifices mercede conductos Plato dicit, *πεπεισμένους μισθοῖς οὐκ ὀκνῶντας ξείνους, quos quasi βαρβάρους civium ex numero capi vetat.*

hendit ³⁹⁾. Hoc enim summum Platoni in rebus domesticis esse vidimus, ut quae quis habeat, non sibi sed patriae deberi sciat; neque alia liberorum causa est, quos ut procreare parentes non sua magis quam rei publicae causa jusserat, ita neque uti procreatis pro suis permittit; unde omnino sequitur, ut patriae potestatis, quae apud reliquos quoque Graecos, si cum Romanis comparaveris, satis exigua est ⁴⁰⁾, fere nullum apud ipsum vestigium appareat, atque ea quoque, quae juvenilis licentiae coercendae causa institui oporteat, in medio ponantur neque aut negligentiae aut tristitiae parentum locus relinquatur. Et universae quidem educationi unum ex nomophylacibus praeficit ⁴¹⁾, quem haud scio an satis commode cum Lacedaemoniorum παιδονόμῳ

³⁹⁾ Ibid. p. 804 D: οὐχ ὅν μὲν ἂν ὁ πατήρ βούληται φοιτῶντα, ὅν δ' ἂν μὴ εἶναι τῆς παιδείας, ἀλλὰ τὸ λεγόμενον πᾶντ' ἄνδρα καὶ παῖδα κατὰ τὸ δυνατόν, ὡς τῆς πόλεως μᾶλλον ἢ τῶν γεννητόρων ὄντας, παιδευτέον ἐξ ἀνάγκης. A quod Lacedaemonios eum, qui communis disciplinae participans non fuisset, ne civitatis quidem optimo jure usum esse, monui in disp. de Homocis p. 16 sqq. et in Lehrbuch cit. §. 25, n. 18; magistri tamen apud hos neque publici neque privati apparent, sed prout natura ferebat, inter se instituebant; cf. Aristot. Politic. VIII, 3. 3: τῶν μὲν οὖν αἱ μάλιστα δοκοῦσι τῶν πόλεων ἐπιμελεῖσθαι τῶν παιδῶν αἱ μὲν ἀθλητικὴν ἐξ ἐμπροσθίων . . . οἱ δὲ Λάκωνες ταύτην μὲν οὐχ ἡμικρον τὴν ἀμφοτέρων, θηριώδεις δ' ἀπειροῦνται τοῖς πόνοις: pluraque apud Ad. Cramer. de educ. puer. apud Athen. p. 36.

⁴⁰⁾ Cf. Dionys. Hal. Arch. Rom. II, 26: οἱ μὲν γὰρ τὰς Ἑλληνικὰς κατιστησάμενοι πολιτείας βραχὺν τινα κομιδῇ χρόνον ἔταξαν ἄρχισθαι τοὺς παῖδας ὑπὸ τῶν πατέρων . . . τιμορίας δὲ κατὰ τῶν παιδῶν ἔταξαν, ἐὰν ἀπειθῶσι τοῖς πατέρας, οὐ βραχέως, ἐξελίκοι τῆς οἰκίας ἐπιτρέψαντες αὐτοῖς καὶ χρήματα μὴ καταλιπεῖν, περιουτέρω δὲ οὐδέν: cf. et Aristot. Politic. I, 5. 2 pluraque apud Meierum de bon. damn. p. 27 et Platnerum Proc. u. Kl. T. II, p. 242.

⁴¹⁾ Legg. VI, p. 766 C; cf. VIII, p. 829 D et p. 835 A, ubi παιδευτοῦ nomine eum appellat.

comparare liceat 42), praetereaque illud ad Lacedaemonis exemplum instituit, quod jam in superiore disputatione attigi, ut adolescentes unicuique, qui natu major esset, tanquam parenti obsequium praestarent senioresque vel castigandi jure adversus juniorum lasciviam uterentur 43); abdicandi autem potestatem ne parentibus quidem solis concessit, ne quis iracundia concitatus hominem juvenem, qui olim fortasse ad bonam frugem redire posset, domo simul ac civitate exturbaret, sed primum quidem propinquorum consilium adhiberi jussit, quorum suffragiis de fortuna hominis decerneretur; abdicatum autem, si quis sibi adoptare vellet, non prohibuit, eum demum, qui intra decennium a nemine in familiam reciperetur, una cum iis, qui propter fratrum numerum proprii patrimonii expertes essent, in colonias exsulatum ablegavit 44). Simili cautione in divortiis utitur, quae ita tantum fieri permittit, ubi decem ex nomophylacum totidemque ex muliebrium magistratuum numero selectae frustra dissidia componere tentaverint, ac ne sic quidem simpliciter inter se disjungatur patitur, sed utrique novum conjugem addit, qui ferocem ejus animum

42) Xenoph. Rep. Lac. II, 2: ὁ δὲ Λυκῦργος ἀντὶ μὲν τοῦ ἰδίου ἑκαστῷ παιδαγωγὸς δούλους ἐπιστάνας ἄνδρα ἐπέστησε κρατεῖν αὐτῶν, ἐξ ὧν περ αἱ μέγισται ἀρχαὶ καθίστανται, ὅς θη καὶ παιδονόμος καλεῖται. Eundem Plutarchus quoque V. Lycurg. c. 17 ἐκ τῶν καλῶν κἀγαθῶν ἀνδρῶν lectum esse tradit; sed haud scio an longius etiam procedere eumque senatorum ex numero fuisse Platone duce statuere liceat. Paedagogia tamen Plato in singulis regendis carere noluit; cf. Legg. VII, p. 808 D et Kapp. l. l. p. 48 sq.

43) Cf. VII, p. 808 E et sup. disp. n. 76.

44) Legg. XI, p. 929; cf. Gans Erbrecht T. I, p. 323.

comprimere et continere valeat ⁴⁵⁾; sterilitatis tantum causa magistratus ipsos, ubi ita visum fuerit, matrimonia dirimere et quid cuique conveniat providere jubet ⁴⁶⁾.

Haec igitur omnia ab Attico jure prorsus aliena sunt, quod et patribus filios, quando vellent, abdicare ⁴⁷⁾ et maritis uxores repudiare ⁴⁸⁾ permisit; illud demum propius accedit, quod similem liberis adversus parentes desipientes actionem dari apud Platonem videmus ⁴⁹⁾, qualem Athenis fuisse satis constat ⁵⁰⁾; verum hanc quoque vel lege vel pudore ita temperat, ut filius maximos natu ex nomophylacibus antea adeat eorumque consilio atque auctoritate patrem reum agat. Ei demum, qui ita condemnatus sit, familiae regendae jure interdicat eumque pueri instar in posterum in aliena

45) Legg. XI, p. 930.

46) Ibid. VI, p. 784 B.

47) Hoc vel ex ipsis Platonis verbis prodit p. 928 D, ubi exprobrat vulgo hominum, quod ἤγορντ' ἂν δεῖν τὸν νομοθέτην νομοθετεῖν ἐξείναι σφισιν ἐὰν βούλωνται τὸν νόμον ἐπὶ κήρικος ἐναντίον ἑπάντων ἀπειπεῖν νόμον κατὰ νόμον μηκέτι εἶναι: confirmaturque Demosthenis loco adv. Boeot. p. 1006, 20: εἰ δ'ὲ νόμος . . . τοὺς γονίας ποιεῖ κερλοὺς οὐ μόνον θέσθαι τοῖνομοι ἐξ ἀρχῆς ἀλλὰ καὶ πάλιν ἐξαλεῖναι ἐὰν βούλωνται καὶ ἀποκηρῦξει: cujus enim rei aliquis κίριος est, ab aliena auctoritate pendere nequit, mirorque viros doctos, quorum nomina posui in Lehrbuch cit. §. 122, n. 11, Luciano auctore de judicium cognitione cogitare.

48) Cf. Lehrbuch §. 122, n. 4 et Gans Erbrecht T. I, p. 311.

49) Legg. XI, p. 929 D.

50) Cf. Meier's att. Process p. 296, cui tamen illud concedere nequeo, quod quum publicis hanc actionem accenseat, Platoni testimonium denunciat; hujus enim verba: νίεις δ'αὖ σφοῖο πατέρας ἐπὶ νόσων ἢ γήρωσ διατιθεμένους ἀσχερῶς ἐξείναι παρανομίας γράφεισθαι, nihil probant, si quidem ipso Meiero teste p. 198 γράφεισθαι interdum etiam de δικαίς usurpatur. Veram autem actionem fuisse non negem cum Platnero p. 213.

potestate esse jubet, quem eundem Athenis illius actionis effectum fuisse et vetus grammatici testimonium ⁵¹⁾ et Romani juris comparatio suadet ⁵²⁾; furentem certe vel in vincula conjici licuisse legimus ⁵³⁾, quod quum Plato propinquis etiam concedat adeoque mulcta proposita injungat ⁵⁴⁾, vide ne illa quoque lex Athenis Romam transierit ⁵⁵⁾, quae, si quis furiosus esset, agnatis gentilibusque in eum pecuniamque ejus potestatem dedit. Filium autem, qui pietatem erga parentes violasset, vix decerni potest utrum philosophus an Atheniensium legislator majore cum acerbitate persecutus sit; quorum alter capitis diminutione impios punivit ⁵⁶⁾, alter, qui ἀτιμίαν juris Attici non adscivit, poenam arbitrio judicum permisit, sed ut nihil supplicii praetermittendum esse adderet, quod quidem pati homo

51) In Bekkeri Anecd. T. I, p. 310. 3, qui quod παρανομίας ἐπιδημασίαν appellat, mihi secus ac Meiero p. 296 satis accurate loqui videtur; patris enim, qui causa cecidisset, bona filio victori adjudicabantur, ut ex Platone quoque apparet: ὁ δὲ ἔφρων τοῦ λοιποῦ χρόνου ἄκυρος ἔστω τῶν αὐτοῦ καὶ τὸ σμικρότατον διατίθεσθαι, καθάπερ καὶ δὲ οὐκίτω τὸν ἐπιλοιπον βίον: cf. Gans l. I, p. 324; publicam autem actionem fuisse non intelligo quomodo hinc Meierus colligere sibi visus sit.

52) Cicero de Senect. c. 7: *a filiis in judicium vocatus est, ut, quemadmodum nostro more male rem gerentibus patribus bonis interdici solet, sic illum quasi desipientem a re familiarum removerent iudices.*

53) Cf. Xenoph. Mem. Socr. I, 2. 49.

54) Legg. XI, p. 934 D.

55) Apud Cic. de Invent. II, 50; cf. Dirksen's Zwölf-Tafel-Fragmente p. 369 sqq. et Heineccii Syntagma I. 23, 2, p. 224 sq.

56) Praeter Meierum de bonis damn. p. 127 cf. Jani Pan diss. de grati animi officiis ingratorumque poena jure Attico et Romano p. 25 sqq. et Lelyveld de infamia p. 144 sqq.

posset 57); tricenario tantum vel si mulier fuerit quadragenaria minores verberibus potius vinculisque castigandos quam supplicio afficiendos censet. Hos enim superius vidimus apud ipsum nondum sui juris haberi, quorum tamen Athenis quoque aliam conditionem fuisse consentaneum est; utque in iudiciorum forma aliisque multis suae potius quam Atheniensium rei publicae indolem eum secutum esse concedamus, illud certe utriusque commune est, quod non parentibus solis, sed cuivis *κακώσεως* persequendae potestatem tribuunt 58); neque hoc Athenas transferre dubito, quod Plato addit, servo, qui in ejusmodi causa indicium fecerit, libertatem publice deberi 59). In eo tantum magis philosophum quam legislatorem agit, quod liberorum officia, quae parentibus praestare debeant, non certis actionibus describit, sed ad omnia quibus vita humana continetur extendit: Solonis certe legibus, etsi omnino prohibitum volebant, quominus ingrati in parentes liberi existerent 60), tamen hoc imprimis cautum

57) Legg. XI, p. 932. Filium, qui parentes verberarit, perpetuo exilio afficit IX, p. 881.

58) Ibidem p. 932 D: *ἐάν δέ τις ἀδυνατῆ κακούμενος φράζειν, ὁ πωθύμενος τῶν ἐλευθέρων ἔξαγγελλέτω τοῖς ἄρχοις*: cf. Harpocr. p. 160: *ὅτι δὲ ἐξῆν καὶ παντὶ τῶ βουλευμένῳ γράφασθαι κακώσεως γονέων . . . δηλοῦται ἐν τε τῶ προσηρημένῳ λόγῳ ψευρίδου κ. τ. λ. et Meier's att. Process p. 291.*

59) Legg. IX, p. 881 C; XI, p. 932 D: *ἐάν δέ δοῦλος μνησίη, ἐλεύθερος ἴσται, καὶ ἐάν μὲν τῶν κακούντων ἢ κακούμενων δοῦλος, ὑπὸ τῆς ἀρχῆς ἀφείσθω, ἐάν δέ τίνος ἄλλου τῶν πολιτῶν, τὸ δημόσιον ὑπὲρ αὐτοῦ τιμὴν τῶ κεντημένῳ καταβαλλέτω.*

60) Xenoph. Mem. Socr. II, 2. 13: *οἷς οἶσθαι ὅτι ἡ πόλις ἄλλης μὲν ἀχαριστίας οἰδημῶς ἐπιμελέεται οὐδὲ δικάζει . . . ἐάν δέ τις γονίως μὴ θηρευέη, τούτω δίκεν γὰ ἐπιτέθειται*; cf. Lucian.

fuisse videtur, ne quis parenti aut manus inferret, aut alimenta, domum resque ad victum necessarias egenti decrepitate praestare detrectaret, aut denique mortuo justa facere negligeret ⁶¹⁾; Plato autem et haec omnia et quaecunque praeterea filio suppetant, fortunas, corpus, ipsam postremo vitam parentibus deberi statuit, vetatque ne quis vel liberos reliquamque progeniem vel se ipsum parentibus antiquiorem habeat iisque omnium suorum potestatem facere ac desideria eorum explere dubitet ⁶²⁾, quo in genere quidquid peccatum sit, una eademque lege omnes comprehendit. Liberatorum demum erga patronos pietatem certorum officiorum finibus includit, ut singulis mensibus ter ad patroni aedes comissent operamque suam, si quid jubeat, pollicitentur, neque matrimonia sine ipsius voluntate ineant, opes denique ne majores quam ille domi habeant, quaeque ulterius acquirant illi concedant ⁶³⁾; quorum partem saltem Athenarum quoque institutis respondere videri hisque illustrandis inservire in superiore jam disputatione significavi. Servorum quoque

Patr. Enc. c. 7: *κακώσεως μὲν γὰρ γονίων εἰσὶ νόμοι παρὰ ταῖς πόλεις, κοινήν δὲ προσήκει πάντων μητέρα τὴν πατρίδα νομίζειν καὶ χριστήρια προφῶν ἀποδίδοναι*, et quae praeterea attulit Jan. Pan p. 29 et 124 sqq.

61) Herald. Obs. ad J. Att. et Rom. VII, 23, p. 587: *κίαντος γονίων dicebatur injuria parentibus a liberis facta, non tamen quaelibet, sed atrocior aut inhumanior, veluti si quis iis manus impias intulisset aut alimenta negasset*; cf. legum reliquias apud Petitem II, 4, 14, p. 163 sqq.

62) Legg. IV, p. 717 B; XI, p. 932 A.

63) Ibid. XI, p. 915 A; cf. sup. disp. p. 64 et Lehrbuch d. griech. Staatsalterth. S. 114 extr.

de jure et conditione quid Platoni cum legibus patriis conveniat discrepetve, ibidem passim attigi, neque nunc habeo quod addam, nisi quae ad universam illorum hominum tractationem pertinent, quorum tamen pleraque ut apud reliquos Graecos ita etiam apud Platonem prudentiae dominorum relinquuntur et consiliis magis quam legibus reguntur. Quid enim dominis in mancipia liceret, ex ipsa utrorumque conditione et fortuna sequebatur neque magis sanciri opus erat quam quomodo quis reliqua re familiari uteretur; ea tantum quae rei publicae interesset domino non licere, legibus indigebant, quibus singulorum hominum arbitria coërcerentur; qua in causa jam superius vidimus Platonis severitatem cum Atheniensium humanitate in nonnullis convenire ⁶⁴), si quidem utriusque intererat videre, ne quis in servis tractandis superbiae et temeritati assuesceret et jus fasque sequi quamvis vili in capite dedisceret ⁶⁵). Nimiam tantum illam lenitatem atque indulgentiam reprehendit, qua Athenienses, ut

64) Quo in genere etiam illud imprimis censendum est, quod ne servum quidem nisi publice cognita causa capitale supplicium pati voluerint; cf. Antipho de Herod. caede §. 48 et Plat. Legg. IX, p. 872 B: *ἐάν δὲ δοῦλος ἐλεύθερον ἐκὼν . . ἀποκτείνῃ καὶ ὑφ' ἡμῶν τὴν δίκην* x. τ. λ. De Athenarum humanitate in servos cf. omnino Lehrbuch cit. §. 114, n. 6 sqq.

65) Ratio fere eadem apud Lycurgum adv. Leocr. §. 66: *οὐ γὰρ πρὸς τὸ ἴδιον ἑκαστος αὐτῶν ἀπέβλεπε τοῦ γεγενημένου πράγματος οὐδ' ἐντεῦθεν τὸ μέγεθος τῶν ἀμαρτημάτων ἐλάμβανον, ἀλλ' αὐτὸ ἰσοπέουν τοῦτο, εἰ πέφυκε τὸ ἀδίκημα ταῦτο ἐπὶ πλείων ἐλθὼν μέγα βλάπτειν τοὺς ἀνθρώπους*, et apud Platonem Legg. VI, p. 777 D: *διόδηλος γὰρ ὁ φύσει καὶ μὴ πλαστῶς εἶβω τὴν δίκην, μισῶν δὲ ὄντως τὸ ἀδικεῖν ἐν οἷς αὐτῶν ἡμέδιον ἀδικεῖν ὁ περὶ τὰ τῶν δούλων οἶον ἤθη καὶ πράξεις γυγνόμενός τις ἀμάρτης τοῦ τε ἀνοσίου περὶ καὶ ἀδίκου σκείρειν εἰς ἀρετῆς ἑκαστον ἑκαστότατος ἢν εἶη.*

videtur, haud raro servis tanquam liberis familiariter utebantur neque quidquam amplius discriminis inter utrosque apparebat ⁶⁶); quod ut evitetur, non modo severe, dum jure fiat, castigandos, verum etiam omnino imperiose potius quam blandè et comiter appellandos censeat ⁶⁷); idem tamen a Lacedaemoniorum crudelitate tantum abest, ut et contumeliis servorum abstinere jubeat, et minus etiam, si fieri possit, in illos quam in eos, qui aequo jure sint, injuriose agi velit ⁶⁸), neque minus acriter eos increpat, qui verberibus stimulisque servorum ingenia etiam viliora reddant ⁶⁹), quod Lacedaemonios fecisse inter omnes constat ⁷⁰). Omnium autem maxime memorabilis illa cautio est, quam Aristoteles quoque et publice et privatim insigniter commendat, ne popularium nimius inter servos numerus sit eodemve

66) Ibidem p. 777 E: καλίστην γε μὴν ἐν δίκῃ δοῦλους δεῖ καὶ μὴ τουθετοῦντας ὡς ἐλευθέρους θρηπίτεσθαι ποιεῖν τὴν δὲ οἰκέτου πρόρρησιν χρῆσθαι σχεδὸν ἐπιτάξιν πᾶσαν γίνεσθαι, μὴ πρόσκαιροντας μηδαμῆ μηδαμῶς οἰκέταις, μήτ' οὖν θηλείας μήτε ἄρρεσιν, ἃ δὴ πρὸς δοῦλους φιλοῦσι πολλοὶ σφόδρα ἀνοήτως κ. τ. λ. Cf. Republ. VIII, p. 563 B: τὸ δὲ γε ἔσχατον τῆς ἐλευθερίας τοῦ πλήθους, ὅσον γίνεται ἐν τῇ τωαύτῃ πόλει, ὅταν δὴ οἱ ἐωνημένοι καὶ αἱ ἐωνημένοι μὴδὲν ἦττον ἐλευθεροὶ ὡς τῶν περιμέμενων, et Xenoph. Rep. Ath. I, 10.

67) Mirum est Aristotelem hoc reprehendere in Politic. I, 5, 11: διὸ λέγουσιν οὐ καλῶς οἱ λόγον τοῖς δοῦλοις ἀποστειροῦντας καὶ φάσκοντες ἐπιτάξαι χρῆσθαι μόνον τουθετητίον γὰρ μᾶλλον τοῖς δοῦλοις ἢ τοῖς παιδῶν.

68) Legg. VI, p. 777 D: ἡ δὲ τροφή τῶν τωούτων μὴτε τινὰ ἕβρον ἰβρίζειν εἰς τοὺς οἰκέτας, ἦττον δὲ, εἰ δυνατόν, ἀδικεῖν ἢ τοὺς εἴς ἑαυτοῦ.

69) Ibidem p. 777 A: οἱ μὲν πιστεύουσι τε οὐδὲν γένει οἰκετῶν, κατὰ δὲ θηρίων φύσιν κινήτρους καὶ μάστιγιν οὐ τρῆς μόνον ἀλλὰ πολλὰς ἀπεργάζονται δοῦλους τὰς ψυχὰς τῶν οἰκετῶν.

70) Myro apud Athen. XIV, 74, p. 657 D: τοῖς δ' εἰλωσι πᾶν ἰβριστικὸν ἔργον ἐπιτάττουσι πρὸς πᾶσαν ἄγον ἀτιμίαν. . . πληγὰς τε τεταγμένας λαμβάνειν κατ' ἐπιτακτὸν ἀδικήματος χωρὶς, ἵνα μήποτε δουλεύειν ἀπομάθωσι.

sermōnis genere utantur; quos quis servitatem facile tolerare velit 71); unde apparet longe diversam ab Helotarum vel Aphamiotarum, qui apud Cretenses fuerant, fortuna servorum conditionem apud Platonem cogitari; quos etsi pariter atque illos agros colere pensionesque ferre jubet, unde vitam domini sustentent 72), universum tamen illorum statum, nisi peculiares rei publicae suae rationes aliter fieri juberent, ad reliquae potius Graeciae ipsarumque Athenarumque exemplum informasse videtur.

Neque in iis, quae ad reliquam rem familiarem regendam et successionem in bona defunctorum pertinent, Platonem Spartanorum instituta caeca imitatione secutum esse, sed quae illis detrimento fuisse usu expertus videret, sapienti temperamento immutasse, in superiore disputatione identidem monuimus; quo in genere illud primum nos advertit, quod quum Lycurgus fundos tantum aequabiliter distribuisse, reliquarum opum aequalitatem desperasse tradatur 73), noster, etsi paribus omnes finibus includi non posse intelligeret, tamen non modo

71) Aristot. Oeconom. I, 5: *μη κτῆσθαι δημοθνεῖς πολλοῖς ὡς περ καὶ ἐν ταῖς πόλεσιν*: cf. Legg. VI, p. 777 C: *ἔργω γὰρ πολλὰν ἐπιδείκνται περὶ τὰς Μισηνίων συχνὰς εἰσθύνις ἀποστάσεις γίγνεσθαι καὶ περὶ γε τὰς τῶν ἐκ μιᾶς φωνῆς πολλοὺς οὐκ ἔτι κτωμένων πόλει, ὅσα καὶ ἐμβαίνει . . . δύο δὲ λείπεσθον μόνω μηχανά, μήτε πατριώτας ἀλλήλων εἶναι τοὺς μέλλοντας ἔξῃν δουλείαις ἀσυμφώνους τε εἰς δύναμιν ὅτι μάλιστα, τρέφειν δ' αὐτοὺς ὀρθῶς κ. τ. λ.* De vocabulo πατριώτας cf. Wachsmuth's Hell. Alterth. T. I, P. 1, p. 172.

72) Legg. VII, p. 806 E: *γίνοργίαι δὲ ἐπιδομέναι δούλοις ἀπαρχὴν τῶν ἐκ τῆς γῆς ἀποτελοῦσιν ἑαυτὴν ἀνθρώποις ὡς οὐ κοσμίως.*

73) Plut. V, Lycurg. c. 9: *ἐπιχειρήσας δὲ καὶ τὰ ἐπιπλεῖ διαμερῖν, ὅπως παντάπασιν ἔξιλοι τὸ ἄνισον καὶ ἀνώμαλον, ἐπεὶ χαλεπῶς εἴρωρα παραδεχομένους κ. τ. λ.*

Solonem secutus ipsa illa inaequalitate per classes descripta ad libramentum quoddam in re publica efficiendum prudenter usus est⁷⁴⁾, verum etiam opulentissimis eam modum imposuit, ne quis ultra quadruplum ejus fundi domi haberet, quem pariter omnibus ab initio pro patrimonio attribuit, eaque de causa etiam has opes, quae apud reliquos Graecos inter ἀφανῆ οὐσίαν referebantur, publicis tabulis perscriptas proponi jussit⁷⁵⁾. Ipsa autem patrimonia etsi pariter ut Lacedaemonii dividi alienarive vetuit⁷⁶⁾, tamen longe aliis artibus ac majore quam illi diligentia tuetur; quae quum illi satis se tuta praestitisse existimarent, ubi singularum familiarum incolumitati et perpetuitati quibus possent modis prospexissent⁷⁷⁾, Plato universae civitatis quasi communia haberi vult⁷⁸⁾ summisque magistratibus eorum curam injungit, neque quidquam antiquius existimari jubet, quam ut numerus integer, qualis ab initio fuerit, sibi constet; quem in finem nec generationes, si opus sit, inhiberi⁷⁹⁾, nec colonos emitti, nec peregrinos, si indigenarum numerus deficiat, in civitatem recipi

74) Legg. V, p. 744 B; cf. sup. disput. p. 26.

75) Legg. V, p. 745 A: ἡ δὲ πηχὺς χωρὶς τοῦ κλήρου πάντων πᾶσα ἐν τῷ φανερῷ γυγνέσθω παρὰ φίλων ἀρχουσιν, οἷς ἂν ὁ νόμος προτάξῃ κ. τ. λ. De οὐσίᾳ φανερᾷ et ἀφανῆ in Lehrbuch cit. §. 162, n. 14.

76) Cf. sup. disput. n. 92.

77) Cf. disp. de causis turbatae apud Lacedaemonios agrorum aequalitatis p. 39 sqq.

78) Legg. V, p. 740 A: κρείσθων οὖν τοιᾶδε διανοίᾳ πως, ὡς ἄρα δεῖ τὸν λαχόντα τὴν λῆξιν ταύτην νομίζειν μὲν κοινὴν αὐτῆν τῆς πόλεως ἐμπόσης κ. τ. λ.; cf. et IX, p. 877 D.

79) Ibidem p. 740 D: ἐπισχέουσιν γενέσθωσιν οἷς ἂν εὐθροὺς ἢ γέμεις: cf. P. Petiti Miscellanea III. 16, p. 185.

recusat, Lacedaemoniorum vero artificia, qui et mulieres ex aliënis concipere; et spurios vernasque pro civibus educari, et plures germanos una uxore uti permittebant, adeo non adsciscit, ut appareat eum non tam de familiarum quam de ipso civium numero propagando et servando laborare. Atque illud quidem, quod ex pluribus filiis unum tantum heredem a patre scribi jubet, quantum non minus a Lacedaemoniorum quam reliquorum Graecorum moribus recedat, satis in superiore disputatione illustravimus⁸⁰); quae autem ad ipsam generum perpetuitatem in successione conservandam spectant, non propius ad Lacedaemoniorum quam ad communia Graecorum instituta conveniunt adeoque multo magis Attici juris diligentiam referunt, neque irritam esse arbitror quam illic spem proposui, fore ut hac quoque in parte Solonis leges non sine fructu cum Platonicis comparentur. Testamenti certe factionem, quam Spartaë ante Epitadeum nullam fuisse dixi⁸¹), iisdem legibus concedit, quibus in jure Attico fieri videmus⁸²): ut qui mascula progenie careat, quemcunque

80) Cf. disput. sup. p. 25 sq. Illud tantum, ne quid praetermississe videar, nunc addo, hanc legem ad solum fundum pertinere, in quo ipsum patrimonium positum sit; reliquam rem familiarem ita tantum heredi scripto cedere, ubi vel nullos fratres habeat, quibus eam pater moriens distribuere possit, vel hi ipsi proprios sibi fundos nacti sint; cf. Legg. XI, p. 923 D: ὅτω δ' ἂν τῶν υἱῶν ὑπάρχων οἶκος ᾗ, μὴ νέμειν τοῖτω τῶν χρημάτων, θιγατρὶ τε ὡσαύτως ἢ μὲν ἂν ἐγγεγνημένος ὡς ἀνήρ ἐσόμενος ᾗ, μὴ νέμειν, ἢ δ' ἂν μὴ, νέμειν ἐὰν δέ τῳ τῶν υἱῶν ἢ καὶ τῶν θιγατέρων φανῇ κληρὸς ἐπιχώριος τῆς διαθήκης γενόμενος ὑστερον, τῷ κληρονομῶ τοῦ τὴν διαθήκην διαθεμένου καταλειπέτω scil. τὰ χρήματα

81) Cf. disput. sup. n. 87 et Müller's Dorier T. II, p. 194.

82) Isaacus de Pyrrhi hereditate §. 68: δ γὰρ νόμος διαθήκην λέγει εἶναι διατίθειν ὅπως

velit filium simul atque heredem scribat, filiam tamen si relinquat, eundem illam uxorem ducere jubeat; neque illud praetermittit, quod prudenter a Solone cautum erat, ut ei quoque, qui impuberes filios relinqueret, testamentum condere liceret ita, ut si illi ante virilem aetatem decessissent, alium illis heredem substitueret ⁸³⁾; legata tantum, de quibus apud Atticos nihil legum exstat, decima adventiciae rei parte circumscribit, sed ut in his quoque jus patrium supplere potius quam relinquere videatur ⁸⁴⁾. Intestatorum autem hereditates quod attinet, illud quidem, quod apud Athenienses satis solemne

Ἐν ἐθείῃ τις τὰ ἑαυτοῦ, ἐάν μὴ παῖδας γνησίους καταλίπη ἄρρενας, ἂν δὲ θηλείας καταλίπη, σὺν ταύταις: cf. Bunsen de jure hered. Athen. p. 55 sqq. et Gans Erbrecht T. I, p. 384 sqq.

⁸³⁾ Legg. XI, p. 923 E: *ἐάν δὲ υἱὸς τῷ τελευτήσῃ πατρὶ ᾖν, πρὶν εἰς ἄνδρας δυνατὸς εἶναι τελεῖν, εἴτε γεννητὸς ᾖν εἴτε ποιητὸς, γραφέτω καὶ περὶ τῆς τοιαύτης τύχης ὁ τὴν διαθήκην γράφων, τίνα χρὴ παῖδα αὐτῷ δεύτερον ἐπὶ τίχαις ἀμείνοσι γίνεσθαι: ubi quod adoptatio quoque secundum heredem in eventum fatalem substitui permittit, et ipsum Soloni tribuere non dubito; reliqua ipsius legis verbis leguntur apud Demosthenem adv. Stephan. p. 1136, 16: ὁ τι ἂν γνησίων ὄντων υἱῶν ὁ πατήρ διαθήσεται, ἐάν ἀποθάνωσιν οἱ υἱεῖς, σὺν ἐπὶ δίκαις ἡβῶν, τὴν τοῦ πατρὸς διαθήκην κερταῖν εἶναι, confirmanturque exemplo apud Isaacum de Cleonymi her. §. 4: ἔτι δὲ Πολυάρχου τοῦ πατρὸς Κλεωνίμου, πάππου δ' ἡμετέρου, προστάξαντος, εἴ το παῖδου Κλεώνυμος ἕπαις, ἡμῖν δοῦναι τὰ αὐτοῦ.*

⁸⁴⁾ Legg. XI, p. 921 A: *ἐάν δὲ τις ἄποιος ᾖν τοκαράπαν διαθήκην γράφῃ, τὸ τῆς ἐπικτητῆος δεκατημόριον ἀξελόμενος, ἐάν ἐθείῃ τῷ δωρεῖσθαι, δωρεῖσθω, τὰ δὲ ἄλλα παραδίδους πάντα τῷ ποιηθέντι ἀμειπτος ἴλεων υἱῶν αὐτὸν ποιέσθω σὺν νόμῳ: qua in lege rationis quoque humanitas animadvertenda est, ne ejus qui lege potius quam natura filius factus sit, nimis hereditate circumcisa, gratus animus pietasque adversus testatorem minuantur. Ceterum prudenter Bunsenius l. l. p. 60 monuit Athenis quoque legibus cautum fuisse videri, ne quaedam filiis detraherentur; certe pecuniam tantum in omnibus locis, ubi legatorum mentio fiat, memorari, et fundos, quibus proprie patrimonium carneretur, haud dubie filiis nulla donatione patrem subtrahere potuisse; cf. et Gans l. l. p. 390.*

fuisse videtur, ut ei, qui liberos ex se non reliquisset, propinquorum decreto heres constitueretur ⁸⁵⁾, Plato in iis tantum sanxit, qui aut exsilio in perpetuum mulctati essent eoque facto quasi civiliter mortui haberentur ⁸⁶⁾ aut adeo capitale supplicium subiissent, ubi multo majore cura opus esse videbatur, ut prioris domini scelera successoris virtute compensarentur domusque veterem integritatis laudem recuperaret ⁸⁷⁾; in reliquis tamen manifesto communes succedendi leges ante oculos habuit, eaque in causa gratissimum nobis fecit, quod graduum ordinem in succedendo atque ἀγχιστειας fines, de quibus non inter nostrae aetatis modo eruditos, verum etiam in ipso foro Attico acerrime disputatum esse novimus ⁸⁸⁾, aliquanto diligentius enarravit, quam in Solonis legibus factum esse videmus. Nam quum notissima juris Attici formula agnationis jura ἀνεψιῶν παιδῶν gradu circumscribantur, quo vocabulo tam sobrinos quam consobrinorum filios signi-

85) Cf. Platner's Beiträge zur Kenntniss des attischen Rechts p. 159 et Gans Erbrecht T. I, p. 318.

86) Legg. IX, p. 877 D; cf. disput. sup. n. 265.

87) Legg. IX, p. 878 A: τοὺς οἰκείους ἅμα νομοφύλαξι σκέψασθαι γένος δὲ τοῦ περὶ ἂν ἢ τῶν ἐν τῇ πόλει εὐδοκίμωτάτων πρὸς ἀρετὴν καὶ ἅμα ἐδτυχῆς, ἐν ᾧ ἂν παῖδες γεγονότες ὡς πλείους, ὅθεν ἕνα τῶν τοῦ τελευτήσαντος πατρὸς καὶ τοῖς ἄνω τοῦ γένους υἱὸν ὡς ἐκείνων ἐλπιούντας, σήμερον ἔνεκα ἐκονομάζοντας, γεννητόρσι τε αὐτοῖς καὶ ἐστιοῦχον καὶ θεραπευτὴν δόλων τε καὶ ἱερῶν ἐπ' ἀμείνοσι τύχαις γίγνεσθαι τοῦ πατρὸς, τοῦτ' αὖ τῶν τῶν ἐπεξεσμένους αὐτὸν κληρονόμον καταστήσαι κατὰ νόμον: quo in loco etiam illud ab Attico usu recedit, quod non necessario ἐν τῶν κατὰ γένος ἔγγυτάτω υἱὸς ἐκποιεῖται τῶν τετελευτησῶν, cf. Lehrbuch cit. §. 120, n. 6. Ceterum similis causa est eorum fundorum, quorum domini cum omni progenie extorres abiguntur, Legg. IX, p. 856 D.

88) Cf. Lehrbuch cit. §. 121, n. 3, inque primis Isaacum de Haguiac hereditate cum Demesthene adversus Macartatum, quae causa tota in hac controversia versatur.

ficari posse constat ⁸⁹⁾, Plato, licet aliis in locis eadem formula utatur ⁹⁰⁾, nunc tamen haud scio an experimentis doctus, quantis illa controversiis locum daret, ambiguitatem ita evitavit, ut πάππου παιδων υἰδοῦς diceret; quos consobrinorum filios esse nemo negabit ⁹¹⁾. Atque his imprimis illud praecipuum tribuit, ut filiam patre orbam una cum hereditate jure sibi vindicent, inter reliquos ipsi mulieri con-

89) V. quae contra Bunsenium p. 35 prudenter monuit Platnerus in Heidelb. Jahrb. 1814, n. 74, p. 1179 sqq. eumque secuti Gans l. l. p. 357 sq. et Schömannus ad Isaacum p. 455 sq.

90) Legg. VI, p. 766 C: καὶ εἰν ὀρφανῶν ἐπίτροπος τελευτήσῃ τις, οἱ προσήκοιτες καὶ ἐπιδημοῖντες πρὸς πατρός καὶ μητρός μέχρι ἀνεπιῶν παιδων ἄλλον καθιστάτων ἐντὸς δέκα ἡμερῶν: IX, p. 877 D: τοὺς συγγενεὺς συνελθόντας μέχρι ἀνεπιῶν παιδων τοῦ περὶ γένους, ἀρροτιρωθέν πρὸς τὰ ἀνδρῶν καὶ πρὸς γυναικῶν, κληρονομοὺς εἰς τὸν οἶκον τοῦτον καταστήσαι: p. 878 D: εἰν δὲ ὁμόγονος ὁμόγονον τρώσῃ, τοὺς γεννητάς (sic scribendum, ut sint parentes, non ut vulgo γεννήτας, gentiles) καὶ τοὺς συγγενεὺς μέχρι ἀνεπιῶν παιδων πρὸς γυναικῶν καὶ ἀνδρῶν γυναικίαις τε καὶ ἀνδρας συνελθόντας κληρονομασ παραδίδουαι τιμῶν τοὺς γεννήσασιν κατὰ φύσιν: unde vide ne etiam XI, p. 929 B scribendum sit: πρῶτον δὲ συλλεξάτω τοὺς αὐτοῦ συγγενεὺς μέχρι ἀνεπιῶν παιδων καὶ τοὺς τοῦ υἱοῦ ὡσαύτως τοὺς πρὸς μητρός, κατηγορεῖτω δὲ ἐν τούτοις. Eandem vim habent οἱ ἐντὸς ἀνεπιώτητος IX, p. 871 B, cf. sup. disp. n. 197.

91) Legg. XI, p. 925 A: εἰν δὲ τοὺς οὐλοὺς ἀπορία συγγενῶν ἤ, μέχρι μὲν ἀδελφοῦ υἰδῶν, μέχρι δὲ πάππου παιδων ὡσαύτως, τῶν ἄλλων ὅστιν ἂν ἡ παῖς μετ' ἐπιτρόπων αἰρήται τῶν πολιτῶν ἐκούσιον ἐκούσια, κληρονομοὺς γενέσθω τοῦ τελευτήσαντος καὶ τῆς θυγατρὸς νυμφός. Astius p. 521 non repetit υἰδῶν ad πάππου παιδων, sed ita explicat: et descendendo usque ad fratris nepotes et ascendendo ad avi filios; verum hoc inde refutari potest, quod paulo superius Plato inter eos, quos orbam jure suo ducere jubet, non modo πατρός ἀδελφόν, qui πάππου παῖς est, sed etiam hujus sororisque filios nominat, quos Astii ratio excluderet. Poterat etiam dicere μέχρι δὲ πατρός ἀδελφοῦ ἢ ἀδελφῆς υἰδῶν, maluit tamen utrumque genus παιδων nomine complecti eoque facto υἰδῶν omisit, quod ex antecedentibus repetendum esse vel inde patebat, quia παιδων nomine uterque sexus continetur. Astio, ni fallor, Bunsenii auctoritas fraudi fuit, apud quem consobrini patrulis, hoc est ipsorum parentibus antecedunt, ita ut in collateralibus per filios demum ad patres ascendatur; verum hoc et ipso Platonis loco p. 924 E et 925 D refellitur, et satis aliquid a Platnero refutatum est.

cedit ut quem sibi velit ipsius et tutorum suorum consensu maritum eligat; quorum etsi posterius, quod in arbitrio posuit, ab Atticis institutis longissime discedat, in iis certe, quae ad jus et officium spectant, patrium usum retinuisse videtur ⁹²⁾, neque illud Athenas transferre dubito, quod eos qui hac ex lege in matrimonium petant petanturve, juvenes pariter ac puellas, ubi de convenientia aetatis ad nuptias disceptatio oriatur, nudos in iudicio inspicere jubet ⁹³⁾; haec enim procul dubio erat illa adolescentium exploratio, qua Philocleo apud Aristophanem gloriatur ⁹⁴⁾, cujusque haud raro necessitas existere poterat, verbi causa si quis quamvis remotior agnatus orbam cum hereditate ita sibi vindicabat, ut propiorem nuptiis ineundis nondum maturum esse diceret. Muliebris autem sexus apud Platonem longe meliorem quam Athenis conditionem esse secundum ea, quae superius disputavimus, mirum accidere nequit; quem ut illic monuimus matri

92) Cf. Potiti legg. VI, l. 9; Bunsen p. 44—49; Platner's Process u. Klagen T. II, p. 252 sqq. Illud tantum, quod apud Athenienses licebat (cf. Demosthen. adv. Macart. p. 1067), ut qui mulierem ducere nollet, eam suis impensis dotatam alii collocaret, apud Platonem, qui omnes dotes tollit, obtinere non poterat.

93) Legg. XI, p. 925 A: τὴν δὲ τοῦ τῶν γάμων χρόνον συμμετρίαν τε καὶ ἀμετρίαν ὁ διαστής σκοπῶν κρινέτω, γυμνοὺς μὲν τοὺς ἄλλήνας, γυμνάς δὲ ἀμφιλοῦ μέχρι θεώμενος τὰς ὀηλείας.

94) Vesp. v. 598: παιδῶν τοιούτων δογμαζομένων αἰδοῦσα πάρεσσι θεῶσθαι. Boeckhius quidem in Ind. lectt. Berol. aest. 1819, p. 4 hunc morem refert ad professionem puertatis apud curiales et gentiles, Meierus de gentil. Att. p. 17 ad examen gymnasticorum certaminum causa institutum, quorum tamen neutrum apud iudices Heliastat factum esse constat; Platonem contra patrium usum sequi vel inde patet, quod sui ipsius immemor hanc spectationem instituit; nam qui omnino tricenarii demum matrimoniis ire debent, eorum profecto puertatem spectari amplius opus non erat.

maternisque cognatis aeque ac paternis despondendarum virginum jus tribuere, ita in eo quoque a patriis institutis discedere videmus, ut primum quidem fratrem uterinum, modo proprio patrimonio careat, proxime post germanum ad successionem in bona defuncti vocet ⁹⁵), deinde vero ejus, qui omnino nullos liberos reliquerit, hereditatem feminini generis aeque ac masculini propinquos accipere jubeat ita, ut ex utroque sexu qui genere proximi sint, nisi ipsi repugnent magistratusque et judices secundum ipsos decernant ⁹⁶), matrimonio jungantur domumque defuncti pro sanguinis conjunctione propagent ⁹⁷); quo facto apparet eodem modo, quo ex communi jure agnati ipsa successione quasi filiorum in locum subeunt, apud Platonem mulieres quoque cognatas *ἐπικλήρων* personas sustinere. Haec igitur ab Attico jure aliena instituit; illud tamen nec ipse facere poterat, ut cognatis, qui materno genere cum defuncto juncti essent, simul cum agnatis hereditatem daret, praesertim quum dividi in partes patrimonia nollet, sed in hoc certe Solonis exemplum secutus feminini generis prosapiem post masculos demum, qui quidem ejusdem

95) Legg. XI, p. 924 E: τοῦ ἀποθανόντος ἀδελφὸς δημοκράτωρ ἢ ἄλληρος ὁμομήτριος ἐχέτω τὴν θυγατέρα καὶ τὸν κληρὸν τοῦ τελευτήσαντος. Athenis contra lex erat: εἴν μὲν ἀδελφοὶ ὧσιν δημοκράτορες καὶ εἴν παῖδες ἐξ ἀδελφῶν γνήσιοι, τὴν τοῦ πατρὸς μοῖραν λαγχάνειν . . . εἴν δὲ μὴ ὄσι πρὸς πατρός μίχρη ἀνεψιῶν παιδων, τοὺς πρὸς μητρός τοῦ ἀνδρὸς κατὰ ταῦτά κηρίους εἶναι (Demosth. adv. Macart. p. 1067).

96) Legg. XI, p. 926 C.

97) Ibid. p. 925 C: Θήλεια δὲ καὶ ἀρῆην ὅσον εἰννομοὶ ἴτωσαν ἐκ τοῦ γένους εἰς τὸν ἐξηρημα-
 μόνον ἐκάστοτε οἶκον, ὧν ὁ κληρὸς γυγνέσθω κηρίως κ. τ. λ.

stirpis essent, succedere jussit ⁹⁸⁾ ejusque juris hunc ordinem descripsit, ut primo loco fratrem defuncti, secundo hujus filium, tertio filium sororis, quarto patris fratrem, quinto hujus filium, sexto sororis patris sive amitae filium ad hereditatem vocaret ⁹⁹⁾. Quem ne quis ad orbas tantum ducendas referat, animadvertendum est, et Platonem inferius, ubi ad ἀπαιδας transeat, apertis verbis lectores illuc remittere ¹⁰⁰⁾, et Attico quoque jure prorsus eundem succedendi ordinem constitui, sive quis filias tantum, sive nullos omnino liberos reliquerit, nisi quod filias heres ducere teneatur ¹⁰¹⁾; neque omnino dubitari potest, quin hac certe in causa Platoni cum jure patrio conveniat; nam quod Jonesio primum, deinde imprimis Gansio visum est, patruos Athenis, licet orbas sibi vindicare potuissent, hereditate tamen

98) Ibid. p. 925 A: ἔμπροσθεν μὲν τῶν ἀρρένων, ὑστερον δὲ θηλειῶν ἐνὶ γένει. Athenis haec lex erat: κρατεῖν δὲ τοὺς ἀρρένας καὶ τοὺς ἐκ τῶν ἀρρένων. ἐὰν ἐκ τῶν αὐτῶν ὄσι, καὶ ἐὰν γένῃ ἀπωτέρω, unde apparet male Astium apud Platonem legendum conjecisse ἐν ἐνὶ γένει, quo facto v. c. sororis filius fratris nepotem antecederet; γένος enim gradum propinquitatis significare docet Schömannus ad Isaeum p. 277, quo sensu Plato omnino recte dixit ἐνὶ γένει ὑστερον, quia masculinae stirpis nepos, quamvis uno gradu remotior, femineae filium excludit.

99) Ibidem p. 924 E.

100) Ibidem p. 925 C: ἅπαις δὲ ἀρρένων τε καὶ θηλειῶν τοπαράπαν ὅς ἂν μὴ διαθήμενος τελευτῇ, τὰ μὲν ἄλλα περὶ τοῦ τοιούτου κατὰ τὸν ἔμπροσθεν ἐχέτω νόμον. Solemnis formula in legibus τὰ μὲν ἄλλα κ. τ. λ., cf. Gorg. p. 451 C et Boeckh. ad C. Inscr. T. I, p. 124.

101) Cf. legem Atticam apud Demosth. l. 1.: ὅστις ἂν μὴ διαθήμενος ἀποθάνῃ, ἐὰν μὲν παῖδας καταλίπῃ θηλείας, σὺν ταύτησι, ἐὰν δὲ μὴ, τοίςδε κυρίους εἶναι τῶν χρημάτων: unde recte Gansius p. 339: Diesen (ἐπικληροῖς) liegt durchaus nicht der Begriff zu Grunde, dass sie in Ermangelung von Descendenten selbst als Erbende auftreten, sondern dass sie mit dem Vermögen von den Collateralen ererbt werden. Platonem hac quoque in re jus Atticum expressisse agnoscit et Schömannus ad Isaeum p. 438.

exclusos fuisse 102), quum rationi legis repugnat, tum claris veterum locis refutatur 103). Difficilior illa quaestio est, quid sit quod Plato et hic et inferius in mulierum successione describenda sex tantum gradus distinguat, unde eorum opinioni argumentum accedere videatur, qui Athenis quoque universum jus succedendi ἀγχιστείας finibus, de quibus superius egimus, circumscripserunt 104), praesertim quum ipse Plato extra hos fines orbis liberum mariti eligendi arbitrium permittat; accuratius tamen re perpensa intelligemus nec Platonis nec juris Attici mentem eam esse, quam antiquitus quoque, ut videtur, unus alterve causidicus sibi invenire visus est 105), ut qui ἐξω ἀγχιστείας

102) Cf. Jones Works T. IX, p. 324 sq. et Gans Erbrecht T. I, p. 377 sq., qui adeo parum sibi hac in re constitit, ut quum superius negasset patrimonium ab orba divelli posse, jam patrum conjiciat neptem ex fratre ἐπικληρον sine hereditate duxisse! Quamquam hoc argumento contra ipsius sententiam de patruis non utar, si quidem in eo quoque erravit, quod exempla de ἐπικληροis ducendis omnino ad patruum gradum retulit; recte enim Astius ad Legg. p. 524 animadvertit hac in causa non filiae sed patris mortui rationem in definiendis gradibus haberi, quapropter is, qui neptem suam orbam in matrimonium petit, non tanquam ejus patruus, sed tanquam defuncti frater hereditatem cernit!

103) Insignissimus locus est apud Isaeum de Cleonymi her. §. 45, ubi Cleonymi ex sorore nepotes in ejus hereditate petenda hoc potissimum argumento utuntur, quod si ipsi ante illum mortui essent, ille vicissim propter cognationis propinquitatem ipsorum in bona successurus fuerit; quo nihil apertius contra Gansium inveniri potest. Alius tamen praeterea apud eundem exstat, unde etiam defuncti patruus, si propiores heredes decissent, filiam ipsius sibi in matrimonium vindicare potuisse praedit: οἱ τοῦ Πύρρον θείοι, εἰ ἤδεσαν γνησίαν θυγατέρα τῷ ἑαυτῶν ἀδελφεῷ καταλειπομένην καὶ ἡμῶν μηδένα λαμβάνειν ἐθέλοντα αὐτήν, ὡς ἔν ποτε ἐπέτρεψαν Ξενοκλῆα, τὸν μηδαμῶθεν μηδὲν γένει προσήκοντα Πύρρον, λαβόντα εἶχειν τὴν κατὰ γένος προσήκουσαν αὐτοῖς γυναῖκα: quam si recte statuimus non nisi cum patrimonio duci licuisse, hinc quoque Gansii error clare apparet.

104) Cf. Hansen l. l. p. 36, cui tamen recte obloquitur Gansius l. l. p. 350.

105) Cf. Isaacus de Magniae her. §. 12 et 29, qui mihi ipsi pariter ut olim iudicibus

sint, nullo pacto ad hereditatem accedere possint. Quippe et Solonis in lege aperte legimus: ἐὰν δὲ μηδετέρωθεν ἢ ἐντὸς τούτων, τὸν πρὸς πατρὸς ἐγγυτάτω κύριον εἶναι, et philosophus universe addit: ὡσαύτως δὲ τὸ γένος ἀεὶ πορευέσθω κατ' ἀγχιστείαν, δι' ἀδελφῶν τε καὶ ἀδελφιδῶν ἐπανιόν: quod si quam vim in successione habuit ἀγχιστεία illa, quam superius intelleximus intra consobrinorum filios consistere, Athenis quidem ea erat, ut ad hunc usque gradum agnati cognatos excluderent, remotioribus autem agnatis propiores cognati antecederent, atque ita demum, ubi nec hoc ex genere quisquam exstaret, ad illos hereditas reverteretur¹⁰⁶); apud Platonem autem, quem fratres uterinos vel germanorum filiis praeferre vidimus, ἀνεψιότητος vis in iis tantum cernitur, quae ad cognitiones domesticas atque alia familiarum jura (cf. not. 90) pertinent, neque alia de causa sex tantum gradus descripsisse censendus est, nisi quia hos plerisque casibus sufficere arbitra-

Atticis fucum fecit in Lehrbuch cit. §. 121, n. 3; nunc demum accuratius re perponderata mihi persnasi oratorem illic egregie cavillari, mirorque Schömannum, qui astutias ejus verborumque lusum in ἀνεψιῶν παίδων nomine acute detexit, tamen et ipsum p. 452 jure vicisse illius clientem Theopompum contendere; nam si legis sententia non ea erat, ut jus succedendi sobrinorum in gradu hoc est sexto sisteretur, sed ad quintum potius pertinebat, aut Theopompus ipse tanquam sobrinus excluderetur, aut idem jus Stratoelis, qui pariter cum ipso sobrinus fuisset, filio competebat; quod enim Isaëus sobrinorum filios hereditate arceri ait, haec ipsa, opinor, cavillatio est.

106) Egregie hoc contra Bunsenium aliosque expedivit Gansius l. l. p. 350 sqq. hisque verbis p. 382 comprehendit: *das Erbrecht der väterlichen Verwandten bricht ab, um den mütterlichen Verwandten Platz zu machen und alsdann wieder zur väterlichen Verwandtschaft zurückzukehren . . . weil aber das attische Erbrecht innerhalb bestimmter Grade abbricht, so muss auch der Vorzug der Agnation durch das höhere Gesetz dieses Abbrechens bedingt seyn.*

retur¹⁰⁷). Omnino enim multa apud ipsum desiderantur, quae verum legislatorem quam maxime advertere debebant, atque hoc ipso in loco de hereditatibus haudquaquam omnes casus exhausit, qui quum omnino propter vicissitudinum multitudinem prope innumeram impeditiſſimus est, tum apud ipsum etiam impeditior fit eo, quod neminem unquam duo patrimonia simul possidere voluit; ipsum tamen si audiamus, veri simillimum est eum ad omnes has objectiones responsurum esse, talia se vel successoribus suis vel magistratibus qui futuri sint reliquisse, sibi universam tantum rei publicae formam describendam, non singula cum pulvisculo exhaurienda fuisse: quapropter nos quoque in iis quae ipse exhibuit consistemus, neque sollicite quaeremus, quomodo fieri potuisse videantur ea, quae nunquam in factum transiisse scimus. Unus restat locus de tutoribus impuberum, quem satis accurate philosophus tractavit, sed ut in his quoque patrii juris vestigia premere videatur¹⁰⁸); nam et parentibus permittit, ut testamento tutores liberis quos velint relinquunt, et si quis intestatus decesserit, magistratibus eam curam imponit, ut ex propinquis amicisque mortui constituent, qui liberis ejus tanquam parentum loco sint¹⁰⁹), numero tantum et aliis pro suae civitatis

107) Cf. Klenze in *Zeitschrift f. geschichtl. Rechtswissenschaft* T. VI, p. 141 sq.

108) Cf. *Lehrbuch* cit. §. 122, n. 12.

109) Cf. *Legg.* XI, p. 924 A. B, unde auctoritas accedit *Petito LL. AA. VI. 7. 1*, p. 491, qui duo tantum tutelae genera Athenis agnoscit, testamentariam et dativam; nam quod Meierus (*att. Proc.* p. 448), Platnerus (*Proc. u. Kl. T. II*, p. 278), Klenze (*die Cog-*

rationibus immutatis; eum autem tutorem, qui male rem gerere videatur, et magistratus punire jubet et unicuique sive propinquo sive alieno concedit ut iudicio illum persequatur¹¹⁰); ipsi denique pupillo, postquam in suam tutelam venerit, quinquennii spatium proponit, quo res suas a tutore repetat, quorum nihil est quin Attico juri ad unguem conveniat¹¹¹); neque illud alienum, quod mulctae dimidium accusatori pollicetur, si quidem etiam Athenis *φάσιν ὀρφανικοῦ οἴκου* fuisse constat¹¹²); ac licet magistratum aequae ac iudiciorum apud Athenienses forma a Platonica differat, tamen illic quoque non dubito quin archonti, qui rem pupilli non qua deberet diligentia tuitus esset, tam in *εὐθύνας* diem dici quam in *ἐπιχειροτομίας* magistratum abrogari licuerit.

naten und Affinen l. l. p. 81 et 152) etiam legitimaevestigia invenire sibi visum est, ipse Platone duce planissime ita explicabimus, ut magistratus quos darent tutores ex propinquorum numero cepisse statuamus.

110) Legg. XI, p. 928 B; cf. Poll. Onom. VIII, 35: *ἔστι γὰρ τῷ βουλευτικῷ γράσαντες τὸν ἐπίτροπον ὑπὲρ τῶν ἀδικουμένων ὀρφανῶν*, pluraque apud Meierum l. l. p. 293 sqq.

111) Ibidem p. 928 C; cf. Meier l. l. p. 454; Platner's Proc. u. Kl. T. II, p. 289; Schmeisser de re tutelari apud Athen. p. 28 sqq.

112) Cf. Lehrbuch cit. §. 136, n. 10 et Boeckh's Staatshaushaltung der Athener T. I, p. 378—380, qui primus eodem modo, quo apud Platonem fit, causas privatas publicasque in re tutelari inter insignes grammaticorum nugas recte diremit, nisi quod *φάσιν* etiam finita tutela institui potuisse censet, quod Heffters (athen. Gerichtsverf. p. 251—253) nostro non neglecto prudenter, ut mihi videtur, refutavit.

Jam vero transeamus ad id, cujus causa ipsa haec proludendi opera suscepta est. Instat enim in d. xx Augusti

SERENISSIMI PRINCIPIS ELECTORALIS, CONSORTIS REGIMINIS HASSIAE,
DOMINI NOSTRI CLEMENTISSIMI,

FRIDERICI GUILIELMI

natalis, pie et cum summa divinae providentiae veneratione celebrandus, ejus diei splendorem vir illustrissimus et clarissimus, magnificus Academiae Prorector,

EDUARDUS PLATNER,
J. U. D. et P. P. O.

oratione in auditorio majori patrio sermone habenda illustrabit. Hujus igitur sacri ceremoniis ut frequentes adesse, oratorem publice constitutum audire, bonaque vota concipienti favere velint *Professores omnium ordinum, summe venerabiles, illustres et consultissimi, experientissimi, excellentissimi, quotquot praeterea in quocunque honoris ac dignitatis gradu constituti bene Academiae cupiunt et bonis artibus favent, cives denique, Minervae sacris operantes, ornatissimi atque suavissimi*, ea qua par est observantia oro rogoque.

Marburgi pridie Idus Augusti MDCCCXXXVI.

0
5
t
0
0

JUN 8 1899

DUE DEC 23 32

Queen's Univ.
Kingston, Ont.
1134/47

